

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา

ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ

ประวัติพระสาวก เล่ม ๒

ระดับมัธยมศึกษา

พระสารีบุตร

พระโมคคัลลานะ

พระมหากัณโฐ

พระมหากัจจายนะ

พระโมฆราช

DCID LIBRARY

0000008600

ล ๔๙๔.๑๕
ม.๖
ก ๑๕๗ป
ด.๓

ตัวอย่าง

ทบวงการศึกษาระดับ
มัธยมศึกษา

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา

ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

ประวัติพระสาวก เล่ม ๒

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-1679-5

พิมพ์ครั้งที่สาม ๑๒,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๔๒

องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุด
พระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพระสาวก
เล่ม ๒ ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้
ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๒๙

๒๕๒๙-๙๙-๙๙

(นายจำลอง วุฒิจันทร์)

ผู้ตรวจราชการกระทรวง รักษาราชการแทน
รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

วันที่ ๑๒ ต.ค. ๒๕๒๙

เลขทะเบียน ๑๐๖๒๔๐๓

เลขเรียกหนังสือ ๑๙๔-๓๕

๒๖๗

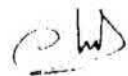
๑ ๓๕๗ ๒

คำนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน มีส่วนช่วยให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างสันติสุข ช่วยสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมไทยมาตลอด กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนตลอดจนเยาวชนได้ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมโดยสม่ำเสมอ จึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ขึ้น ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว กรมวิชาการได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสืออุทิศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชั้นคณะหนึ่ง ดังรายชื่อท้ายหนังสือนี้

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ประวัติพระสาวก เล่ม ๒ นี้ นายคิน อินทสระ เป็นผู้เขียน นายจรัส ดวงธิดาเป็นผู้ตรวจ เนื้อหากล่าวถึงประวัติและคุณธรรมอันเลิศของพระสาวก ๕ รูป คือ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ และพระโฆสราช โดยเขียนเป็นนวนิยายอิงชีวประวัติ สำนวนโวหารไพเราะสละสลวย ทำให้ได้รับความรู้ เกิดความจรรโลงใจและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีคุณค่าที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา และผู้สนใจจะได้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการ ผู้เขียน และผู้ตรวจ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายวิเวก ปางพุฒิพงศ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๕ กันยายน ๒๕๒๕

สารบัญ

หน้า

พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ

๑

พระมหากัสสปะ

๓๔

พระมหากัจจายนะ

๖๕

พระโมฆราช

๘๓

พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ

ความย่อ

พระสารีบุตร ชื่อเดิมว่าอุปติสสะ ตามชื่อบิดา นามบิดาของท่านอีกชื่อหนึ่งคือวังคันตะ มารดาของท่านชื่อสารี เรียกตามนามแห่งมารดาว่า สารีบุตร หมู่บ้านที่ท่านเกิดเรียก อุปติสสคามบ้าง นาลกคามบ้าง เป็นหมู่บ้านพราหมณ์ใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

พระโมคคัลลานะ ชื่อเดิมว่า โกลิตะ ตามชื่อบิดาหรือหมู่บ้านที่บิดาของท่านครองอยู่ มารดาชื่อ โมคคัลลี จึงเรียกตามชื่อของมารดาว่า โมคคัลลานะ หมู่บ้านที่ท่านเกิดชื่อ โกลิตคาม เป็นหมู่บ้านพราหมณ์ใกล้กรุงราชคฤห์เหมือนกัน

สองตระกูลนี้เป็นสหายสืบเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ บุตรทั้งสองของสองตระกูลนี้คือ อุปติสสะและโกลิตะ มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน จึงได้เป็นเพื่อนเล่นด้วยกันมาแต่เล็ก เมื่อเติบโตขึ้นเรียนศิลปศาสตร์ที่ควรเรียนจบแล้ว เนื่องจากเป็นตระกูลที่ร่ำรวยไม่ต้องเดือดร้อนเรื่องการทำงานเลี้ยงชีพ จึงชวนกันเที่ยวดูมหรสพด้วยกันเนื่อง ๆ

วันหนึ่งชวนกันไปดูมหรสพบนยอดเขาชิลมกุฏในเมืองราชคฤห์ โกลิตะมิได้ร่าเริงแจ่มใสเหมือนอย่างเคย อุปติสสะสังเกตเห็นดังนั้นจึงถามว่า เหตุไรวันนี้จึงดูซึมเศร้าไป โกลิตะตอบว่า นังคิดอยู่ คนเหล่านี้ทั้งคนดูและคนแสดง ไม่ถึงร้อยปีก็คงจะตายกันหมด จะมัวหลงใหลมัวเมา

ในการคุมหรสพหาควรไม่ เราน่าจะหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ อุปติสสะบอกว่า ตัวเขาเองก็คิดอย่างนั้นเหมือนกัน

ทั้งสองจึงพร้อมใจกันออกบวชเป็นปริพาชก (นักบวชลัทธิหนึ่ง) อยู่ในสำนักของอาจารย์สัญญาชัย (หนึ่งในหกคนของครุฑที่มีชื่อเสียงในกรุงราชคฤห์เวลานั้น) เรียนจบคำสอนของอาจารย์แล้วอยู่ช่วยอาจารย์สอนศิษย์รุ่นใหม่ๆ ต่อไป แต่ทั้งสองก็ได้พอใจเพียงเท่านั้น อยากจะแสวงหาความรู้ให้ยิ่งขึ้นไปจึงนัดหมายกันว่า ใครได้พบครูหรือธรรมที่ยิ่งกว่านี้ก็ขอให้บอกกัน

วันหนึ่งอุปติสสปริพาชกเดินเล่นตอนเช้า ได้เห็นพระอัสสชิหนึ่งในหมู่ปัญจวัคคีย์เดินบิณฑบาตอยู่ เกิดความเลื่อมใสจึงเดินตามไป เมื่อพระอัสสชิได้อาหารพอสมควรและฉันเสร็จแล้ว อุปติสสะจึงเข้าไปถามว่า “ ท่านบวชในสำนักของใคร ลัทธิธรรมของท่านเป็นอย่างไร ” พระอัสสชิตอบว่า บวชในสำนักของพระศากยมนีพุทธเจ้า อุปติสสะขอให้แสดงธรรมให้ฟัง พระอัสสชิจึงแสดงหัวใจอริยสัจว่า “ สิ่งทั้งหลายย่อมเกิดแต่เหตุ เมื่อจะดับจะต้องดับเหตุของสิ่งนั้น ”

อุปติสสะฟังแล้ว บรรลุโสดาปัตติผล จึงไปเล่าให้โกณฑิยะฟัง โกณฑิยะก็ได้สำเร็จเช่นกัน ทั้งสองจึงลาท่านอาจารย์สัญญาชัยไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ คน ที่วัดเวฬุวันแล้วทูลขออุปสมบท พระศาสดาทรงอนุญาตให้อุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด บริวารของท่านทั้งสองฟังธรรมของพระศาสดาแล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้นในวันนั้นเอง ท่านโมคคัลลานะทำความเพียรอยู่ ๗ วันจึงได้สำเร็จ ส่วนพระสารีบุตรได้สำเร็จอรหัตผลในอีก ๑๕ วันต่อมา หลังจากบวชแล้ว ณ ถ้าสุกรขาตาบนภูเขาคิชฌกูฏขณะที่กำลังถวายงานพัดพระศาสดาอยู่ และพระศาสดาทรงแสดงธรรมให้หลานของท่านชื่อชัณณชะพัง

ท่านทั้งสองเมื่อสำเร็จมรรคผลแล้ว ได้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระศาสนา พระสารีบุตรนั้นมีปัญญามาก ส่วนพระ

โมคคัลลานะนั้นมีฤทธิ์มาก พระศาสดาจึงทรงยกย่องพระสารีบุตรให้เป็น
ผู้เลิทางปัญญา เป็นอัครสาวกเบื้องขวา ทรงยกย่องพระโมคคัลลานะ
ให้เป็นผู้เลิทางฤทธิ์ เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย

พระสารีบุตรนิพพานที่บ้านเกิดของท่าน ก่อนนิพพานได้แสดง
โปรดมารดาให้กลับใจนับถือพระพุทธศาสนา ส่วนพระโมคคัลลานะ
นิพพานหลังพระสารีบุตร ๑๕ วันที่ตำบลกาฬสิลา ที่แคว้นมคธนั่นเอง
ท่านทั้งสองนิพพานก่อนพระศาสดาไม่นานนัก พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ก่อ
พระเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุของพระสารีบุตรไว้ ณ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี
ส่วนอัฐิธาตุของพระโมคคัลลานะนั้นบรรจุไว้ที่ชุมประตู่วัดเวฬุวัน เมือง
ราชคฤห์

หญ้าสดในทะเลทราย

สมณะรูปหนึ่ง ผิวพรรณผ่องใสมีอินทรีย์สงบดำเนินอย่างเชื่องช้า
ออกจากโคจรคาม ท่านทอดจักษุลงต่ำ จะเหลียวซ้ายแลขวาก็เต็มไปด้วย
ความสำรวมระวังมั่นคงและแจ่มใส

ผ้าสีเหลืองหม่นที่คลุมกายแม้จะเป็นผ้าราคาฎก แต่ได้กลายเป็น
ของสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเชิดชูบูชา เพราะได้มาห่อหุ้มสรีระ
ของผู้ทรงศีลมีใจอันประเสริฐ ใครเห็นน้อมกายลงเคารพ

กาสาวพัสตร์ - ออ กาสาวพัสตร์ สัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์สูงส่ง
ที่พระมหาสมณโคตมบรมศาสดาแห่งพระบรมพุทธานุศาสนายศดรัสว่า

“ ผู้ใดคายกิเลสที่เหนียวแน่นดุจน้ำผาตได้แล้ว มั่นคงในศีล
ประกอบด้วยการฝึกอินทรีย์ (หมา) และมีสัจจะ ผู้นั้นควรห่มผ้ากาสายะ ”

กาสาวพัสตร์ ธงชัยแห่งผู้มีชัยคือชนะจิตของตนเองได้แล้ว ใครเล่า
จะรังเกียจกาสาวพัสตร์ ถ้ากาสายะนั้นห่อหุ้มร่างของบุคคลผู้มีกายวาจา
ใจสะอาดสมควรแก่ภูมิชั้นของตน

หนุ่มใหญ่สง่างาม เครื่องแต่งกายบอกว่า เป็นนักพรตประเภท
ปริพาชก* ได้เดินตามสมณะรูปนั้นไปทาง ๆ กิริยาอาการของสมณะจับตา

* ปริพาชก นักบวชลัทธิหนึ่งในพุทธกาล ท่องเที่ยวไปโดยลำพังเพื่อแสวงหา
ความจริงบ้าง อยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ เป็นสำนักบ้าง

จับใจของเขายิ่งนัก เขาคิดว่าภายในของสมณะรูปนี้น่าจะมีรัศมีแห่งธรรมอันประเสริฐส่องแสงเจิดจ้าอยู่เป็นแน่แท้ จึงทำให้ท่านมีอินทรีย์สงบและผ่องใสเช่นนั้น

มาถึงบริเวณร่มไม้ใหญ่แห่งหนึ่ง สมณะแสดงอาการว่าจะนั่ง ผู้เฝ้าติดตามจึงจัดอาสนะถวายรอคอยท่านนั้น ไม่กล้าถามอะไรเพราะเกรงใจเห็นอาการที่ท่านฉันยังเลื่อมใสมากขึ้น ท่านฉันอย่างสำรวมเรียบร้อย มีอาการแห่งผู้กำหนดรู้ในอาหาร คุณและโทษของอาหาร ไม่ติดในรสอาหาร ไม่บริโภคน้ำเพื่อเล่น เพื่อเมาหรือเพื่อสนุกสนานเริงตบร่ายในรสอาหาร แต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ เพื่อบำเพ็ญคุณงามความดี เหมือนนายช่างให้น้ำมันแก่เครื่องจักร เพื่อให้ทำหน้าที่ของมันต่อไปได้เท่านั้น

เมื่อท่านฉันเสร็จแล้ว ปริพาชกได้รินน้ำในคนโทของตนเข้าไปถวายแล้วถามว่า

“ อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก มรรยาทของท่านงามยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผ่องใส ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร ”

สมณะรูปนั้นมองปริพาชกด้วยดวงเนตรที่เปี่ยมด้วยความปรานี ดวงตาของท่านแสดงแว่แห่งเมตตาและความสงบลึกอยู่ภายใน ป่งบอก ว่าดวงใจของท่านผ่องแผ้วไร้ราคะ กระแสเสียงที่นุ่มนวลแจ่มใสผ่านโอรุ์ของท่านออกมาว่า

“ ดูก่อนผู้แสวงสันติวิรบท พระศาสดาของข้าพเจ้าตรัสว่า ผู้ใดไม่เศร้าโศกถึงอดีต ไม่กังวลถึงอนาคต มีชีวิตอยู่ด้วยปัจจุบันธรรม ผิวพรรณของผู้นั้นย่อมผ่องใส แม้จะบริโภคน้ำอาหารหนเดียวต่อวัน ประพศิตพรหมจรรย์สงบนิ่งอยู่ในป่า ส่วนผู้ที่มิว่าเศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว กังวลหวังอย่างเร้าร้อนต่อสิ่งที่ยังไม่มาถึง ย่อมชুবชิตเศร้าหมองเหมือนไม้สดที่ถูกตัดแล้ว ”

กังวลห่วงอย่างเร้าร้อน มนุษย์ส่วนมากเป็นอย่างนั้น เขาไม่ค่อยรู้จักรอคอยอย่างสงบเยือกเย็น เขาไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเข้าใจว่า เขาบันดาลผลไม่ได้ เหตุที่เขาทำนั้นแหละจะบันดาลผลให้เกิดขึ้นเอง เหมือนชาวสวนปลูกต้นไม้ คอยรดน้ำพรวนดิน ให้อายุ ป้องกันศัตรูพืช นั่นคือเหตุ ส่วนการออกดอกออกผลชาวสวนบันดาลไม่ได้ กระบวนการธรรมชาติของต้นไม้เองนั้นแหละจะบันดาลให้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์ส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดคุณค่าแห่งชีวิตของตนไว้ให้แน่นอน ว่าอะไรคือสิ่งที่เขาต้องการจริง ๆ เมื่อเป็นดังนี้เขาจะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขไม่ได้ เขาจะไม่พบความพอใจในชีวิต

ศิษย์แห่งพระตถาคตกล่าวต่อไปว่า “ ข้าพเจ้าบวชกับพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จออกบวชจากศากยตระกูล โคตมโคตร พระองค์ทรงเป็นศากยมุนี ข้าพเจ้าขอบใจธรรมของพระองค์ท่าน ”

“ ได้โปรดเถิดท่านผู้นิรทุกข์ ” ปริพาชกกล่าวเชิงอ้อนวอนอย่างนอบน้อม “ ขอได้โปรดแสดงธรรมที่พระมหาสมณโคตมทรงแสดงแล้ว แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ”

“ ท่านผู้แสวงสัจจะ ” สมณะรูปนั้นกล่าว “ ข้าพเจ้าเข้าสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นานนัก ยังเป็นผู้ใหม่ (นวกะ) อยู่ ข้าพเจ้าไม่สามารถแสดงธรรมโดยพิสดารได้ ”

อาการที่ท่านกล่าวอย่างถ่อมตนนั้น เพิ่มความศรัทธาเลื่อมใสแก่ปริพาชกมากขึ้นอีก จึงกล่าวว่า

“ ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าชื่ออุปติสสะ บุตรแห่งนายบ้านอุปติสสคาม ไกลรัชคฤห์นี้เอง ขอท่านผู้เจริญได้โปรดจำชื่อข้าพเจ้าไว้ และขอได้โปรดกล่าวธรรมตามสามารถเถิด จะน้อยหรือมากไม่สำคัญ การเข้าใจธรรมแห่งตลอดธรรมเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการแต่ใจความเท่านั้น ”

สาวกของพระพุทธเจ้า จึงกล่าวว่า

“ สิ่งใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสบอกเหตุแห่งสิ่งนั้นไว้ด้วย
สิ่งนั้นดับไปได้โดยวิธีใด พระตถาคตตรัสบอกวิธีดับไว้ด้วย พระมหา-
สมณะมีพระวาจาอันประกอบด้วยเหตุผลอย่างนี้ ”

ภราดา สาวกของพระพุทธเจ้าแสดงธรรมอันเป็นหัวใจแห่งอริยสัจ
คือธรรมอันเป็นส่วนเหตุและธรรมอันเป็นส่วนผลโดยย่อ ดังกล่าวมานี้
สมุทัยและมรรคเป็นส่วนเหตุ ทุกข์ และนิโรธเป็นส่วนผล นอกจากนี้ยัง
ดึงเอาหัวใจของปฏิจจสมุปบาท^๑ ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นและอาศัยกัน
ดับไปมาแสดง ณ ที่นี้ด้วย

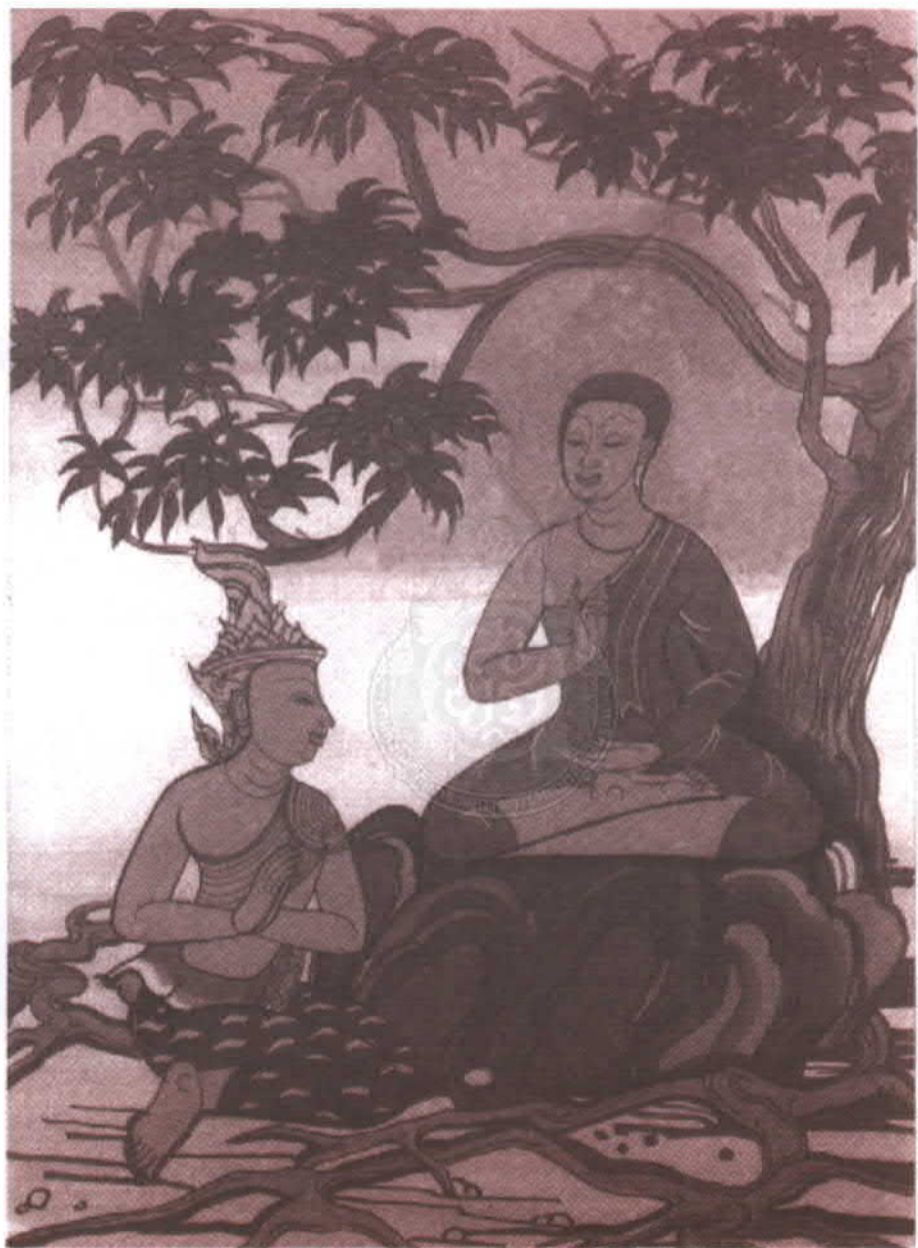
อุปติสสปริพาชกได้ฟังธรรมอันแสดงถึงความเป็นจริงของชีวิต
และโลกเพียงเท่านั้น ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบัน เป็นผู้เข้ากระแส
ธรรม มีคติแน่นอน ไม่ตกต่ำอีก จะต้องได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุด อย่าง
แน่นอนในภายหน้า หากจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อีกก็ไม่เกิน ๗ ชาติ
ปัตตอบาย ๔ ได้ คือไม่ต้องเกิดในนรก เปเรต อสุรกาย หรือสัตว์ดิรัจฉาน

เขาราบสาวกของพระพุทธเจ้าแล้วกล่าวว่า

“ ท่านผู้เจริญ ท่านนี้พอแล้ว ไม่ต้องขยายธรรมเทศนาให้ยิ่งขึ้นไป
แต่ข้าพเจ้าอยากทราบว่ เวลานี้พระศาสดาของพวกเราประทับอยู่ที่ใด อนึ่ง
ถ้าพระคุณเจ้าจะโปรดบอกนามของท่านแก่ข้าพเจ้าบ้างก็จะเป็นมงคลแก่
ข้าพเจ้าหาใช้อยไม่ ”

ศิษย์พระศากยमुณี มหาสมณโคตม พิจารณาถึงประโยชน์แล้ว
จึงเอ่ยวาจาว่า

^๑ ปฏิจจสมุปบาท ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นมีหลักโดยย่อว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่ง
นี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงดับไป สิ่งต่างๆ ทั้งฝ่ายรูปธรรมและนามธรรม
ปรากฏขึ้นในรูปของปฏิจจสมุปบาท

อุปติสสปริพาชกได้ฟังธรรมอันแสดงถึงความเป็นจริงของชีวิต
และโลกเพียงเท่านั้น ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล

“ ท่านผู้แสวงสัจจะ เมื่อพระสิทธิธตเถมหาบุรุษตัดสินพระทัย
 สละโลกียสุขอันไม่ยั่งยืน เจือด้วยทุกข์ ออกแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ที่เรียก
 ว่ามหาภิเนษกรรมณ์ เพื่อบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะ เป็นธรรมอันนำ
 สัตว์ออกไปจากทุกข์แห่งสังสารวัฏนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ตามเสด็จออก
 บวช เพื่อว่าพระองค์ท่านได้บรรลุธรรมใดแล้วจักแสดงธรรมนั้นแก่ข้าพเจ้า
 บ้าง เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอันเข้มงวด ไม่มีผู้ใดยิ่งกว่านั้น
 ข้าพเจ้าก็เป็นหนึ่งที่เฝ้าปรนนิบัติพระองค์อย่างใกล้ชิด แต่เมื่อพระองค์
 ทรงเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยาด้วยเห็นว่าไร้ประโยชน์ เป็นการทารุณต่อ
 ร่างกายเกินไป แล้วหันมาเสวยพระกระยาหารตามปกติ เพื่อบำเพ็ญเพียร
 ทางจิตให้ได้ผล พวกเราทั้ง ๕ คนผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ชวนกันผละจาก
 พระองค์ไป เพราะฝังใจเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ส่วนมากในเวลานั้นว่า การ
 ทรมานกายเป็นวิธีเดียวที่จะนำไปสู่การบรรลุสัจธรรม พวกเราพากันไป
 อยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายะ เขตเมืองพาราณสี

เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงระลึกถึงปาพวกเราทั้ง ๕ จึงเสด็จ
 จากตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เขตราชคฤห์นี้ ไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายะ เขต
 เมืองพาราณสีเพื่อแสดงธรรมที่ทรงบรรลุแล้ว เป็นปฏิการต่ออุปการะ
 ของพวกเราที่เคยเฝ้าปรนนิบัติพระองค์ พระอภัยาคัยอันงามนี้มีอยู่เพียบ-
 พร้อมในพระคาสตาของเรา

ที่แรก พวกเราไม่เชื่อว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้จริง เพราะเห็นท่าน
 เลิกความเพียรทรมานกาย เวียนมาเป็นคนมักมากในอาหารและปล่อยตัว
 ให้อยู่สุขสบาย ไฉนจะบรรลุโลกุตตรธรรม หรือ อนุตตรธรรมได้ แต่เมื่อ
 พระองค์ตรัสว่าคำเช่นนี้ (คือคำว่า เราได้บรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
 แล้ว) เราเคยกล่าวกับท่านบ้างหรือตลอดเวลาอันยาวนานที่อยู่ด้วยกัน
 นั้นแหละพวกเราจึงระลึกได้ว่า พระองค์มิได้เคยตรัสสมก่อนเลย จึงพร้อมกัน
 ตั้งใจฟังธรรม

บรรพชิตกรรมเวินทางสองสาย

พระธรรมเทศนาของพระองค์ไพเราะจับใจ งามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ประณิธานอัครรย์ ข้าพเจ้าจะขอนำมากล่าวเพียงใจความดังนี้

ตอนแรกพระองค์ตรัสบอกว่า บรรพชิต (ผู้บวชแล้ว) ควรเว้นทางสองสาย คือ สายหนึ่งทางชีวิตที่ดำเนินไปเพื่อความหมกมุ่นในกาม พัวพันในอารมณ์ใคร่ นานาประการทำให้หลง ให้ติด ให้ยึดมั่นสยบอยู่ทางนี้เป็นทางดำเนินไปเพื่อทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่มีประโยชน์ อีกสายหนึ่ง ทางชีวิตที่เป็นไปเพื่อเชื่อมงวดกวดขันกับร่างกายเกินไป เรียก อัตต-กิลมณายุค เป็นไปเพื่อทุกข์กายทุกข์ใจ ไม่ประเสริฐ ไม่มีประโยชน์ เมื่อทรงปฏิเสธทางสองสายว่าไม่ควรดำเนินแล้ว ทรงแสดงทางสายกลาง คือ การปฏิบัติพอเหมาะพอควร ไม่ตึงเกินไปหย่อนเกินไป มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ เป็นต้น เป็นองค์ธรรม

ตอนที่สอง ทรงแสดงอริยสัจ สัจจะอันประเสริฐ เป็นต้นว่า ชีวิตคลุกเคล้าไปด้วยทุกข์ นานาประการ ความสุขที่แท้จริงของชีวิตจะมีได้ก็ต่อเมื่อความไข้แห่งราคะ โทสะ และโมหะ ถูกกำจัดหรือเยียวยาให้หายแล้วโดยสิ้นเชิง โลกระงมอยู่ด้วยพิษไข้อันเรื้อรัง คือ ตัณหาความร่ำใจ ทะยานอยากอันไม่มีขอบเขต สัตว์โลกถูกเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์แผดเผาให้เร่าร้อนไหม้เกรียม แต่ก็ยังโลดแล่นไปในทะเลแห่งความอยากอันแว้ง-ว่าง ความทุกข์ทรมานไหม้ต่าง ๆ จึงมีมา ความทุกข์เป็นสิ่งที่ดับให้หมดได้ แต่ต้องดำเนินตามมรรคปฏิบัติหาอันเป็นไปเพื่อความดับทุกข์นั้น

ตอนที่สาม ทรงบันลือสีหนาทอย่างอาภายว่า ตราบใดที่ยังมิได้รู้ อริยสัจ ๔ ซึ่งมี ๓ รอบ ๑๒ อาการแล้ว จะไม่ทรงบัญญัติพระองค์ว่าเป็นสัมมาสัมพุทธโธเลย แต่เพราะได้ทรงรู้จริงในอริยสัจ ๔ อันมี ๓ รอบ ๑๒ อาการ จึงทรงบัญญัติพระองค์ว่าเป็นสัมมาสัมพุทธโธ ตรัสรู้เองโดยชอบ และทรงเห็นว่า พระธรรมจักรที่พระองค์ทรงหมุนไปแล้วนี้ ใคร

จะหมุนกลับไม่ได้ (อุปปฏิตติย*) ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือเทพาร-
พรหมใด ๆ ทั้งสิ้นใครหมุนกลับผู้นั้นเป็นผู้ผิด เป็นผู้ทวนแปร (การกลับความ)
จริงที่ครอบครองโลกอยู่

ท่านผู้แสวงสัจจะ พระธรรมเทศนาครั้งนั้นทำให้พระโกณ-
ทัณเฑาะว์ หัวหน้าของพวกเรابرลุโสตาปัตติผลเป็นโสตาบัน หยั่งลงสู่กระแส
พระนิพพาน ก้าวลงสู่กระแสธรรม และจะไม่มีวันถอยกลับจากทางสาย
นี้เป็นอันขาด ส่วนอีก ๔ คน คือ ท่านภิกขุยะ วปปะ มหามม และอัสสชิ
ยังมีได้สำเร็จมรรคผล ชื่อของข้าพเจ้าเป็นอันดับสุดท้ายใน ๕ คนดังกล่าว
มา "

เมื่อพระอัสสชิ กล่าวจบลง อุปติสสปริพาชก ได้ลุกขึ้นนั่งกระโหย่ง
ประณมมือกกล่าวขึ้นว่า

" ข้าแต่ท่านอัสสชิ เป็นลาภอันประเสริฐของข้าพเจ้าแล้ว สิ่งที่
พบได้โดยยาก ข้าพเจ้าได้พบแล้ว ข้าพเจ้าขอถึงท่านเป็นปฐมอาจารย์ (อาจารย์
คนแรก) ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่า
เป็นที่พึ่ง ที่ระลึก เป็นสิ่งนำทางแห่งชีวิตของข้าพเจ้า ท่านผู้เจริญ ขอได้
โปรดบอกหน่อยเถิดว่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคศาสดาของพวกเราประทับ
อยู่ที่ใด "

" ประทับอยู่ที่เวฬุวันนี่เอง " พระอัสสชิตอบ มองดูปริพาชก
ศิษย์ของท่านอย่างเข้าใจในความรู้สึกของเขา

ภราดา อุปติสสปริพาชกได้กราบลาพระอัสสชิไปแล้วด้วยดวงใจ
ที่ผ่องแผ้ว ชุ่มเย็น อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อนเลย อา โสตาปัตติผลช่างน่า
อภิรมย์ชมชื่นอะไรเช่นนั้น สมแล้วที่พระจอมมุนีพุทธเจ้าตรัสว่า "โสตา-

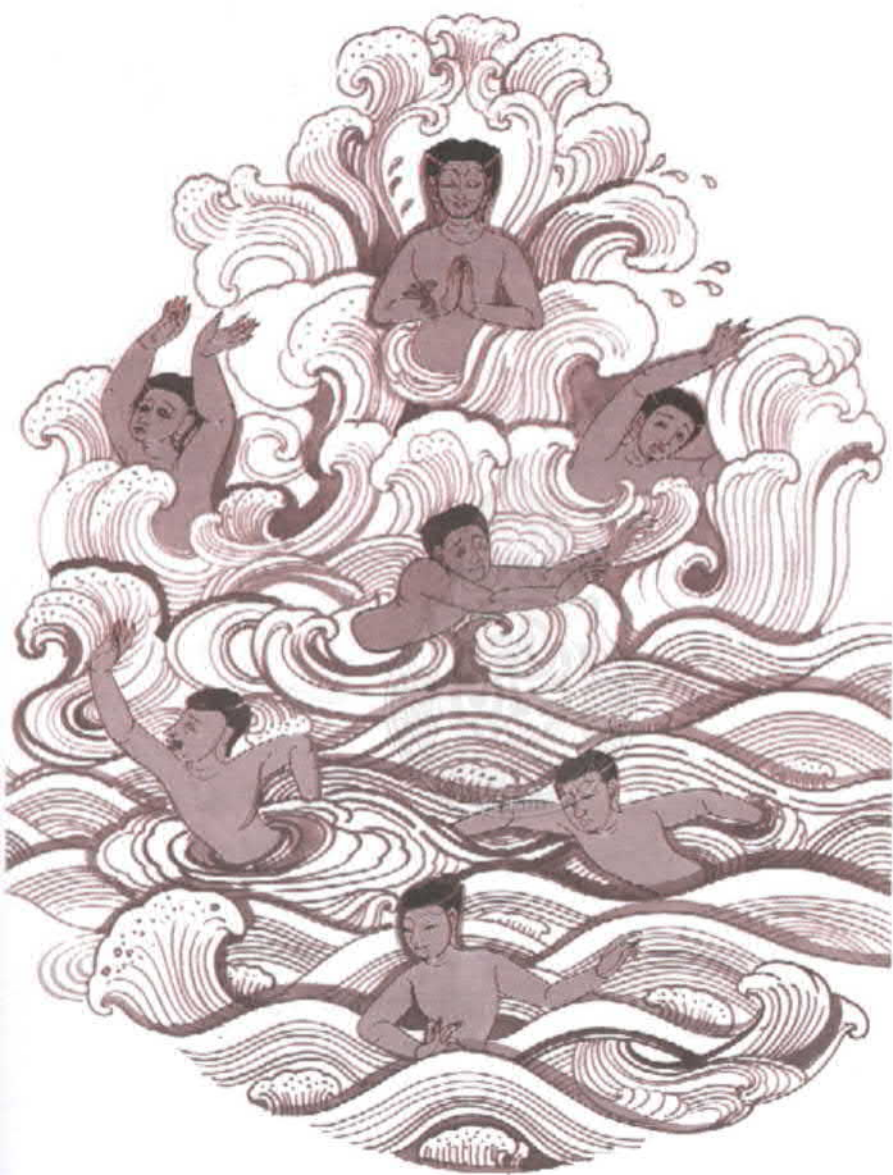
* อุปปฏิตติย อันใคร ๆ จะหมุนกลับมิได้ ปฏิวัติไม่ได้ เพราะเป็นความ
จริง สากล และจำเป็น ผู้ใดหมุนกลับหรือแสดงทรรศนะตรงกันข้าม ผู้นั้นทวนกระแสน้ำ
แห่งความจริงจะต้องประสบกับความลำบากเป็นอันมาก

ปัดติผล ประเสริฐกว่าความเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ประเสริฐกว่าการได้ไปสวรรค์ และกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง "

อันว่าบุคคลที่เคยระหกระเหินมานาน นอนเวียนหลงทางอยู่ในป่ารก อันน่าหวาดเสียวด้วยอันตรายนานาประการ มีอันตรายจากสัตว์ร้าย และไข้ป่าเป็นต้น ได้อาศัยบุรุษหนึ่งชี้ทางให้ขึ้นสู่มรรคาอันจะดำเนินไปสู่แดนเกษม แม้จะยังอยู่แค่ต้นทางก็ให้รู้สึกโปร่งใจ มั่นใจ ในความปลอดภัย ฉันทใด บุคคลผู้ระหกระเหิน อยู่ในป่าแห่งสังสารวัฏนี้ก็ฉันทนั้น ถูกภัย คือ ความเจ็บ ความแก่ ความตาย ความทุกข์กายทุกข์ใจ เพราะเหตุต่าง ๆ คุณความให้หวาดหวั่นพรั่นพรึงอยู่เนืองนิจ ถูกความไม่ได้ตั้งใจปรารถนา บีบคั้นให้ต้องเสียใจ ครึ่งแล้วครึ่งเล่า แต่เขาก็ยังหวังอยู่นั่นเอง หวังว่าจะได้อย่างนั้นจะเป็นอย่างนี้ พอถึงเวลาเข้าจริงความหวังของเขากลับกลายเป็นเสมือนภาพอันซ้อนอยู่ในปุยเมฆ พอลมพัดมานิดเดียว ภาพนั้นก็พลันเจือจางและเลือนหาย ด้วยเหตุนี้ เสียงที่ว่า "ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต " จึงระงมอยู่ในหมู่มนุษย์ตลอดมา

ความจริง มนุษย์ทุกคนได้เคยสมปรารถนา ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นระยะ ๆ อยู่เหมือนกัน แต่เพราะเมื่อความปรารถนา หรือความหวังอย่างหนึ่งสำเร็จลงแล้ว ความต้องการอย่างใหม่ก็เกิดขึ้นอีก บางทีก็อาศัยความสำเร็จเดิมนั้นเป็นมูลฐาน เขาจึงรู้สึกเหมือนหนึ่งว่า มิได้ประสบความสำเร็จในชีวิต จึงดิ้นรนอยู่ในทะเลเพลิงแห่งความอยาก ความปรารถนาอันไม่มีที่สิ้นสุด เร้าร้อนและว้าวุ่นหาประมาณมิได้

ทุกครั้งที่ความปรารถนาเกิดขึ้นในห้วงหัวใจ ตราบใดที่ยังไม่สมปรารถนา ความเร้าร้อนในหัวใจก็หาดับลงไม่ นอกจากเขาจะเลิกปรารถนาสิ่งนั้นเสีย ความหวังเป็นสิ่งผูกพันชีวิตมนุษย์ไว้อย่างยากที่จะแยกออกไปได้ ถึงกระนั้นก็ตาม มีมนุษย์เป็นอันมากที่ไม่รู้ ตอบตัวเอง ไม่ได้ว่า อะไรคือสิ่งที่ตนหรือมนุษย์ควรจะต้องการจริง ๆ อะไรคือสิ่งที่มนุษย์ควรเดินเข้าไปหาและขึ้นไปถึง ตราบใดที่มนุษย์ยังตอบปัญหานี้

ถ้าเปรียบด้วยผู้ตำหนิดคำว่าอยู่ในมหาสมุทรก็เป็นผู้ลอยคอ
ขึ้นได้แล้ว มองเห็นฝั่งอยู่ข้างหน้า

ไม่ได้ ชาวอเมริกันจะต้องดำเนินชีวิตอย่างสิ้นเชิงไปทั้งบริเวณเดียวเป็น
สิ่งสาธารณะ ไม่รู้ว่าจะมีจิตพิสัยของชีวิต เหมือนคนหลงป่า ที่มีความ
หาทั้งปวงอยู่ในมือ เพราะหาสิ่งไม่พบ

แต่พอได้บรรลุนิยาม ก็คือสิ่งที่ได้ใจแล้ว เข้าสู่กระแสพระ
นิพพานแล้ว เขารู้สึกว่าได้พ้นแล้ว ได้มาจากป่าใหญ่แล้ว จ้างตนอยู่
ต้นทางอันนี้ คู่แค้นมาแล้ว ถ้าเปรียบด้วยผู้ฉลาดจำนายน้อยในมหาสมุทร
ก็เป็นผู้ลอบคืบนี้ได้แล้ว มองเห็นฝั่งอยู่ข้างหน้า กำลังเดินเข้าหาฝั่ง จะ
ต้องขึ้นฝั่งได้แน่นอน ไม่จมลงใ้ไปอีก ของคิดดูเถิด คนทั้งสองพวกนั้นจะ
ปลาปล้ำประมาทอยู่สักเพียงใด พวกนี้ที่อยู่ด้วยธรรมยามกลางผู้เร่ร่อน
อยู่ด้วยกิเลส เหมือนเหย้าสวดนทระถวาย เพราะได้มองเห็นในทะเลทราย
นั้นและทะเลลึก โลกนี้เร่ร่อนอยู่ด้วยกิเลส ข้ามมาที่นี่ก็จะช่วยดับ
ความเร่ร่อนของเร่ได้

บัวเหนือน้ำ

ความจงใจพิสดารซึ่งการถือเอาเงินเป็นใหญ่ ได้พระศาสนาอันเป็นที่เคารพจากพระภิกษุชิวา พระพุทธองค์ท่านเจ้า อยู่ ณ เวฬุวัน กัลลภกนิวาปะ* แต่มีอาภัพเช่นนั้นได้เพราะพระภิกษุซึ่งสัญญาให้ไว้กับเพื่อนผู้หนึ่งคือภิกษุชิตะระ ผู้ได้เก็บรวบรวมดอกไม้ธูปเทียนไว้ถวาย

ด้วยเหตุนี้ รูปศิลปะจึงมี ๒ ลักษณะอุปปฏิภาสชาตม. (ธรรมหรือสำนักของปฏิภาส) คือฉน.และมิตระรักอาศัยอยู่พร้อมด้วยบริวารอันเป็นอันมาก

โกลิตะได้เห็นรูปศิลปะเดินกลับมามีสีหน้าไม่พอใจยิ่งนัก ไม่มีสีหน้าแห่งผู้มาชุมนุมครุ่นคิดอย่างวันก่อน* จึงอนุมานว่า สหายของตนคงได้พบวาทะกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเป็นแน่แท้

ภราตา จิตมุนุญนั้นมิใช่คนและเป็นประภัสสร (มีลักษณะอย่าง) จิตเป็นอย่างใด ย่อมสามารถหาทางสีหน้า ดวงตา และทางการกิริยาอื่นๆ เมื่อจิตโกรธสีหน้าและแววตาเป็นอย่างหนึ่ง แววตาซึ่งกริ้วทมิฬดั่งหรือแดงจัด กิริยาและการเชิงกระด้างดั่งดัง เมื่อจิตเปี่ยมด้วยเมตตาปรานี

* เวฬุวัน กัลลภกนิวาปะ ส่วนไม่มีพระพุทธชนน.เทียบแก่พระเจดีย์ ซึ่งพุทธศัตวรรษ เวฬุวันเป็นภารณ.องค์แห่งแรกในพระพุทธศาสนาที่พระเจ้าพิมพิสารนิมนต์ถวายพระพุทธรูปเจ้าเมื่อเสด็จราชศฤงคารถึงจากตรัสรู้แล้ว

โกลิตะเห็นอุปติสสะเดินกลับมา มีสีหน้าพองใสยิ่งนัก

สีหน้าก็ผ่องใส แววดาอันโยน กิริยาอาการละเมียดละไม วาจาอ่อนหวาน นุ่มนวล เมื่อจิตเศร้าโศก ดวงหน้าก็เศร้าหมอง ชุบชืด แววดาร่วงโรยไม่แจ่มใส กิริยาอาการเงื่องหงอยไม่กระปรี้กระเปร่า ดูเกิดภราดา ดูอาการชานออกแห่งดวงจิต ดูรู้สึมห่วงจิตหรือกระส่ำแสงแห่งจิต คนที่มีจิตเหลาะแหละโลเล คิดแต่จะเอาเปรียบผู้อื่น พอพบเห็นกันครั้งแรกผู้พบเห็นก็มักรู้สึกว่ “ คนนี้ไม่น่าไว้วางใจ ” ส่วนผู้มีใจสูงได้รับการอบรมดีแล้วย่อมแสดงออกทางดวงหน้าและแววตาเหมือนกัน ใครได้พบเห็นจึงมักรู้สึกว่ ช่างน่าเคารพเลื่อมใสเสียนี้กระไร ดังนั้น ความรักใคร่หรือความเกลียดชัง แม้ไม่ต้องบอกใคร ๆ ก็พอรู้ได้ เพราะมันแสดงออกอยู่เสมอทั้งทางดวงหน้าและแววตา วาจาพออำพรางได้ เสสร้างเกล้งได้ แต่แววตาจะฟ้องให้เห็นเสมอว่าความรู้สึกภายในเป็นอย่างไร

โกสิตะสังเกตกิริยาอาการสีหน้าและดวงตาของสหายรักแล้ว จึงแน่ใจว่ อุปติสสะคงได้พบขุมทรัพย์อันประเสริฐที่เขาทั้งสองพากันแสวงหามาเป็นเวลานานแล้ว

อุปติสสะเล่าความทั้งปวงให้สหายรักฟัง ตั้งต้นแต่ได้เห็นพระอัสสชิขณะบิณฑบาตอยู่ในนครราชคฤห์ และเดินตามท่านไปจนได้ฟังธรรมจากท่าน เขาเล่าอย่างละเอียดละออ โกสิตะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม (ธรรมจักขุ) เช่นเดียวกับเขา

ทั้งสองได้ปราโมทย์อันเกิดจากธรรม ได้ดื่มรสแห่งธรรมอันพระตถาคตทรงยกย่องว่เลิศกว่ารสทั้งปวง เพราะไม่เจือด้วยทุกข์และโทษ ยิ่งดื่มยิ่งสงบ ประณีตไร้ความกระวนกระวาย ยิ่งดื่มยิ่งหวานชื่นเหมือนบริโภคอ้อยจากปลายไปหาโคน ส่วนรสแห่งโลกนั้นเจืออยู่ด้วยทุกข์และโทษนานาประการ ต้องกังวลต้องหวาดระแวง ความสุขแห่งโลกมักจบลงด้วยทุกข์ โลภียรสยิ่งดื่มยิ่งจิตเหมือนกินอ้อยจากโคนไปหาปลาย ผู้ที่ได้ดื่มรสแห่งธรรมแล้วมีธรรมเฝ้าอาบอยู่ในใจแล้ว ความสุขอย่างโลก ๆ ก็ไร้ความหมาย เมื่อจำเป็นต้องสละความสุขทางโลกไม่ว่าประณีต

ปานใด ก็มีใจพิจารณาเห็นโทษอยู่เนื่อง ๆ เหมือนผู้จำเป็นต้องดื่มน้ำที่
แม้จะใสสะอาด แต่มองเห็นปลิงวนว่ายอยู่กันขึ้น สองจิตคิดเถิดว่าเขาจะ
ดื่มน้ำด้วยความรู้สึกอย่างไร

นับถอยหลังจากเวลาที่ท่านทั้งสองคืออุปติสสะและโกลิตะได้
บรรลุนิพพานไปไม่นานนัก ณ หมู่บ้านพราหมณ์ ๒ หมู่ ไม่ห่างจากนคร
ราชคฤห์นัก ในหมู่บ้านหนึ่งพราหมณ์ผู้เป็นนายบ้านชื่อ อุปติสสะ เรียก
อีกอย่างหนึ่งว่า วังคันตะ มีภริยาชื่อ นางสารี มีบุตรชายคนหนึ่งเรียกชื่อ
ตามนามของบิดาว่า อุปติสสะ เรียกชื่อตามนามของมารดาว่า สารีบุตร
ในบ้านอีกหมู่บ้านหนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นนายบ้านชื่อ โกลิตะ มีภริยาชื่อ นาง
โมคคัลลี มีบุตรชายคนหนึ่งเรียกชื่อตามนามของบิดาว่า โกลิตะ (ผู้บุตร)
เรียกชื่อตามนามของมารดาว่า โมคคัลลนะ สองตระกูลนี้เป็นสหายเนื่องกัน
มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ บุตรของสองตระกูลนั้นมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน
จึงได้เป็นเพื่อนเล่นด้วยกันมาตั้งแต่เล็ก

เมื่อเติบโต ทั้งสองได้ศึกษาศิลปศาสตร์อันเป็นทางเลี้ยงชีพและ
ทางนำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียงสำเร็จทุกประการ เขาชอบไปดูมหรสพ
ทั้งในเมืองราชคฤห์และบนยอดเขา ย่อมหัวเราะในที่ควรหัวเราะ เสร้า
สลดในที่ควรเศร้าสลด และให้รางวัลแก่ผู้แสดงที่ตนชอบ

ต่อมาวันหนึ่ง ขณะที่ทั้งสองนั่งดูมหรสพอยู่บนยอดเขา เพราะ
ความที่ช้วนและบารมีธรรมที่ท่านทั้งสองบ่มมาแก่กล้าแล้ว จึงเกิดความ
รู้สึกขึ้นว่า “มหรสพนี้มีอะไรน่าดูบ้าง มีอะไรเป็นสาระบ้าง คนเหล่านี้
ทั้งหมดทั้งคนแสดงและคนดูไม่ถึงร้อยปีก็ต้องตายกันหมด เราน่าจะ
แสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์อันเกิดจากความแก่ เจ็บ และตาย
ความทุกข์จากการเวียนว่ายในสังสารวัฏ ”

เมื่อคิดดังนี้จึงไม่มีอาการร่าเริงสนุกสนานอย่างวันก่อน ๆ อุป-
ติสสะนั่งเฉยเหมือนคิดอะไรอย่างหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โกลิตะเห็นอาการของเพื่อน
แปลกไปอย่างนั้นจึงถาม อุปติสสะเล่าความรู้สึกของตนให้ฟัง โกลิตะบอกว่า

ตัวเขาเองก็มีความรู้สึกอย่างนั้นเหมือนกัน คือรู้สึกว่าการเปลี่ยเปลยนในมหรรณพนี้มีอะไรเป็นสาระบ้าง เราน่าจะแสวงหาอะไรที่ดีกว่านี้ แสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง

ภราดา อันว่าปทุมชาติแม้เกิดในโคลนตมหรือน้ำ ย่อมชูดอกขึ้นพ้นจากโคลนตมและน้ำ ไม่ติดตมและน้ำ สงกลิ่นหอมรื่นรมย์ใจฉันใด บุคคลบางคนก็ฉันนั้น เกิดแล้วในโลก เจริญแล้วในโลก แต่ไม่ติดโลก ไม่ติดในโลกียสุขอันเปรียบเสมือนเหยื่อเล็กน้อยที่ติดอยู่กับเบ็ดถอนตนขึ้นจากโลก ปลดปล่อยตนให้เป็นอิสระจากการย่ำเยียบแห่งแห่งอารมณ์ของโลก ไม่ต้องอดอดคับแค้นเพราะโลกธรรมกระเทกกระหันบีบคั้นหัวใจ ไม่ทวนโหวต่อความขึ้นลงของชีวิต

ภราดา ลองคิดดูด้วยปัญญาอันชอบเกิด เหมือนอย่างว่าบุรุษหนึ่งมี ๒ มือ มือข้างหนึ่งของเขาจับของร้อนจัดไว้ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจับของเย็นจัดไว้^๑ ของทั้งสองนั้นแม้สพาทตรงกันข้ามก็จริง แต่ก็ให้ความทุกข์ทรมานแก่บุรุษนั้นเกือบจะเท่า ๆ กันฉันใด สุขและทุกข์ของโลกก็ฉันนั้น ลงท้ายก็จะให้ความทุกข์แก่ผู้หลงเหินยียึดถือเท่า ๆ กัน เพราะความสุขของโลกเหมือนเหยื่อที่เบ็ดเกี่ยวไว้ พอปลากินเหยื่อก็ติดเบ็ด คราวนี้ก็สุดแล้วแต่พรานเบ็ดจะจุดกระชากลากไป มัสยาที่ติดเบ็ดกับบุรุษผู้ติดในโลกียสุขจะต่างอะไรกัน

ทั้งสองคืออุปติสสะและโกลิตะ ตกลงใจว่าจะสละโลกียสุข ออกแสวงหาโมกขธรรม^๒ แต่การแสวงหาโมกขธรรมน่าจะได้บวชในสำนักใดสำนักหนึ่ง จึงพาบริวารออกบวชเป็นปริพาชกในสำนักของอาจารย์สัญชัย ซึ่งอยู่ใกล้เมืองราชคฤห์นั่นเอง

^๑ เช่น มือข้างหนึ่งจับไฟ อีกข้างหนึ่งจับน้ำแข็ง

^๒ โมกขธรรม ธรรมเป็นเครื่องพ้นจากการบีบรัดของตัณหา มานะ ทิฐิ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

ความสุขของโลกเหมือนเหยื่อที่เบ็ดเกี่ยวไว้

ตั้งแต่สองสหายและบริวารบวชแล้ว สัญชัยปริพาชกก็เป็นผู้ เลิศด้วยลาภและบริวาร ล่วงไปเพียง ๒-๓ วัน อุปติสสะและโกลิตะก็ สามารถเรียนจบคำสอนของอาจารย์ เมื่อทราบจากอาจารย์ว่าไม่มีคำสอน อื่นใดยิ่งกว่านี้แล้ว คือหมดสิ้นความรู้ของอาจารย์แล้ว เขาทั้งสองคิด กันว่า แท้ไหนหาเพียงพอไม่ ความรู้เพียงเท่านั้นไม่พอกับปัญหาชีวิตและความ ทุกข์ของชีวิต เราออกแสวงหาความหลุดพ้น ความรู้ของอาจารย์ในสำนักนี้ ไม่พอเพื่อความหลุดพ้น การอยู่ประพฤติดิพรหมจรรย์ในสำนักอาจารย์ สัญชัยจึงไม่มีประโยชน์อะไรอีกต่อไป แต่ชมพูทวีปนี้กว้างใหญ่นัก เรา น่าจะท่องเที่ยวไปในตามนิคมชนบทราชธานี คงจักได้พบอาจารย์ผู้ หลุดพ้นแล้วด้วยตนเองและแสดงโมกขธรรมนั้นแก่เราเป็นแน่แท้

ตั้งแต่นั้นมา ได้ยินใครพูดวาทะที่ใดมีสมณพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต ทั้งสองก็ดั้นด้นไปหา ทำการสักจ้องกับสมณพราหมณ์นั้น ๆ ปัญหาใดที่เขา ถาม อาจารย์ทั้งหลายไม่อาจแก้ปัญหานั้นได้ แต่เขาสามารถแก้ปัญหาก็ อาจารย์เหล่านั้นถามแล้วได้ เขาเที่ยวสอบถามอาจารย์ทั่วชมพูทวีป แต่ ไม่พบอาจารย์อันเป็นที่พอใจหรือให้เขาพอใจได้จึงกลับมาสู่สำนักเดิม นัดหมายกันว่าใครได้บรรลุอมตธรรมก่อนขอจงบอกแก่กันโดยนัยที่ กล่าวแล้วข้างต้น

ภราดา บุคคลมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่แสวงหาสิ่งใด เขาย่อมได้ พบสิ่งนั้นไม่วันใดก็วันหนึ่ง ทุรุชนแสวงหาแต่ทางที่จะทำชั่วก็ได้พบความ ชั่ว สาธุชนแสวงหาทางที่จะทำความดีก็ได้พบความดี นักปราชญ์แสวงหา ทางปัญญาก็ได้พบปัญญา มุนีผู้ใฝ่สงบมุ่งความสงบก็ได้พบความสงบ เย็นใจ บุคคลแสวงหาสิ่งใดย่อมได้พบสิ่งนั้น ในโลกนี้มีสิ่งที่มีมนุษย์แสวงหา มาก ใครจะแสวงหาอะไรก็สุดแล้วแต่อุปนิสัยของเขา

อันการแสวงหาที่ประเสริฐก็มี ไม่ประเสริฐก็มี โดยปริยาย เบื้องต่ำ สัมมาชีวะเป็นการแสวงหาที่ประเสริฐ โดยปริยายเบื้องสูง การ แสวงหาอามิส คือลาภ ยศ สรรเสริญ และโลกียสุข ไม่ประเสริฐ การ

แสวงหาธรรมประเสริฐ การแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาไม่ประเสริฐ การแสวงหาสิ่งที่ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นการแสวงหาที่ประเสริฐ^๑

ดูก่อนนารดา มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหมด ตนเองมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ยังเที่ยวแสวงหาสิ่งอื่นมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เข้ามาทับถมอีก จึงต้องเพิ่มความเดือดร้อนขึ้นทับทวีคูณ ตรีคูณ เพราะเหตุที่บุคคลรู้สึกพร่องในตน จึงพยายามแสวงหาสิ่งอื่นที่เข้าใจว่าจะมาทำความพร่องของตนให้เต็มบริบูรณ์ แต่เนื่องจากสิ่งที่แสวงมานั้นมีความพร่องอยู่ในตนเหมือนกัน จึงหาทำให้ใครเต็มบริบูรณ์ได้ไม่ มีแต่จะเพิ่มความพร่องให้มากขึ้น เปรียบเหมือนคนตาบอดด้วยตนเองแล้วไปแสวงหาคนตาบอดมาอยู่ด้วย ก็หาได้ทำให้ตาของตนสว่างขึ้นไม่ ยังจะต้องเป็นภาระกับคนตาบอดอีกคนหนึ่ง แต่อนิจจา กว่าจรรู้อย่างนี้ก็มักสายเกินแก้เสียแล้ว สภาพของโลกจึงอยู่ในลักษณะคนตาบอดจูงคนตาบอด และเตี้ยอุ้มค่อมเสมอมา

ความรักเป็นสิ่งที่บุคคลทุกเพศทุกวัยแสวงหาด้วยเข้าใจว่าตนจะสมบูรณ์ขึ้นเพราะมีความรักและคนที่รัก เข้าใจว่าตนจะมีความสุขเพราะมีความรัก แต่พอมีเข้าใจจริงความกังวลห่วงใย ความกลัวจะเสียของรักหรือคนรัก ความหวาดหวั่นพรั่นพรึงต่อการที่จะพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความริษยาอาฆาตต่อบุคคลที่มีท่าทีว่าจะมาแย่งความรักของตนไปเป็นอาทิ เมื่อรวมกันแล้วก่อความทุกข์ความกังวลให้มากกว่าความสุขเล็กน้อย เพราะความเพลินใจในอารมณ์รักหรือสิ่งที่รัก

ความไม่สมบูรณ์ในตนนั่นเอง ทำให้คนต้องการความรักและสิ่งที่รัก ส่วนบุคคลผู้มีความสมบูรณ์ในตนย่อมไม่ต้องการความรักหรือสิ่งที่รัก

^๑ การแสวงหาที่ประเสริฐ เรียก อริยปริยสนา การแสวงหาอันไม่ประเสริฐ เรียกอนริยปริยสนา ดูพระไตรปิฎกเล่ม ๑๔ หน้า ๓๑๔

เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระศาสดาของเราตรัสว่า “ การไม่ได้เห็นสิ่ง
อันเป็นที่รักเป็นความทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักเป็นความ
ทุกข์ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรทำอะไรๆ ให้เป็นที่รัก เพราะการพลัดพราก
จากสิ่งทีรักเป็นความทรมาน ”

เมื่ออุปติสสะและโกสิตตะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว จึงชวนกันไป
เฝ้าพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเวลานั้นประทับอยู่ ณ เวฬุวัน แต่อุป-
ติสสะซึ่งเป็นผู้หนักในกตัญญูกตเวทิตะลึกถึงอาจารย์สัญญา จึงเข้าไปหา
อาจารย์เล่าความทั้งปวงให้ฟัง ชวนอาจารย์ไปเฝ้าพระศาสดาด้วย แต่
อาจารย์สัญญาไม่ยอมไป อ้างว่าเป็นผู้ใหญ่ชั้นครูบาอาจารย์แล้วไม่ควร
ไปเป็นศิษย์ของใครอีก เมื่อสองสหายอ้อนวอนหนักเข้า อาจารย์สัญญา
จึงถามว่า ในโลกนี้มีคนโง่มากหรือคนฉลาดมาก สองสหายตอบว่า คนโง่
มากกว่า สัญญาจึงสรุปว่า ถ้าอย่างนั้นขอให้พวกที่ฉลาดๆ ไปหาพระสมณ-
โคตมเถิด ส่วนพวกโง่ๆ จงมาหาเราและอยู่ในสำนักของเรา

แม้จะรู้ว่า ท่านอาจารย์สัญญาพูดประชดประชัน แต่สองสหาย
ผู้มีอัธยาศัยงามเพียบพร้อมด้วยสวากบารมีญาณก็หาถือเป็นเรื่องเคืองใจ
แต่ประการใดไม่ คงอ้อนวอนต่อไป พรรณนาให้เห็นว่าการเสด็จอุบัติขึ้น
ของพระพุทธเจ้านั้นยากเพียงใด การได้ฟังคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน
ก็เป็นของยาก บัดนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วและประทับ
อยู่ ณ ที่ใกล้นี้เอง ควรจะถือโอกาสอันดีนี้ไปเฝ้าฟังพระธรรมเทศนา
แต่สัญญาก็ยังยืนกรานอย่างเดิม

ดูก่อนภราดา คนที่เป็นปทปรมะ (คนที่สั่งสอนไม่ได้) นั้นมี
อยู่ ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปัญญาน้อยเกินไป หรือพวกปัญญาอ่อน อีก
พวกหนึ่งมีทิฐิมากเกินไป ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของใครๆ คนทั้งสอง
พวกนี้สอนได้ยาก หรืออาจสอนไม่ได้เลยในชาตินี้ เขาเป็นคนอากัฏฐ์ ไม่
อาจบรรลุธรรมได้

เมื่อเห็นว่าชักชวนอาจารย์ไม่สำเร็จแน่แล้วสองสหายก็จากไป คิษย์ในสำนักของอาจารย์สัญญาชัยติดตามไปเป็นจำนวนมากประหนึ่งว่าปริพาชการามจะว่างลง สัญชัยเห็นดังนั้นเสียใจจนอาเจียนออกมาเป็นเลือด คิษย์ของสัญญาชัย ๒๕๐ คนคงจะส่งสารอาจารย์จึงกลับเสียในระหว่างทาง คงติดตามท่านทั้งสองไปเพียง ๒๕๐ คน

เมื่อทั้งสองถึงเวฬุวันนั้น เป็นเวลาที่พระศาสดากำลังทรงแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัท ทอดพระเนตรเห็นสองสหายกำลังมา จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สองสหายคืออุปติสสะและโกสิตตะกำลังมา เขาทั้งสองจักเป็นอัครสาวก (สาวกผู้เลิศของเรา) ”

ทั้งสองและบริวารถวายบังคมพระศาสดาแล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระผู้มีพระภาคประทานอุปสมบทแบบ เอหิภิกขุอุปสัมปทา*

พระศาสดาทรงขยายพระธรรมเทศนาให้พิสดารออกไปมุ่งเอาอุปนิสัยแห่งบริวารของสหายทั้งสองเป็นเกณฑ์เพื่อให้สำเร็จมรรคผลก่อน เมื่อจบพระธรรมเทศนาบริวารทั้ง ๒๕๐ คน ได้สำเร็จอรหัตผล ส่วนสหายทั้งสองยังไม่ได้บรรลุมรรคผลที่สูงขึ้นไป คงได้เพียงโสดาปัตติผลเท่านั้น

เพราะเหตุไรจึงเป็นอย่างนั้น ท่านว่าสาวกบารมีญาณเป็นของใหญ่ ต้องมีคุณลักษณะมากมายเหมือนการเสด็จของพระราชา ย่อมมีการเตรียมการมากกว่าสามัญชน อนึ่ง คนมีปัญญามากย่อมต้องไตร่ตรองมากมิได้ปลงใจเชื่อสิ่งใดโดยง่าย ต้องการใคร่ครวญให้เห็นผลอย่างชัดแจ้ง

* เอหิภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทที่พระศาสดาประทานเอง เพียงแต่ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุเท่านั้นก็ครองจีวรได้ ไม่ต้องมีพิธีอะไร วิธีนี้เป็น ๑ ใน ๓ แห่งวิธีอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

๒ คุณลักษณะ มีคุณงามความดีเป็นเครื่องประดับ

สัทธชัยเห็นดังนั้นเสียใจจนอาเจียนออกมาเป็นเลือด

ด้วยตนเองเสียก่อนแล้วจึงเชื่อและปฏิบัติตาม แต่พอสำเร็จแล้วก็ประดับด้วยคุณालงการทุกประการ อันเป็นบวรารธรรมแห่งสิ่งอันตนได้สำเร็จแล้วนั้น

ภราดา เปรียบเหมือนการเดินทาง คนพวกหนึ่งเดินก้มหน้าก้มตาจูด ๆ เพื่อรีบไปให้ถึงปลายทาง ไม่มองดูสิ่งใดในระหว่างทางเลย เมื่อถึงปลายทางแล้วก็ป็นอันถึงแล้ว แต่หาได้รู้อะไร ๆ ในระหว่างทาง อันเป็นเครื่องประกอบการเดินทางของตนไม่ ส่วนคนอีกพวกหนึ่งค่อย ๆ เดินไป ตรวจสอบข้างทางอย่างถ่วงถ่วง มีอะไรน่าสนใจเป็นพิเศษก็แวะชมจดจำและทำความเข้าใจ คนพวกนี้อาจถึงจุดหมายปลายทางช้า แต่เมื่อถึงแล้วย่อมมีความรู้พิเศษติดไปด้วยมากมาย นั่นใด

ผู้สำเร็จมรรคผลในพระพุทธศาสนาทั้งนั้น บางพวกเป็นสุกขวิปัสสโก คือสามารถทำลายกิเลสได้เกลี้ยงหัวใจแต่ไม่มีคุณสมบัติอย่างอื่น เช่น วิชา^๓ ๓ ปฏิสัมภิยา^๔ ๔ หรืออภิญญา^๕ ๖ บางพวกทำลายกิเลสได้เกลี้ยงหัวใจด้วย มีวิชา ๓ ด้วย บางพวกมีปฏิสัมภิยา ๔ ด้วย บางพวกมีอภิญญา ๖ ด้วย

ภราดา พระอัครสาวกทั้ง ๒ เป็นผู้พร้อมด้วยอัครสาวกบารมีญาณ แม้จะสำเร็จช้าแต่เมื่อสำเร็จแล้วก็ประดับด้วยคุณาลงการทั้งปวง

^๓ วิชา ๓ หมายถึง ญาณ ๓ คือ ๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ ๒. จุตูปปาตญาณ ความรู้จัดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ๓. อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้กิเลสสิ้นไป

^๔ ปฏิสัมภิยา ๔ หมายถึง ความแตกฉาน ๔ คือ ๑. อัตถปฏิสัมภิยา แตกฉานในความหมาย ๒. ชัมมปฏิสัมภิยา แตกฉานในธรรม ๓. นิรุตติปฏิสัมภิยา แตกฉานในภาษา ๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิยา แตกฉานในไหวพริบ

^๕ อภิญญา ๖ ความรู้ยิ่ง ความรู้พิเศษ ๖ อย่าง คือ ๑. อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ ๒. ทิพพโสธ อนุพิทย ๓. เจโตปริยญาณ รู้ใจผู้อื่นได้ ๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณที่ให้ระลึกชาติได้ ๕. ทิพพจักขุ ตาทิพย์ ๖. อาสวักขยญาณ ญาณที่ทำให้กิเลสสิ้นไป

ผ้ารีวกับช่อดอกไม้

เมื่อท่านอุปติสสะและโกลิตะได้อุปสมบทแล้ว เพื่อนพรหมจรรย์^๑ทั้งหลายนิยมเรียกท่านว่า “ สารีบุตรและโมคคัลลานะ ” แม้พระตถาคตเจ้าเองก็ตรัสเรียกอย่างนั้นเหมือนกัน นามอุปติสสะและโกลิตะได้หายไปพร้อมกับการอุปสมบทของท่านทั้งสอง

พระโมคคัลลานะเมื่ออุปสมบทแล้วได้ ๗ วันไปทำความเพียรอยู่ ณ โกลิหมุ่บ้านกัลลวาลมุตตคาม ถูกความง่วง (ถีนมิทธะ) ครอบงำไม่อาจให้ความเพียรดำเนินไปตามปกติได้ พระศาสดาเสด็จไป ณ ที่นั้นทรงแสดงอุบายสำหรับแก้ง่วง เช่น “ เมื่อความง่วงครอบงำให้เอาใจใส่ใคร่ครวญถึงธรรมที่ได้ฟังแล้วได้ศึกษามาแล้ว ถ้ายังไม่หายง่วง ควรท่องธรรมที่ได้ฟังมาและศึกษามาแล้วออกเสียงให้ดัง ถ้ายังไม่หายง่วงควรยอนช่องหูทั้งสองข้าง เอาฝ่ามือลูบตัวไปมาบ่อยๆ ถ้ายังไม่หายง่วงควรลุกขึ้นยืนแล้วลูบนัยน์ตาด้วยน้ำ เหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูดาวนักษัตรฤกษ์ ถ้ายังไม่หายง่วงควรทำในใจถึงแสงสว่าง (อาโลกสัญญา) ว่า บัดนี้สว่างแล้วๆ ทำจิตให้มีแสงสว่างเกิดขึ้น ให้รู้สึกว่าเหมือนกันทั้งกลางวันและกลางคืน มีใจเปิดเผยไม่มีอะไรหุ้มห่อ ถ้ายังไม่หายง่วงควรเดินจงกรม

^๑ พรหมจรรย์ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ พรหมจรรย์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง หญิงที่ยังไม่เคยผ่านการสมรส

คือ เดินกลับไปกลับมาพิจารณาข้อธรรมสำรวมอินทรีย์ ไม่ส่งจิตไปภายนอก ถ้ายังไม่หายว่องพ่องนอนแบบสัทธาไสยา^๑ คือตะแคงขาซ้อนเท้าให้เหลื่อมกันเล็กน้อย มีสติสัมปชัญญะ ตั้งใจจะลุกขึ้นทันทีเมื่อรู้สึกตัวครั้งแรกด้วยมนสิการ^๒ว่า เราจักไม่แสวงหาความสุขจากการนอน จากการเอนหลัง จากการเคลิ้มหลับ "

" ดูก่อนโมคคัลลანะ " พระศาสดาตรัสต่อไป " อีกอย่างหนึ่งเธอควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักไม่ซุงวงคือถือตัวทะนงตนเข้าไปสู่ตระกูล เพราะถ้าภิกษุถือตัวมากเข้าไปสู่ตระกูล เธอจะร้อนใจเป็นอันมาก บางครั้งบางครั้ง คฤหัสถ์ทั้งหลายเป็นผู้มีกิเลสมาก มีธุระมาก อาจไม่ได้นึกถึงภิกษุผู้เข้าสู่ตระกูล ภิกษุผู้ถือตัวมากอาจคิดมากกว่า บัดนี้ใครหนอยุ่งให้เราแตกจากตระกูลนี้ มนุษย์พวกนี้จึงมีอาการท่งเหินเรา มีอาการอดทนระอาใจต่อเรา เมื่อไม่ได้อะไรๆ จากตระกูลนั้นเธอก็เก้อเขิน ครั้นเก้อเขินก็เกิดความคิดฟุ้งซ่านไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวมจิตก็จะห่างจากสมาธิ "

โมคคัลลันะ อีกอย่างหนึ่งเธอควรสำเหนียกว่า เราจักไม่พูดคำอันเป็นเหตุให้ต้องเถียงกัน ถือผิดต่อกัน เพราะเมื่อมีถ้อยคำทำนองนี้ ก็จะต้องพูดมาก เมื่อพูดมากก็เกิดความคิดฟุ้งซ่าน ครั้นฟุ้งซ่านก็จะเกิดการไม่สำรวม เมื่อไม่สำรวมจิตก็จะเหินห่างจากสมาธิ "

โมคคัลลันะ อีกอย่างหนึ่งเราไม่สรรเสริญการคลุกคลีด้วยหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต แต่เราสรรเสริญการอยู่ในเสนาสนะอันสงัด ควรเป็นที่หลีกเลี่ยงอยู่ตามสมณวิสัย... "

ภราดา พระบรมพุทโธวาทของพระศาสดาในเรื่องอุบายแก้ง่วงกิดี เรื่องการซุงวงกิดี เรื่องเว้นการพูดถ้อยคำอันเป็นเหตุให้เถียงกันกิดี

^๑ สัทธาไสยา นอนตะแคงขา มือข้างซ้ายวางพาดไปตามลำตัว มือข้างขวารับศีรษะด้านขวา ซ้อนเท้าให้เหลื่อมกันนิดหน่อยในท่าพอสบาย ไม่ยึดจนตึงหรือเกร็ง

^๒ มนสิการ ทำไว้ในใจ (ตั้งใจ)

และเรื่องการอยู่ในเสนาสนะสังตก็ดี ควรเป็นเรื่องเตือนใจอันสำคัญ
ของพุทธศาสนิกทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต

ภราดาเอ๋ย การ “ซุงวง” คือความทะนงตนนั้นเป็นกิเลสร้าย
อย่างหนึ่ง ซึ่งครอบงำจิตของมนุษย์อยู่ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต พระศาสดา
ทรงเรียกว่า “มานานุสัย” อนุสัยคือมานะ กิเลสที่นอนสยบอยู่ในจิต
เมื่อถูกกวนก็จะฟูขึ้นทันที มานะ มีลักษณะให้ทะนงตนว่า “แก่เร็วกว่า
ข้า” บุคคลผู้มีมานะจัดย่อมมีลักษณะเชิดชูตนจัด อวดตนจัด ยกตน
ชมผู้อื่นน้อย ๆ มองไม่เห็นใครดีหรือสำคัญเท่าตน ซึ่งเป็นการมองที่ผิด
ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลย่อมมีความสำคัญตามฐานะของตน ๆ แม้
บุคคลผู้หนึ่งจะเป็นเสมือนไม้กวาดและผ้าขี้ริ้ว ส่วนบุคคลอีกผู้หนึ่ง
เป็นเสมือนดอกไม้ในแจกันก็ตาม ไม้กวาดและผ้าขี้ริ้วย่อมมีความหมาย
และมีความสำคัญอย่างไม้กวาดและผ้าขี้ริ้ว ส่วนดอกไม้ในแจกันก็มี
ความหมายและมีความสำคัญอย่างดอกไม้ ปราศจากไม้กวาดและผ้าขี้ริ้ว
เสียแล้วบ้านเรือนจะสะอาดได้อย่างไร แต่บ้านเรือนอาศัยเครื่องประดับ
เป็นสิ่งเชิดหน้าชูตา ชื่อนั้นจิตใจ ชุมชนก็ฉนั้นนั่น ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน
ไม่ควรดูหมิ่นกัน และไม่ควรริชยากันอันเป็นเหตุให้เดือดร้อนทั้งสองฝ่าย

ภราดา อันไม้พันธุ์ดีนั้น ถ้ายืนอยู่เดียวโดดๆ ไม่มีไม้พันธุ์อื่นด้าน
ลมหรืออันตรายต่าง ๆ มันก็ดำรงอยู่ไม่ได้นาน คนดีหรือคนสูงก็เหมือนกัน
ไม่ควรอวดดีหมิ่นคนต่ำ เพราะคนต่ำนั้นเองได้เป็นป้อมปราการป้องกัน
อันตรายให้และเป็นฐานรองรับให้สูงเด่นอยู่ได้ ความมีเมตตากรุณา ช่วย
ส่งเสริมเขา อย่างน้อยเขาต้องมีคุณอย่างใดอย่างหนึ่งหรือด้านใดด้าน
หนึ่ง เหมือนไม้แม้พันธุ์ไม่ดีก็ช่วยต้านลมให้ได้ เมื่อล้มตายลงก็ช่วย
เป็นปุ๋ยให้ได้

จริงอยู่ เราปลูกหญ้าให้เทียมตาลไม่ได้ แต่หญ้าก็มีประโยชน์
อย่างหญ้า ช่วยให้ดินเย็น เมื่อตัดให้เรียบริ้วก็ดูสวยงามและนั่งเล่นได้
เป็นต้น เจริญที่สวยงามต้องมีทั้งยอดและฐานฉนั้นใด ชุมชนมนุษย์ฉนั้นนั่น

ต้องมีทั้งคนสูงและคนต่ำ คนที่เป็นยอดและเป็นฐานต่างทำหน้าที่ของตนไปให้ชุมชนคนดำเนินไปได้โดยสงบเรียบร้อย

ในรายที่ความทะนงตนมิได้เปิดเผยโจ่งแจ้ง ก็อย่าได้นอนใจว่าไม่มี มันอาจแอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ลึก ๆ คอยโอกาสอยู่ ใจเลอขาตติสัมพันธ์เมื่อใดมันจะแสดงตนทันที บางทีก็เป็นไปอย่างหยาบคาย บางทีเป็นไปอย่างละเอียดอ่อน

อหังการ หรืออัสมิมานะ คือความทะนงตนนั้นให้ความลำบากรยากเข็ญแก่มนุษย์มานักหนา แต่มนุษย์ก็ยังไม่พอใจจนอมมันไว้เหมือนดอกไม้ประดับเคียร ซึ่งจะก้มลงมิได้กลัวดอกไม้หล่น มันเหมือนแวงคำคอทำให้คอแข็งหน้าเซดแล้วเอาศีรษะกระทบกัน ต้องปวดเคียรเวียนเกล้าตาม ๆ กันไป

ลองตรองดูเถิด ความโกรธ ความเกลียดชังกันความแก่งแย่งแข่งดี การคิดทำลายกัน ล้วนแตกกิ่งก้านมาจากลำต้นคืออหังการหรือทะนงตนทั้งสิ้น ถ้าลำต้นคือความทะนงตน การถือตัวจัดถูกทำลายแล้วตัดให้ขาดแล้ว การกระทบกระทั่งย่อมไม่มี จิตสงบราบเรียบและมั่นคงเป็นความสงบสุขสมดังที่พระบรมศาสดาตรัสว่า "การถอนอัสมิมานะเสียได้เป็นบรมสุข" ดังนี้

วิธีถอนอัสมิมานะนั้นในเบื้องต้นให้พิจารณาเห็นโทษของความทะนงตนว่า เป็นเหตุให้ทำความเสียหายนานาประการ แล้วพยายามบรรเทาด้วยความพยายามเข้าอกเข้าใจผู้อื่น ให้อภัยผู้อื่น เห็นความสำคัญของผู้อื่น เรามีชีวิตอยู่ด้วยความสำคัญของผู้อื่น วิถีมานะจะได้ลดลง การถ่อมตัวจะเพิ่มขึ้น แทนที่จะเสียหายกลายเป็นคนน่าเคารพกราบไหว้ ส่อให้เห็นคุณธรรมภายใน

ดูเถิดภราดา สัมที่มีผลตกถึงยอมโนมน้อมลง ข้าวรวงใดเม็ดเต็ม รวงยอมน้อมลงเสมือนจะนอบน้อมโค้งให้แก่ผู้สัจจร แต่สัมก็งัดตาย ไม่มีผลเลย ข้าวรวงใดลีบ สัมถึงนั้นและข้าวรวงนั้นจะแข็งทื่อใช้ได้กระดัง

ข้าวรวงใดเม็ดเต็ม รวงข้อมน้อมลงเสมือนจะนอมน้อมโค้งให้แก่ผู้เสวย

ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น คนใดมีคุณภายในคนนั้นย่อมอ่อนน้อม ถ่อมตน ปราศจากความกระด้างอวดดี ถือตัวจัดมองคนไม่เป็นคน

ประการสำคัญในการถนอมอัสมิมานะก็คือให้มนสิการเนื่อง ๆ ว่า ตัวตนที่แท้จริงนั้นไม่มี สิ่งทั้งปวงอาศัยกันเกิดขึ้นอาศัยปัจจัยมากมาย ดำเนินไป มันเป็นอนัตตตาอยู่โดยแท้ เราพากันเข้าใจผิดไปเองว่ามีตัวตน ที่แท้จริง คนที่ทะนงตนว่าสำคัญนั้นยังมีสิ่งอื่นที่สำคัญกว่าตนอยู่มากมาย ข้าว น้ำ อาหาร เสื้อผ้า สมชายใจ และยาแก้โรคล้วนแต่สำคัญกว่าบุคคล นั้นทั้งสิ้นเพราะเขาต้องอาศัยมันอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน ขาดไม่ได้ แม้คนที่ได้ ประสบความสำเร็จในการทำงานด้านใดด้านหนึ่ง ก็หาสำเร็จไปคนเดียวได้ไม่ ต้องอาศัยปัจจัยอื่นมากมายจรรไนไม่หมดสิ้น อย่างทะนงตนไปเลย

ในประการต่อมา พระศาสดาประทานพระพุทโธวาท มิให้ ยินดีในถ้อยคำอันเป็นเหตุเดียวกัน เพราะถ่าเดียวกันก็มีเรื่องต้องพูดมาก เมื่อพูดมากก็เกิดความฟุ้งซ่าน จิตจะห่างเหินจากสมาธิ

ภราดา มีคนจำนวนไม่น้อยที่ต้องการเชิดชูตนด้วยการปะทะคารม กับผู้อื่น ต้องการอวดฝีปากให้คนทั้งหลายชื่นชมว่าเป็นปราชญ์มีปัญญา มากหาผู้เสมอเหมือนมิได้ เจตนาเช่นนั้นนำไปสู่การทะเลาะวิวาท การ ทะเลาะวิวาทนำไปสู่การแตกสามัคคี การแตกสามัคคีนำไปสู่ความเสื่อม นานาประการ บางประเทศต้องเสียบ้านเมืองให้แก่ข้าศึกเพราะคนใน บ้านเมืองแตกสามัคคีกัน ข้อนี้มีตัวอย่างให้เห็นอยู่มากมาย

วิธีหลีกเลี่ยงถ้อยคำอันเป็นเหตุให้เถียงกันก็คืออย่าพูดจาเมื่อเวลา โกรธ และอย่ายึดมั่นทิฐิของตนมากเกินไปจนกลายเป็นคนหลงตัวเอง การกระทำด้วยความหลงตัวเองมีแต่ความผิดพลาดเป็นเบื้องหน้า

ประการต่อมา พระองค์ประทานพระโอวาทพระโมคคัลลานะว่าทรง สรรเสริญการอยู่ในเสนาสนะที่สงัด ไม่สรรเสริญการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ทั้งบรรชิตและคฤหัสถ์

บรรพชิตผู้บวชแล้ว มีเจตนาในการแสวงหาวิเวก เบื้องแรกต้องให้มีกายวิเวกก่อน จิตวิเวกคือความสงบทางจิตจึงจะเกิดขึ้น เมื่อความสงบทางจิตเกิดขึ้น อุปธิวิเวก คือความสงบกิเลสจึงจะตามมา

ภราตา มีอาสวะมากมายเกิดขึ้นเพราะการคลุกคลีไม่ว่าฝ่ายบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ทั้งนี้ท่านมิได้ห้ามมิให้ชุ่มนุ้มเมื่อมีกิจจำเป็น แต่เมื่อกลิ้งธุระแล้วก็ควรจะต้องอยู่อย่างสงบเพื่อได้รู้จักตัวเองให้ดีขึ้น คนส่วนมากพยายามจะรู้จักคนอื่น วันหนึ่งๆ ให้เวลาว่างไปด้วยการอยู่กับคนอื่น โอกาสที่จะอยู่กับตัวเองมีน้อยจึงรู้จักตัวเองน้อย ตราบใดที่บุคคลยังไม่รู้จักตัวเอง ยังไม่เข้าใจตัวเอง ตราบนั้นเขาจะพบความสงบสุขภายในไม่ได้ และจะเข้าใจผู้อื่นไม่ได้ด้วย การอยู่อย่างสงบจึงเป็นพื้นฐานแห่งการไม่เบียดเบียน เพราะผู้มีใจสงบย่อมไม่คิดเบียดเบียน

เมื่อพระบรมศาสดาตรัสพระธรรมเทศนานั้นจบลงแล้วพระโมคคัลลานะทูลถามว่าด้วยข้อปฏิบัติอย่างไรภิกษุชื่อนั้นยอมไปแล้วในธรรมเป็นที่สันติตนหา มีความสำเร็จอย่างยิ่ง เกษมจากโยคธรรมอย่างยิ่ง เป็นพรหมจารีบุคคลอย่างยิ่ง ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระศาสดาตรัสตอบว่า “โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สดับว่าธรรมทั้งปวงอันใครๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” ครั้นได้สดับดังนี้แล้ว เธอทราบธรรมทั้งปวงชัดด้วยปัญญายิ่ง ครั้นทราบธรรมทั้งปวงชัด

๑ เกษมจากโยคธรรม คือ ปลอดจากกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพ ท่านแสดงไว้ ๔ ประการ คือ กามะ - ความใคร่ ภพ - ตั้งใจว่าจะเกิดอีก ความอยากที่จะมีชีวิตอยู่ในชาติต่อไป ทิฐิ - ความเห็นผิด อวิชชา - ความไม่รู้ตามความเป็นจริง

๒ ธรรมทั้งปวงอันใครๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น หมายความว่า สิ่งทั้งปวงทั้งรูปธรรม นามธรรม ทั้งสังขตธรรมและอสังขตธรรม อันบุคคลไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น เพราะเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ใครเข้าไปยึดมั่นว่าเป็นของเที่ยงเป็นสุขและเป็นอัตตาย่อมไม่พ้นทุกข์ไปได้

อย่างนี้แล้วย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงดังนี้แล้ว เธอได้ประสบเวทนา (ความรู้สึกในอารมณ์) อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสุขกัตถุภักขิตี ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขกัตถิ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงเมื่อเป็นดังนี้ เธอย่อมมีปัญญาในทางเบื้องหน้า ในทางดับ ในทางสละคืนซึ่งเวทนาทั้งปวง เมื่อเป็นดังนี้ ย่อมไม่ยึดมั่นสิ่งใดๆในโลก เมื่อไม่ยึดมั่นย่อมไม่สะดุ้งหวาดหวั่น เมื่อไม่สะดุ้งหวาดหวั่นย่อมดับกิเลสได้เฉพาะตน และทราบชัดว่าความเกิดสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มีอีกแล้วว่าโดยย่อข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น ภิกษุชื่อว่า น้อมไปแล้วในธรรม เป็นที่สันตติหา มีความสำเร็จอย่างยิ่ง เกษมจากโยคธรรมอย่างยิ่ง เป็นพรหมจารี บุคคลอย่างยิ่ง ถึงที่สุดอย่างยิ่ง ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย "

ภราดา พระพุทโธวาทที่ว่า ธรรมทั้งปวง คือสิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นยอดแห่งธรรมอันนำไปเพื่อความดับทุกข์ โดยไม่มีเชื้อเหลือ คือดับทุกข์โดยสิ้นเชิง (อนุปาทาปรีนิพพาน) สิ่งใดที่บุคคลเข้าไปยึดมั่นแล้วจะไม่ก่อให้เกิดทุกข์นั้นหาไม่มี แต่โลกนี้มีเหยื่อล่อเพื่อให้ผู้ไม่รู้เท่าทันติดอยู่ สลยบอยู่ หมกมุ่นพัวพันอยู่ แล้วโลกก็นำทุกข์เจือลงไป แทรกซึมลงไว้ในสิ่งที่บุคคลติดอยู่ หมกมุ่นพัวพันอยู่นั่นเอง โลกนั้นพร่องอยู่เป็นนิตย์ ใครชวนชวายเป็นให้เต็มปรารถนาในอารมณ์ของโลกก็เหมือนตักน้ำไปรดทะเลทราย หรือเหมือนขนน้ำไปเทลงในมหาสมุทร เหนื่อยแรงเปล่า ชาวโลกจึงมีความเร่าร้อนดิ้นรนเพื่อให้เต็มความปรารถนา แต่ก็หาสำเร็จไม่ ยิ่งดื่มอารมณ์โลก สุขเวทนาอย่างโลก ๆ ก็ดูเหมือนจะเพิ่มความอยากให้มากขึ้น เหมือนคนเกาแผลคัน ยิ่งเกา ยิ่งคัน ยิ่งคันยิ่งเกาจนเวียนอยู่อย่างนั้น สู้คนที่พยายามรักษาแผลให้หายแล้วไม่ต้องเกาไม่ได้ เป็นการดับที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง

พระโมคคัลลานะฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้วปฏิบัติตามพระพุทโธวาท ได้สำเร็จพระอรหัตผลในวันนั้น

พระโมคคัลลานะ ฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้วปฏิบัติตาม
พระพุทธโฆสาวาท ได้สำเร็จพระอรหัตผลในวันนั้น

พระมหากัสสปะ

ความย่อ

พระมหากัสสปะนามเดิม ปิณฑลิ บิดาเป็นนายบ้านชื่อ กัปปิละ กัสสปโคตร จึงเรียกท่านเมื่อบวชแล้วว่า กัสสปะตามโคตร เนื่องจากมี กัสสปะอื่นด้วย เช่น อุรุเวลกัสสปะ กุมารกัสสปะ จึงเรียกท่านว่า มหากัสสปะ เพื่อไม่ให้ปะปนกัน ท่านเป็นชาวราชคฤห์

ปิณฑลิมาณพมีภรรยาคนหนึ่งชื่อ ภักทกาปิลานี^๑ เมื่อมารดาบิดา ของปิณฑลิมาณพสิ้นชีพแล้ว สองสามีภรรยาตั้งใจตรงกันคือเมื่อหน่ายใน การครองเรือน เห็นว่าต้องคอยรับบาปที่คนอื่นทำไม่ดี (เพราะเป็นเจ้านาย ของเขา ต้องรับผิดชอบ ท่านเกิดในตระกูลที่มั่งคั่ง) จึงสละทรัพย์สมบัติ ออกบวชพร้อมกัน

วันหนึ่ง ปิณฑลิได้พบพระศาสดาประทับอยู่ที่พทุพุตตกนิโครธ (ต้นไทรที่มีลูกตก) ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาฬันทา เกิดความ เลื่อมใสยอมตนเป็นศิษย์ พระศาสดาประทานอุปสมบทแก่ท่านด้วย พระโอวาท ๓ ข้อ พระมหากัสสปะปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทนั้นแล้วไม่ ถึง ๗ วันก็ได้บรรลุอรหัตผล พระศาสดาทรงยกย่องพระมหากัสสปะใน เรื่องมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ในปัจจุบันเสมอด้วยพระองค์ ทรงยกย่องว่า เป็นผู้เลิศทางธุตคุณ เป็นต้น

^๑ บางแห่ง เขียน กัสสป อ่านว่า กัด-สป หรือ กัด-สะ-ปะ ก็มี

^๒ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๒๐ ข้อ ๑๕๐ เป็นภักทกา กปิลานี

เมื่อพระศาสนานิพพานแล้ว ท่านได้ชักชวนภิกษุ ๕๐๐ รูป ล้วนเป็น
อรหันต์ ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนา สังคายนา
ครั้งที่ ๑ ได้เป็นประโยชน์ในด้านความยั่งยืนแห่งพระศาสนาจนถึงปัจจุบันนี้
นับว่าท่านพระมหากัสสปเถระได้บำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและ
เป็นตัวอย่างอันดีแก่อนุชนเป็นอย่างยิ่ง ท่านนิพพานเมื่ออายุ ๑๒๐ ปี ที่
นครราชคฤห์นั่นเอง

ส่วนภิกษุทศปิลานี แยกทางกับท่านกัสสปะในที่แห่งหนึ่งแล้วไป
บวชในสำนักภิกษุณี พยายามบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุอรหัตผลเช่นกัน
นางได้รับยกย่องเป็นเลิศทางระลึกชาติได้มาก

ผู้เลิกลาทางตรงกคุณ

ภิกษุรูปหนึ่งได้เล่าเรื่องพระมหากัสสปะให้เพื่อนภิกษุด้วยกัน ฟังดังต่อไปนี้

ดูก่อนภราดา ที่เวฬุวนาราม วันหนึ่งพระมหากัสสปะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระพุทธองค์รับสั่งให้ท่านโอวาทสั่งสอนภิกษุ ท่านกราบทูลว่า บัดนี้ภิกษุทั้งหลายเป็นคนว่ายาก ประกอบด้วยยอกุศลธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่ายาก มีมากมากในลาภเป็นต้น

พระศาสดาตรัสว่า “จริงทีเดียวกัสสปะ จริงอย่างที่เธอกล่าว เมื่อก่อนนี้ภิกษุที่เป็นเถระมีการอยู่ป่า ถือธุดงค์ข้อบิณฑบาต บังสกุลจีวร มีผ้าสามผืน (สบง จีวร สังฆาฏิ อย่างละผืน) มีความปรารถนาน้อย สันโดษ พอใจในวิเวก ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีความเพียรสม่ำเสมอ สรรเสริญคุณแห่งการอยู่ป่าและความสันโดษเป็นต้นนั้น ภิกษุเช่นนี้ย่อมได้รับการยกย่องจากภิกษุทั้งหลาย แม้ที่เป็นเถระ แต่มาบัดนี้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นเถระพากันทอดทิ้งคุณธรรมอันนั้นเสีย ไม่อยู่ป่าเป็นปกติ ไม่ถือบิณฑบาต ไม่ถือบังสกุลจีวร ไม่ถือผ้าสามผืน ไม่เป็นคนปรารถนาน้อย ไม่สันโดษ ไม่ชอบวิเวก แต่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่มีความเพียรสม่ำเสมอ ภิกษุใดมีชื่อเสียง ร่ำรวยลาภสักการะ มียศ ภิกษุเช่นนั้นได้รับการยกย่องจากภิกษุทั้งหลายแม้ที่เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นเถระก็เชื่อถือเขาด้วยอาสนะ สรรเสริญยกย่องว่าเป็นผู้ดี ผู้เจริญ ”

“ดูก่อนกัสสปะ เมื่อจะกล่าวโดยชอบ ในบัดนี้ก็ควรกล่าวว่าเพื่อนพรหมจรรย์ถูกประทุษร้ายโดยอุปัทวะจากเพื่อนพรหมจรรย์นั่นเอง”

ภราดา อีกเรื่องหนึ่ง คราวหนึ่งพระศาสดาประทับ ณ เมืองสาวัตถี ตรัสยกย่องพระมหากัสสปะว่า มีวิหารธรรม^๑ เสมอด้วยพระองค์ คือ พระองค์จำนงหวังอยู่สังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม เข้าสู่ฌาน ๔^๒ และฌาน ๘^๓ และนิโรธสมบัติ^๔ ได้อย่างไร พระมหากัสสปะก็ทำได้ อย่างนั้น พระองค์ทรงสามารถเรื่องอภิญญา ๖^๕ อย่างไร พระมหากัสสปะก็สามารถอย่างนั้น ฉะนั้นในบางครั้งถึงทรงเอาสังฆาฏิของพระมหากัสสปะมาทรงใช้เอง และประทานสังฆาฏิของพระองค์แก่พระมหากัสสปะตามคำบอกเล่าของพระมหากัสสปะเองดังนี้

ดูก่อนภราดา ภิกษุผู้เล่าเรื่องกล่าวต่อไป

สำหรับเรื่องของพระมหากัสสปะซึ่งกำลังจะนำมาเล่าต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่น่าความพิติปราโมทย์มาสู่ทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง เพราะปฏิบัติอันน่าเลื่อมใสของท่านนั้นฟังแล้วทำให้จิตใจผ่องแผ้ว มั่นคง ปราศรณจะมีคุณธรรมอย่างท่านบ้าง

ธรรมดาคณตินั้น เมื่อทำดีด้วยตนเองก็เป็นบุญกุศลตอนหนึ่งแล้ว เมื่อผู้อื่นทราบและดำเนินตามก็ประสบบุญอีก เป็นตอนที่สอง ท่านใด

^๑ วิหารธรรม ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยเจ้า

^๒ ฌาน ๔ ความสงบของจิตซึ่งประณีตไปโดยลำดับ ๔ ชั้น

^๓ ฌาน ๘ ความสงบของจิตซึ่งประณีตไปโดยลำดับ ๘ ชั้นต่อจากฌาน ๔ นั้นเอง

^๔ นิโรธสมบัติ เรียกเต็มว่า สัญญาเวทียตนิโรธ ภิกษุเข้าสมาบัตินี้ย่อมดับทั้งสัญญาและเวทนา ไม่รู้สึกตัว ไม่หายใจ เหมือนคนตายแล้ว แต่ยังมีไออุ่นของร่างกาย อินทรีย์ต่างๆ ยังไม่ขาด ยังไม่กระจาย คือยังคุมกันอยู่ได้และอายุยังไม่สิ้น

^๕ อภิญญา ความรู้ยิ่ง หมายถึงญาณต่าง ๆ และการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้เหนือวิสัยของสามัญชน และความสิ้นกิเลสเป็นญาณสุดท้าย อภิญญานี้สืบเนื่องมาจาก ฌาน ๔ นั้นเอง

เหยียบรอยแห่งความดีไว้ให้บุคคลรุ่นหลังถือเป็นทิวฐานคติ* และดำเนินตาม ด้วยเหตุนี้ บุคคลผู้มีปัญญาจึงควรตั้งใจบำเพ็ญคุณงามความดีอยู่เสมอ แม้จะไม่ทำอย่างอื่น แต่ความดีเป็นสิ่งที่ต้องทำถือเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ มนุษย์ที่ปราศจากคุณงามความดีเสียแล้วอะไรจะเหลืออยู่สำหรับความเป็นมนุษย์ คุณงามความดีนั่นเองคือสาระตะแห่งความเป็นมนุษย์ของเขา

พระมหากัสสปะเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลกัสสปโคตร^๒ บิดาของท่านชื่อกัปปิละ ครองหมู่บ้านมหาติฏฐะ เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ เมื่ออายุ ๒๐ ปี มารดาบิดาของท่านต้องการให้ท่านครองเรือนเพื่อมีบุตรสืบสกุลต่อไป ทั้ง ๆ ที่ท่านเองไม่ปรารถนาในการครองเรือน แต่ท่านบิดาก็หาอนุโลมตามอหิชาศัยของท่านไม่ได้ส่งพราหมณ์ ๘ คน พร้อมด้วยสิ่งของทองหมั้นให้จาริกไปสู่สถานที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาสตรีผู้มีทรัพย์และสกุลเสมอกันมาทำพิธีอวาทมงคล^๓

พราหมณ์ทั้ง ๘ คนเดินทางไปพบสตรีงามนางหนึ่งอายุ ๑๖ ปี ชื่อ กัททกปิลาณี เป็นบุตรีพราหมณ์โกสิยโคตร เมืองสาละในแคว้นมคธ

* ทิวฐานคติ แบบอย่าง

^๒โคตร มีความหมายแคบกว่าสกุล ตัวอย่างพระพุทธเจ้าของเรา ว่าโดยชาติ เป็นกษัตริย์ ว่าโดยสกุลเป็นสากยสกุลหรือตระกูล ว่าโดยโคตร เป็นโคตรโคตร ศาสนาสากลเล่ม ๒ หน้า ๔๕ ของ หลวงวิจิตรวาทการ อธิบายว่าเป็นประเพณีของพวกอริยกะแต่โบราณที่ต้องมีโคตร อันที่จริงแปลว่าคอกโค คือหมู่ชนที่ใช้คอกโคเดียวกัน เรียกว่าโคตรเดียวกัน อีกอย่างหนึ่ง แต่ละกลุ่มมีพระประจำกลุ่มหรือครอบครัว และมักจะมีชื่อโคตรตามชื่อของพระประจำครอบครัวนั้น เช่น พระพุทธเจ้าของเรา พระประจำครอบครัวแต่เดิมนั้นเป็นฤๅษี ชื่อ โคตมะ จึงเป็นโคตรโคตร แต่โคตมะแปลว่าดวงอาทิตย์ก็ได้เหมือนกัน

^๓ อวาทมงคล พิธีแต่งงาน

เหมือนกัน ได้มอบสิ่งของทองหมั้นแก่บิดามารดาของนางแล้ว ตกลงจะเตรียมพิธีอวามงคล

ภัททกาปิลานี้เกิดมามีบุญ เธอเป็นผู้มีบารมีธรรมที่สั่งสมมาแล้วมาก ไม่ปรารถนาในความสุขหรือครองสมบัติใด ๆ มุ่งแต่จะออกบวชแสวงหาโลกุตระธรรม* เพื่อความพ้นทุกข์แห่งวิภูสงสาร

ปิณฑลิมานพเล่าก็มีอัธยาศัยอย่างเดียวกัน จิตใจมิได้โยติในกามคุณเยี่ยงคนหนุ่มทั่ว ๆ ไปเลย เมื่อได้ทราบข่าวว่าพราหมณ์ ๘ คนหาหญิงซึ่งมีลักษณะที่ต้องการได้แล้ว หมั้นแล้วกำลังเตรียมอวามงคล ท่านจึงเขียนจดหมายถึงคู่หมั้นแล้วให้คนนำไป ใจความในจดหมายว่า

“ ภัททกาปิลานี้ ฉันจะรังเกียจเธอก็หาไม่ แต่ฉันไม่เคยนึกพอใจในการมีชีวิตคู่ครองไม่ว่ากับหญิงใด ๆ ในโลก ขอให้เธอมีสามีที่มีชาติ โคตร โภคสมบัติ และเกียรติยศเสมอกันแล้วครองคู่กันเถิด ฉันจะออกบวช ”

ฝ่ายภัททกาปิลานี้ก็เขียนจดหมายทำนองเดียวกันให้คนนำไป ผู้ถือจดหมายทั้งสองมาพบกันระหว่างทาง ทราบเรื่องของท่านและกันแล้วแก้จดหมายออกดู ทราบความโดยตลอดแล้วจึงนึกจดหมายนั้นทิ้งเสียในป่า เขียนใหม่เป็นข้อความที่ตรงกันข้ามกับที่นายของตนเขียนมา คือ เป็นข้อความแสดงความรักใคร่ยินดีในการที่จะได้อยู่ร่วมกัน ทั้งสองจึงต้องเข้าพิธีอวามงคล

การแต่งงาน มีความหมายอย่างยิ่งประการหนึ่งในชีวิตของหนุ่มสาว เมื่อย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว ชายหนุ่มก็หวังว่าจะได้แต่งงานกับหญิงสาวที่มีลักษณะสวยงามและดีพร้อม นุ่มนวลอ่อนหวาน ช่างเอาใจให้บันเทิงสุข เขาจึงพิถีพิถันในการแต่งกายและแต่งกิริยาจาให้เป็นที่น่าสนใจของเพศตรงข้าม พยายามแสดงตนเป็นผู้กล้าหาญและสามารถ ความสนใจของต่างเพศเป็นความภูมิใจอันสำคัญประการหนึ่งของคนหนุ่ม ฝ่าย

* โลกุตรธรรม ธรรมอันช่วยให้พ้นโลก

ผู้ถือจดหมายทั้งสองมาพบกันระหว่างทาง

หญิงสาวก็ทำนองเดียวกัน เธอไฝผื่นถึงชายหนุ่มรูปงาม นามเพราะ เก่งกล้า
สามารถ มีทรัพย์และวิชาพอที่จะอำนวยความสะดวกแก่เธอได้ เทพบุตรในฝัน
ของเธอต้องดีพร้อม แต่ในโลกนี้ใครเล่าจะได้สิ่งที่ตนปรารถนาทุกประการ
ถ้าใครสามารถได้สมปรารถนาแม้เพียง ๕๐ ใน ๑๐๐ ก็นับว่าดีแล้ว อนึ่ง
ความต้องการของมนุษย์ไม่ค่อยมีขอบเขตจำกัด ได้อย่างนั้นแล้วจะเอาอย่าง
ไหน พอได้อย่างโน้นก็จะเอาอย่างนั้นต่อไปอีกเหมือนวิ่งไล่ตะครุบเงา
ตนเอง หรือเหมือนต้อนน้ำเค็มยิ่งต้อนยิ่งกระหาย ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้อง
ตกเป็นทาสของตัณหา ความทะยานอยากอันไม่สิ้นสุดของตน

ท่านกัสสปะและภัททกาปิลานีเมื่อแต่งงานแล้วก็รักแต่ว่าอยู่
กันไปอย่างพี่น้อง มิได้เกี่ยวข้องกันในทางเพศ เมื่อมารดาบิดาของท่าน
กัสสปะหาชีวิตไม่แล้ว ทั้งสองสามีภรรยาจึงพร้อมใจกันสละทรัพย์สิน
นุ่งหม้อผ้ากาสายะครองเพศบรรพชิตบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก สะพาย
บาตรเดินลงจากคฤหาสน์อันโอ้อ่า มิได้อาลัยใดแต่แต่น้อย

ดูเถิด ภราดา ดูน้ำใจและอัธยาศัยของท่านผู้มีบารมีเต็มเปี่ยม
แล้วในทางธรรม ก็ทรัพย์สินสมบัตินี้มิใช่หรือที่คนทั้งหลายตั้งหน้าตั้งตา
แสวงหา สะสมเมื่อได้แล้วก็หวงแหน ป้องกันรักษาแม้ด้วยชีวิต บางคน
บางพวกต้องแย่งชิงกันเพื่อทรัพย์สมบัติ ต้องลงทุนทำบาปทำกรรม
โดยการทุจริตคดโกงนานาประการ แม้ผู้ที่ได้รับมรดกจากมารดาบิดาก็
ยังแย่งมรดกกันอีก วิชาชิงชังกันว่าคนนั้นได้มาก คนนี้ได้น้อย บางราย
ถึงกับโกรธเคืองมารดาบิดาว่า อคติ ไม่ยุติธรรม ลำเอียง ไม่พอใจในทรัพย์สิน
ที่ตนได้

แต่ท่านทั้งสองคือท่านกัสสปะและท่านภัททกาปิลานีมิได้ไยดี
ต่อทรัพย์สินอันก่อให้เกิดความทวงโยกวนลั่นเลย พระบรมศาสดาของ
เราก็เช่นเดียวกัน ทรงหลีกจากราชบัลลังก์และราชสมบัติ มุ่งสู่นาคาภิรมณ์^๑

^๑ อนาคาริกมฺหิ นักปราชญ์ผู้ไม่ครองเรือน

ไม่มีอะไร แต่กลับมีทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ต้องครอบครอง ความมีโดยไม่ต้องครอบครองนั้นเป็นความสงบสุขไร้กังวล ทางของมุนีเป็นอย่างนี้และเป็นผู้สมควรที่จะเป็นครูของโลก

เมื่อถึงทางสองแพร่ง ท่านกัสสปะแยกไปทางขวา ภัททกาปิลาณีไปทางซ้าย ท่านไปพบสำนักภิกษุณีแห่งหนึ่งขอบวชเป็นภิกษุณี ไม่นานนักได้บรรลุอรหัตผล เป็นอรหันต์องค์หนึ่ง ต่อมาได้รับการยกย่องจากพระคาสตาว่าเป็นผู้เลิศทางระลึกชาติได้

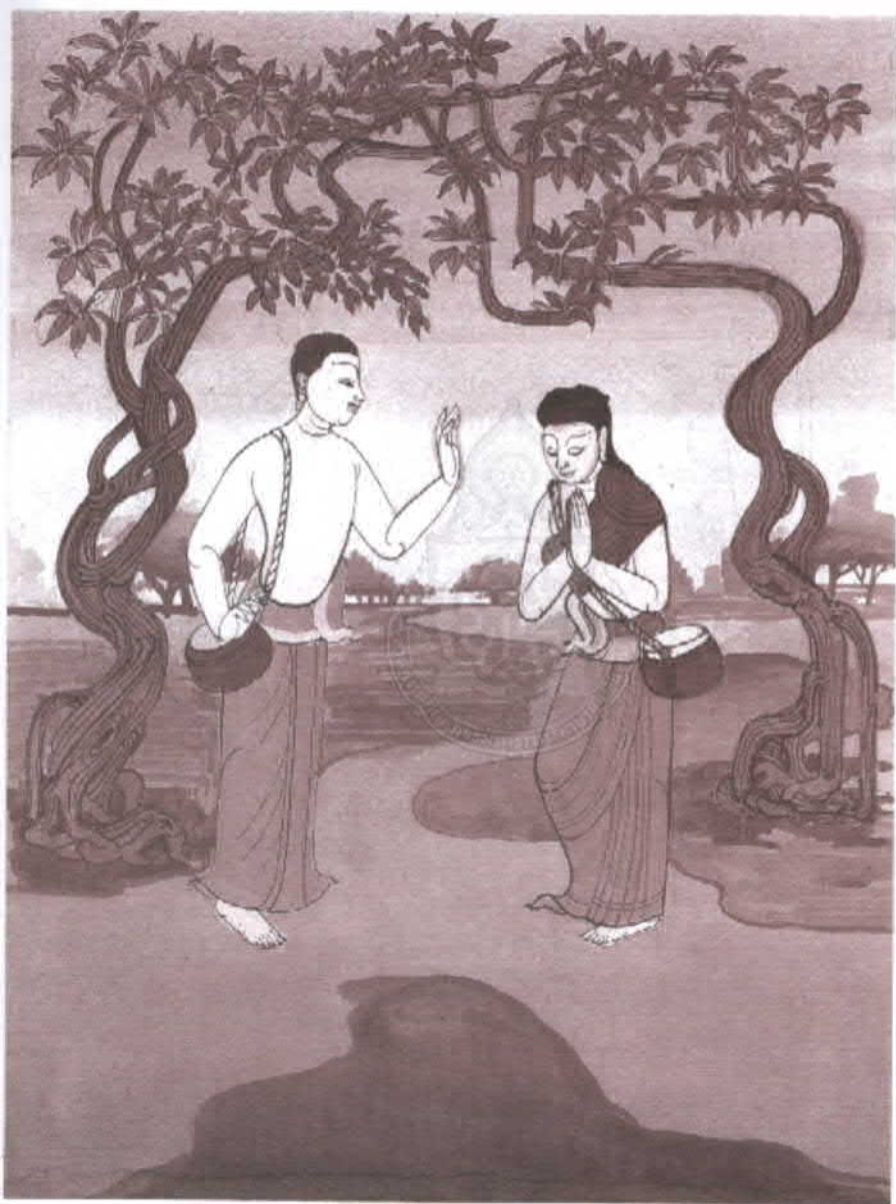
ดูก่อนนารดา ฝ่ายท่านกัสสปะเดินทางมาพบสมเด็จพระบรมคาสตา สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประทับนั่งอยู่ ณ ได้ต้นไทรใหญ่มีลูกตก (พทุบุตรกนิโครธ) ระหว่างพรมแดนแห่งเมืองราชคฤห์กับนาลันทา เห็นแล้วเกิดความเลื่อมใสเข้าไปเฝ้า ณ ที่ใกล้ พูลเล่าเรื่องของตนแต่หนหลังว่ามีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรเกี่ยวกับการครองเรือนและการบวช ขอยอมตนเป็นศิษย์ถือเอาพระผู้มีพระภาคเป็นคาสตา พระพุทธองค์ประทานอุปสมบทแก่ท่านกัสสปะและประธานพระโอราท ๓ ข้อคือ

๑. กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความยำเกรงไว้ในหมู่ภิกษุทั้งที่เป็นผู้เฒ่าและปานกลางอย่างแรงกล้า

๒. กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เมื่อฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยกุศล เราจักเฝ้าหูลงฟังธรรมนั้น ตั้งใจฟังด้วยดี พิจารณาเพื่อความแห่งธรรมนั้นอย่างรอบคอบ

๓. กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เราจักไม่ละสติในกาย (กายคตาสติ) คือมีสติพิจารณากายโดยความเป็นของไม่สะอาดพึงรังเกียจ เพื่อถ่วงถอนความกำหนัดยินดีในกายนี้

ดูก่อนผู้สืบบริยวงศ์ ที่ว่า เข้าไปตั้งความละเอียดและความยำเกรงนั้นหมายความว่า ละลายที่จะทำความผิด หรือรังเกียจในสิ่งอันเป็นโทษ แม้เล็กน้อย ไม่เป็นคนดื้อด้าน นอกจากนี้มีความยำเกรงในเพื่อนภิกษุ

เมื่อถึงทางสองแพร่ง

ท่านก็สละเดินทางมาพบสมเด็จพระบรมศาสดา

ด้วยกันทั้งที่เป็นผู้เฒ่าและผู้ปานกลาง มีลักษณะเกรงอกเกรงใจอ่อน
น้อมถ่อมตน ทำอะไรด้วยความระมัดระวังทั้งกายและวาจา

ชื่อว่าเสียหูลงฟังธรรมนั้น ทรงสอนให้ฟังธรรมด้วยความตั้งใจ
ด้วยความเคารพ ไม่ใช่ฟังสักแต่ว่าฟังพอเป็นพิธีเลิกแล้วก็แล้วกันไป ไม่
ได้อะไรจากการฟังนั้น แม้จะได้สาระจากการฟังแล้วก็ต้องพิจารณาเนื้อ
ความนั้นอย่างรอบคอบแยบคาย ไม่ให้หลงประเด็นหรือเข้าใจผิดได้

ดูก่อนผู้สืบทอดธรรมนี้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระศาสดาของเราตรัสไว้ว่า
“ บุคคล ๒ จำพวก ชื่อว่ากล่าวต่อพระองค์ใส่ร้ายพระองค์ คือ พวกหนึ่ง
ไม่ชอบพระองค์คิดประทุษร้าย อีกพวกหนึ่ง คือ ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพระ
องค์แต่เรียนพระพุทธรูปจนมาผิด จำผิด เข้าใจคลาดเคลื่อนจากที่พระองค์
ทรงสอนและทรงมุ่งหมาย จึงทำให้เกิดธรรมปลอม (สัทธรรมบัญญัติ)
ขึ้นในศาสนาของพระองค์ โดยนัยนี้จะเห็นว่าผู้ที่ทำลายพระพุทธรูปศาสนา
นั้นไม่เพียงแต่ผู้ไม่เลื่อมใส ผู้ต้องการจะเชิดชูแต่เมื่อเข้าใจผิดก็ทำลาย
พระพุทธรูปศาสนาได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงทรงสอนให้ฟังธรรม
และเรียนธรรมด้วยดี ”

ชื่อว่า มีสติพิจารณาภายในนั้น ดูเหมือนว่าจะทรงส่งเสริมความ
รู้สึกนึกคิดของท่านกัสสปให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพราะท่านกัสสปะมีจิตโน้ม
ไปในทางนั้นอยู่แล้ว

ดูก่อนภราดา ร่างกายนี้มีทุกข์มาก มีโทษมาก มีสิ่งปฏิฆะมาก
แต่ก็ยังเป็นที่กำหนดยินดีของสัตว์ทั้งหลาย หลงตนเองด้วย ทำผู้อื่นให้
หลงด้วย มัวเมาหมกมุ่นอยู่ในภายใน เป็นที่ตั้งแห่งโรคะ ดันพา ต้องยื้อแย่ง
ฆ่าฟัน ทำลายล้างกัน เพราะเหตุแห่งกายนี้ก็ไม่น้อย อนึ่งว่าโดยสภาพกายนี้
ตั้งแต่เกิดถึงตายมีแต่ความขรุขระทรุดโทรม เจ็บป่วย เกรี้ยวหมอง ต้องคอย
ประคับประคอง ประคบประหงมกันอยู่ตลอดเวลา จึงดำรงอยู่ได้ เป็น
ไปได้และในที่สุดก็จะมีใครสามารถพิทักษ์รักษาไว้ได้อีกต่อไป คือต้อง

เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันของท่านเองไม่ต้องสับสนวุ่นวายกับคนทั้งหลาย
ประการหนึ่ง

แยกทำลาย เน่าเปื่อย นำเกลียดชัง เป็นที่สะอิดสะเอียนแม้แต่ผู้ที่เคยรัก
เคยหลง ด้วยเหตุนี้พระศาสดาจึงทรงสอนพุทธสาวกให้มีสติพิจารณาอยู่
เนื่องนิตย์ ทรงย้ำว่า “ผู้ใดบริโภคกายกตาสติ ผู้นั้นเชื่อว่าได้บริโภคอมตะ”

ท่านพระมหากัสสปะได้ฟังพระพุทธโอวาท ๓ ข้อจากพระศาสดา
แล้ว พยายามปฏิบัติตามทำความเพียรเพื่อละกิเลส ไม่นานนักก็ได้บรรลु
อรหัตผล ในวันที่ ๘ แคว้นที่อุปสมบทนั้นเอง

พระมหากัสสปะนี้ แม้เป็นพระอรหันต์แล้วก็นิยมปฏิบัติตน
อย่างเคร่งครัดในชุดดงคุณ เช่น ถือบั้งสุกุล* ไม่รับผ้าที่ชาวบ้านนำมา
ถวาย ถือการอยู่ในเสนาสนะป่า ไม่ชอบอยู่วัดที่ตั้งอยู่ในบ้านเมือง เมื่อท่าน
อายุมากแล้ว พระศาสดาเคยทรงขอร้องว่า ให้รับจีวรที่มีผู้ศรัทธานำมา
ถวายเสียบ้าง ให้อยู่ในบ้านเมืองเสียบ้าง จันอาหารดีมีผู้นำมาถวายเสียบ้าง
ท่านมหากัสสปะทูลว่า ได้เคยปฏิบัติอย่างนั้นมาช้านานแล้ว คือ อยู่ป่า
จันอาหารที่บิณฑบาตได้มาและใช้ผ้าบังสุกุล และกล่าวสรรเสริญการ
ปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ขออย่าได้ต้องเปลี่ยนแปลงปฏิบัติ (ทางดำเนิน)
นั้นเลย พระศาสดาตรัสถามว่า เห็นประโยชน์อย่างไร จึงถือนั้นในปฏิบัติ
นั้น ท่านมหากัสสปะทูลว่า ได้เห็นประโยชน์อย่างน้อยก็ ๒ ประการ คือเพื่อ
อยู่เป็นสุขในปัจจุบันของท่านเองไม่ต้องสับสนวุ่นวายกับคนทั้งหลาย
ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง เพื่ออนุเคราะห์คนรุ่นหลังให้ได้ตัวอย่าง
อันดีแล้วจักดำเนินตาม การปฏิบัติอย่างนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์และ
ความสุขแก่เขาตลอดกาลนาน พระศาสดาประทานสาธุการ คือ ทรง
ยินดีต่อความคิดของพระมหากัสสปะ และตรัสให้ดำเนินปฏิบัติเช่นนั้น
ต่อไป

* เดิมทีเดียวหมายถึงผ้าที่คนทิ้งแล้ว ภิกษุนำมาปะติดปะต่อเย็บ ย้อมแล้ว ทำ
เป็นสบง (ผ้าถุง) หรือจีวร (ผ้าห่ม) ตามตัวอักษรแปลว่า ผ้าคลุกฝุ่น

ครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ เมืองสาวัตถี ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ กัสสปะเป็นผู้สันโดษด้วยจิรวร บิณฑบาต เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และคิลานเภสัช (ยารักษาโรค) เมื่อได้ก็ไม่หมกมุ่นติดใจ มองเห็นโทษ มีปัญญาคิดจะสลัดออกหรือถอนตนออก เมื่อไม่ได้ก็ไม่เสียใจ น้อยใจ ไม่เดือดร้อน นอกจากนี้กัสสปะยังกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความสันโดษเช่นนั้นด้วย ”

พระศาสดาทรงชักชวนภิกษุทั้งหลายให้เอาอย่างพระมหากัสสปะในเรื่องนี้และตรัสอีกว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเป็นผู้มีจิตเช่นเดียวกับกัสสปะคือชกกายชกใจออกห่างจากตระกูล (จากชาวบ้าน) ไม่คะนองกายและวาจาในตระกูล ประพฤติตนเป็นผู้ใหม่อยู่เป็นนิตย์ ไม่คุ่นเคยเกินไป อุปมาเหมือนดวงจันทร์ที่ให้แสงสว่างอันนวลเย็นแก่โลก แต่ไม่ลงมากลุกกลีกับโลก อนึ่งเล่า ภิกษุพึงชกกาย ชกใจออกห่างจากตระกูล มองดูตระกูลเป็นสิ่งที่น่าหวาดเสียว เหมือนบุคคลมองดูปากบ่อน้ำที่ขรุขระ หรือภูเขาขาด และหล่มเลนต่าง ๆ เมื่อจะเข้าใกล้ ย่อมมีความระมัดระวังเป็นอย่างมาก ภิกษุทั้งหลายเมื่อกัสสปะเข้าสู่ตระกูล จิตของเขามีได้ติดข้องในตระกูล เขามีใจอันเปี่ยมด้วยความปรารถนาตัวผู้มุ่งลาภ จึงได้ลาภ ผู้มุ่งบุญ จึงได้บุญ ”

ทรงยกย่องพระมหากัสสปะต่อไปว่า

“ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดแสดงธรรมด้วยคิดว่า โฉนหนอเราพึงพึงธรรมของเรา พึงแล้วพึงเลื่อมใสเรา เลื่อมใสแล้วพึงแสดงอาการแห่งผู้เลื่อมใสแก่เรา ธรรมเทศนาของภิกษุนั้นไม่บริสุทธิ์ ส่วนภิกษุใดแสดงธรรมด้วยคิดว่าพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว คนทั้งหลายพึงฟังธรรม พึงแล้วพึงรู้ธรรม รู้ธรรมแล้วพึงปฏิบัติตามธรรม เธออาศัยความที่ธรรมนั้นเป็นธรรมดี (น่าประกาศน่าสั่งสอน) จึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น อาศัยความกรุณา ความเอ็นดู และน้ำใจอนุเคราะห์จึงแสดงธรรม

ธรรมเทศนาของภิกษุเช่นนั้นบริสุทธ์ผ่องใส ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะมีจิต
เช่นนี้ มีความรู้สึกเช่นนั้นจึงแสดงธรรม

อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดเข้าสู่ตระกูลด้วยคิดว่า เขาจงให้เรา
จงให้ให้มาก จงให้เร็ว ๆ อย่าช้า จงให้โดยเคารพ หากเขาไม่ให้ เป็นต้น
ภิกษุนั้นย่อมไม่พอใจ เขาย่อมเกิดทุกข์โหม่นสเพราะเหตุนั้นภิกษุเช่นนั้น
ไม่ควรเข้าสู่ตระกูล

ส่วนภิกษุใดไม่คิดเช่นนั้น เขาย่อมไม่มีทุกข์โหม่นส ภิกษุนั้น
ควรเข้าสู่ตระกูลได้ (คือเข้าไปเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในบ้านได้) ภิกษุทั้งหลาย
กัสสปะ เมื่อเข้าสู่ตระกูลไม่ได้คิดเลยว่าของเขาจงให้เรา จงให้มาก ๆ ให้
เร็ว ๆ กัสสปะไม่มีทุกข์โหม่นส ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติอย่าง
กัสสปะนั้นแล "

คราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแวงลงข้างทาง ประทับนั่ง ณ
ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง พระมหากัสสปะพบผ้าสังฆาฏิทำเป็น ๔ ชั้นปูถวาย เป็น
อาสนะ พร้อมกราบทูลว่า " ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดประทับนั่งบน
อาสนะนี้เถิด เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าตลอดกาล
นาน " พระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้วตรัสว่า " กัสสปะ สังฆาฏิที่ทำ
ด้วยผ้าเก่า ๆ ของท่านนั้นนุ่มดี " พระมหากัสสปะจึงขอร้องให้ทรงรับสังฆาฏิ
ของตนผืนนั้นไว้ใช้ ก็ทรงรับไว้และประทานสังฆาฏิผ้าปานของพระ
องค์แก่พระมหากัสสปะ ตรัสว่าพระมหากัสสปะเกิดจากพระโอษฐ์ของ
พระองค์ เกิดจากธรรมอันธรรมเนรมิตขึ้นเป็นธรรมทายาทโดยแท้

คราวหนึ่ง ณ เขตวันมทวิหาร พระมหากัสสปะทูลถามพระศาสดา
ว่า อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เมื่อสิกขาบทบัญญัติยังน้อย ภิกษุ
ทั้งหลายดำรงอยู่ในอหัตตคุณมาก แต่เมื่อสิกขาบทบัญญัติมากขึ้น ผู้ดำรง
อยู่ในอหัตตคุณกลับน้อยลง พระศาสดาตรัสตอบว่า

" ดูก่อนกัสสปะ เมื่อสัตว์กำลังเสื่อม สัทธิธรรมกำลังอันตรธาน
สิกขาบทแม้มาก ผู้ดำรงอยู่ในอหัตตคุณก็น้อย ตราบใดที่สัทธิธรรมปฏิรูป

คือ ธรรมปลอมยังไม่เกิดขึ้นในโลก ธรรมแท้ก็ยังไม่อันตรธานตราบนั้น
เปรียบเหมือนเมื่อเงินปลอมยังไม่เกิดขึ้น เงินแท้ก็ยังไม่อันตรธาน

ดูก่อนกัสสปะ อะไรนี้เป็นต้นว่า ปฐวีธาตุทำให้พระสัทธรรม
เสื่อมได้ไม่ แต่สิ่งที่ทำให้พระสัทธรรมเสื่อมก็คือโมฆบุรุษ^๑ ที่เกิดขึ้น
ในศาสนานี้เอง

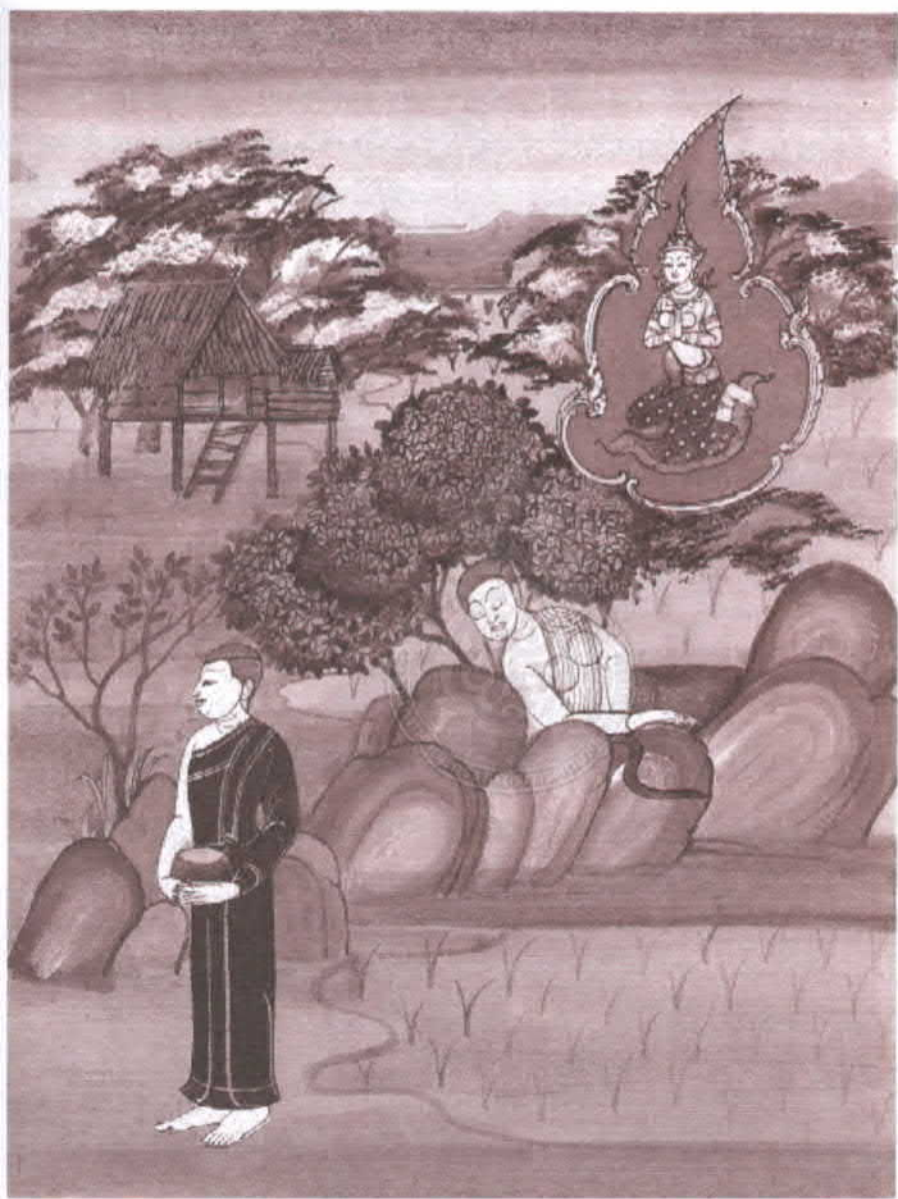
ดูก่อนกัสสปะ สิ่งที่เป็นไปเพื่อความเสื่อม เพื่อความอันตรธานแห่ง
พระสัทธรรม มีอยู่ ๕ ประการ คือ บริษัท ๔ ไม่เคารพไม่ยำเกรงในพระ
ศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษาและในสมาธิ ส่วนธรรม
อีก ๕ ประการ ซึ่งมีนัยตรงกันข้ามนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่ง
พระสัทธรรมโดยแท้ "

ครั้งหนึ่ง พระมหากัสสปะอยู่ที่ถ้ำปิปปลิ เข้ามาณ ๗ วัน ออกจาก
มานแล้ว ตรวจดูที่ภิกขุอาจารย์ (บิณฑบาต) เพื่อโปรดคนที่ควรโปรด ได้
เห็นอุปนิสัยอันงามของหญิงรักษาไร่ข้าวสาละคนหนึ่งซึ่งกำลังเด็ดรวงข้าว
สาละทำข้าวตอกอยู่ ทราบด้วยญาณของท่านว่า หญิงนั้นมีศรัทธา มีใจกล้า
ในการทำบุญ เมื่อทำบุญแล้วจักได้สมบัติมาก

พระเถระตกลงใจไปที่นาข้าวสาละของหญิงนั้น นางเห็นพระเถระ
แล้วมีจิตเลื่อมใส นิมนต์ให้หยุดเอาข้าวตอกมาเกลี้ยลงในบาตรแล้วไหว้
ตั้งความปรารถนาว่า " ขอดิฉันพึงมีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้ว "
หมายความว่าขอให้ได้รับบรรลุธรรมที่ท่านบรรลุแล้วบ้าง

พระมหากัสสปะอนุโมทนาว่า ขอความปรารถนาเช่นนั้นจงสำเร็จ
เถิด นางไหว้พระเถระแล้วเดินกลับ ภูษิตัวหนึ่งกีดนางถึงตายที่คันนา
นั่นเอง นางมีจิตเลื่อมใสในพระเถระในขณะสิ้นชีวิต ไปเกิดเป็นเทพธิดา
นางใคร่ครวญว่า สมบัติทิพย์อันสวยงามอย่างนี้ได้มาเพราะอะไรหนอ

^๑ คนว่างเปล่าจากคุณธรรม คนบาป

นางมีจิตเลื่อมใสในพระเถระในขณะที่สิ้นชีวิต

เห็นเหตุคือบุญอันทำให้นางได้สมบัติทิพย์แล้ว ระลึกถึงอุปการะของ พระมหากัสสปเถระ จึงไปปฏิบัติรับใช้ท่านโดยกวาดบริเวณกุฏิของท่าน ตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ ไว้แต่เช้าตรู่ ทำอยู่อย่างนี้ได้ ๒ วัน ท่านมหากัสสปะเข้าใจว่าเป็นการกระทำของภิกษุหนุ่มหรือสามเณรผู้เป็นศิษย์ของท่าน แต่พอวันที่ ๓ พระเถระได้ยินเสียงไม้กวาดและได้เห็นแสงสว่างแห่งสรีระของนางฉายเข้าไปทางช่องลูกตาล (กลอนประตู) จึงเปิดประตูออกมาถามว่า "ใครกวาดบริเวณอยู่ "

"ข้าพเจ้าสาชเทพธิดา เจ้าค่ะ " นางตอบ แล้วเล่าความทั้งปวงให้ท่านทราบ พระเถระจึงถามว่า เมื่อวานและเมื่อวานขึ้นนางเป็นผู้ทำด้วยหรือ เมื่อนางรับว่าใช่ พระเถระจึงกล่าวว่า

" จงกลับไปเสียเถิด เทพธิดา ที่ทำแล้วก็เป็นอันแล้วไป ต่อไปอย่ามาทำอย่างนี้อีก "

" ขอได้โปรดเกิดพระคุณเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าได้ทำสิ่งนี้ต่อไป เพื่อรักษาสমัติของข้าพเจ้าให้มั่นคง "

" ไปเสียเถิด เทพธิดา อย่าได้มาทำอย่างนี้อีก " พระเถระขอร้องแกมบังคับ " การกระทำของท่านไม่สมควรแก่เรา พระธรรมกถึก (ผู้แสดงธรรม) รุ่นหลังจักตำหนิเราได้ว่า ได้ยินว่าเทพธิดานางหนึ่งมาปฏิบัติพระมหากัสสปะอยู่เป็นประจำ มีการตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ เป็นต้น เธอจะไปเสียเถิดอย่ามาที่นี้อีก "

นางอ่อนวอนอยู่หลายครั้ง แต่พระเถระทลายอมไม่ ในที่สุดท่านกล่าวว่า " เจ้ามิได้รู้จักประมาณตนเสียเลย " นางมีอาจรังไร้อยู่ได้อีกต่อไป จึงเหาะขึ้นสู่อากาศ ประคองอัญชลีคร่ำครวญอยู่ว่า

" ท่านเจ้าข้า โปรดอย่าให้สมบัติที่ข้าพเจ้าได้แล้วต้องพินาศเสียเลย โปรดอนุญาตให้ข้าพเจ้าทำสิ่งซึ่งทำให้สมบัตินั้นมั่นคงด้วยเถิด "

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความสำรวมระวังเป็นหน้าที่ของภิกษุสัพพะ”

พระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ในพระคันธกุฎี ในวัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงสดับเสียงของเทพธิดาด้วยพระโสตทิพย์ จึงทรงเปล่งพระรัศมีไป ประจุประทับนั่งอยู่เบื้องหน้าของเทพธิดา แล้วตรัสว่า

“ ความสำรวมระวังเป็นหน้าที่ของกัศสปะ ส่วนการทำบุญเป็นหน้าที่ของผู้ต้องการบุญ การทำบุญเป็นเหตุให้เกิดสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ” และตรัสต่อไปว่า

“ ถ้าคนทำบุญหรือความดี ก็ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะการสั่งสมบุญเป็นเหตุให้เกิดสุข ”

ภราดา การที่จะให้มีฉันทะในบุญนั้น เบื้องแรกต้องพิจารณาให้เห็นอานิสงส์หรือคุณของบุญก่อน ตรีกตรองด้วยเหตุผลให้เห็นว่าบุญนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตอย่างไร มีประโยชน์ต่อชีวิตอย่างไร

พระพุทธศาสนาแสดงว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นเป็นของยาก เพราะต้องเกิดด้วยพลังของกุศลกรรมในชาติก่อน อานุภาพแห่งบุญนี้เองสั่งให้เกิดในกำเนิดมนุษย์จนถือว่าเป็นภูมิสุคติ เมื่อคำนึงว่า เราเกิดมาด้วยบุญดังนั้นก็จะได้มองเห็นคุณค่าหรืออานิสงส์แห่งบุญ อันหนึ่ง แม้เกิดมาแล้วก็ยังมี การแบ่งแยกว่าบุญมาก บุญน้อย บุญพอประมาณ ผู้เกิดด้วยบุญมาก ย่อมเกิดในสกุลดีมั่งคั่ง ไม่ลำบากด้วยเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย มีสุขภาพดี มีรูปร่าง สวยงาม เสียงไพเราะเป็นต้น

ผู้เกิดด้วยบุญน้อย ย่อมถือกำเนิดในสกุลต่ำยากจนลำบาก ผิดเคืองด้วยเสื้อผ้าอาหาร ที่อยู่อาศัย รูปร่างไม่สมประกอบพิกลพิการ ผู้เกิดด้วยบุญพอประมาณ ย่อมได้รับทุกอย่าง อันเป็นมนุษย์สมบัติพอประมาณ

เมื่อเกิดมาแล้ว ความเป็นอยู่ การสืบชีวิตให้ดำเนินไปโดยราบรื่น ก็เป็นของยากอีกเหมือนกัน บางคนต้องทำงานหนัก กรำแดดกรำฝน หนาวร้อนทนนานอย่างแสนสาหัส จึงจะได้ทรัพย์มาเลี้ยงชีพบางคนทำงานเบา บางคนทำงานพอประมาณ สติปัญญาและกำลังกายของคนก็ได้มาไม่เท่ากัน เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของบุญและกรรมของแต่ละคนทั้งสิ้น

นี่คือบทบาทของบุญกรรมที่มีความพัวพันกับชีวิต มนุษย์และปวงสัตว์
อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

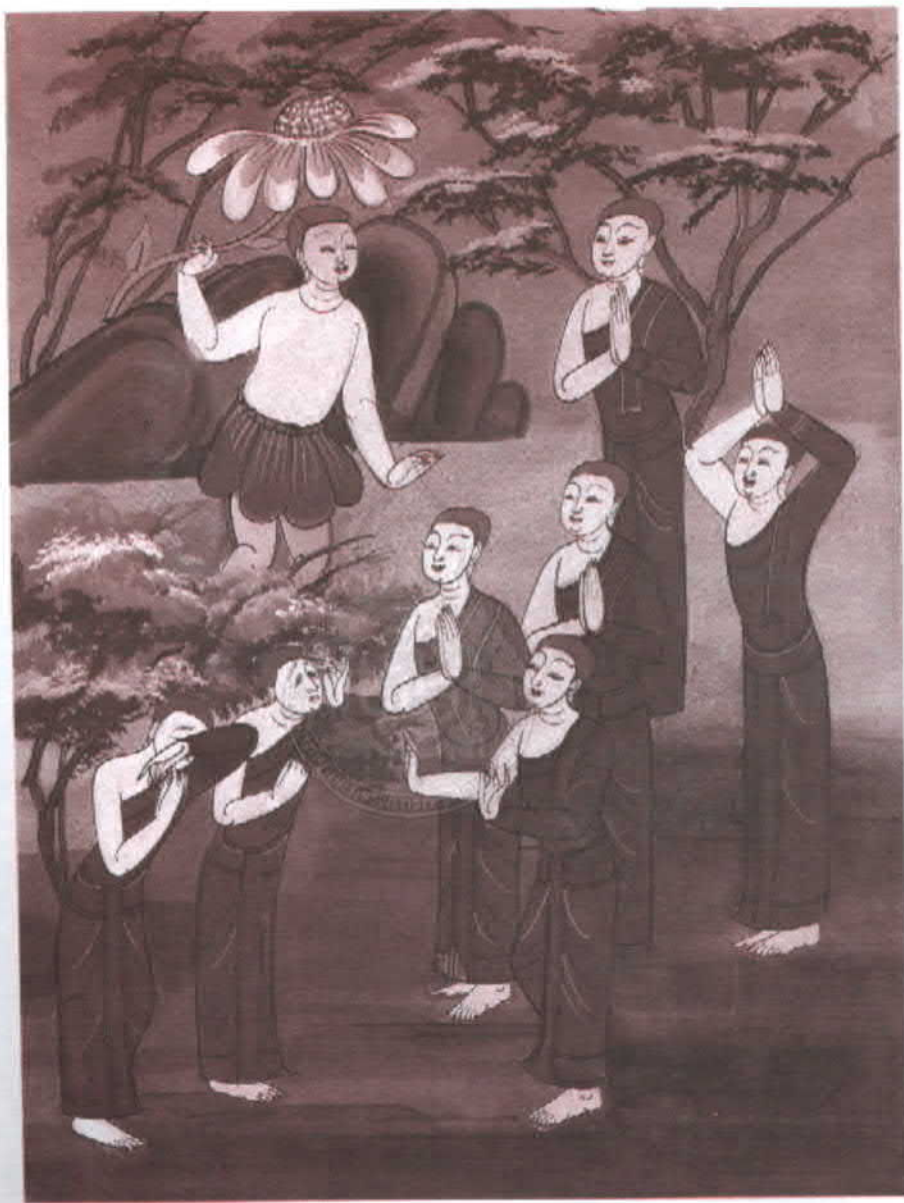
เมื่อได้เห็นอนิสงส์หรือคุณค่าของบุญอย่างนี้ จึงจะง่ายในการ
ปลูกความพอใจในบุญ เมื่อมีความพอใจแล้ว สิ่งต่อไปก็ตามมาคือ ความ
บากบั่นในการทำบุญ ความสนใจใฝ่หาแต่เรื่องทำความดีและปัญญาพิจารณา
หาอุบายในการทำความดีให้ดีที่สุด เพราะความดีนี้เอง ความสุขจึงเกิดขึ้น
ในชีวิต เป็นความสุขที่ละเอียด ประณีตสะอาดและเกี่ยวกับใจ

จริงอยู่มนุษย์เราย่อมหาความสุขความเพลิดเพลินได้หลายทาง
แต่ ความสุขที่เกิดจากบุญหรือคุณงามความดีนั้น เป็นความสุขที่ไม่เจือ
ด้วยโทษ เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนให้แสวงหาความสุขด้วย
การทำความดี อันเป็นร่องรอยฝังอยู่ในใจนานเท่านั้น

ภราดา งานสำคัญยิ่งใหญ่อีกประการหนึ่งของท่านพระมหากัสสปะ
ก็คือ การชักชวนพระสงฆ์อรหันต์ ๕๐๐ รูป ประชุมทำสังคายนาหลัง
พุทธปรินิพพาน สาเหตุมาจากการที่วันหนึ่งท่านเดินทางจากนครปาวา
มาสู่นครกุสินารามีภิกษุเป็นอันมากเป็นบริวาร ขณะมาถึงครึ่งทาง ท่าน
ได้สดับข่าวปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ภิกษุทั้งหลายที่เป็นปุถุชน
ยังมีอาสวะอยู่ไม่อาจลั่นความโศกไว้ได้ ต่างปริเหวนการ ๒ คร่ำครวญ
ส่วนภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้วก็ปลงธรรมสังเวชแบบอริยชน แต่มีภิกษุนอก
คอกรูปหนึ่งบวชเมื่อชรานามว่า สุภทัหะ ได้กล่าวขึ้นว่า “ท่านทั้งหลาย
อย่าเสียใจ อย่าเศร้าโศกเลย พระสมณโคตมนิพพานเสียกิตติแล้ว พวกเรา
จะได้เป็นอิสระ เมื่อพระสมณโคตมยังมีชีวิตอยู่คอยจู้จี้ว่า สิ่งนี้ควรทำ
สิ่งนี้ไม่ควรทำ ช่มชู้ หนาเบพวกเราด้วยระเบียบวินัยมากหลาย เหมือน
จะเหยียดมือเหยียดเท้าไม่ออก บัดนี้พระสมณโคตมนิพพานแล้วเป็นลาม

๑ อาสวะ กิเลส

๒ ปริเวทนา ร้องไห้

มีภิกษุนอกคอกรูปหนึ่ง...กล่าวขึ้นว่า “ท่านทั้งหลายอย่าเสียใจ อย่า
เศร้าโศกเลย...”

ของพวกเราทั้งหลาย ต่อไปนี้ พวกเราต้องการทำอะไรก็ได้ทำ ไม่ต้องการทำอะไรก็ไม่ต้องทำ "

ท่านพระมหากัสสปะฟังแล้วเกิดสังเวชสลดใจว่า " พระศาสดานิพพานเพียง ๗ วัน เท่านั้น ยังมีโมฆบุรุษ กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย และพระศาสดาถึงเพียงนี้ ต่อไปภายหน้าภิกษุผู้ลามกมีจิตทรมาน คิดว่า " ศาสนาปราศจากพระศาสดาแล้ว " จะพึงเหยียบย่ำพระธรรมวินัยสักเพียงใด เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายควรประชุมกันเพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยตามที่พระศาสดาเคยทรงสอนและบัญญัติไว้ "

เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้วในพรรษานั้นเอง พระสงฆ์อรหันต์ ๕๐๐ รูปมีพระมหากัสสปะเป็นประธานได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นหนแรก ณ เมืองราชคฤห์ ได้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก ทำอยู่ ๓ เดือน จึงเสร็จเรียบร้อย คือตั้งแต่กลางเดือน ๙ ถึงกลางเดือน ๑๒ ระยะเวลาหนึ่งเดือนแรกแห่งพรรษา ให้ทำการบูรณะซ่อมแซมอารามทั้ง ๑๘ แห่งในกรุงราชคฤห์ซึ่งทรุดโทรมให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยดีพอควร

ภราดา พระมหากัสสปะนิพพาน ณ เมืองราชคฤห์นั้นเองเมื่ออายุ ๑๒๐ ปี นับเป็นชีวิตตัวอย่างอันสำคัญท่านหนึ่งในพระพุทธศาสนา ดังกล่าวมา ฉะนั้น

พระมหากัจจายณะ

ความย่อ

พระมหากัจจายนะ บางแห่งเรียกมหากัจจนะบ้าง กัจจนะ เหย่ๆ บ้าง ท่านเป็นชาวเมืองอุชเชนี^๑ บิดาของท่านเป็นปุโรหิต^๒ ของพระเจ้า-
จันดาปัสโชต เมื่อบิดาสิ้นชีพแล้วได้สืบตำแหน่งปุโรหิตแทนบิดา ท่าน
ก็มาจบไตรเพทในคัมภีร์พราหมณ์

ต่อมาเมื่อพระศาสดาได้ตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนประชาชนอยู่
พระเจ้าจันดาปัสโชตทรงทราบว่ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น
เป็นธรรมที่แท้จริง ให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม มีพระราชประสงค์
ใคร่จะเชิญเสด็จพระศาสดาให้ไปประกาศศาสนาที่กรุงอุชเชนี ตรัสสั่ง
ให้กัจจายนะปุโรหิตไปทูลเชิญเสด็จ กัจจายนะปุโรหิตทูลขออนุญาตบวช
ด้วยเมื่อพระเจ้าจันดาปัสโชตทรงอนุญาตแล้ว กัจจายนะปุโรหิตพร้อม
ด้วยบริวารอีก ๗ คนจึงเดินทางไปเฝ้าพระศาสดา ฟังพระธรรมเทศนา
ได้บรรลุอรหัตผลพร้อมกันทั้ง ๘ คน แล้วทูลขออุปสมบท พระศาสดา
ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสมบทวิธี^๓

^๑ อุชเชนี ปัจจุบันคือเมืองอุชเชน อยู่แคว้นอวันตี หรือมเลวะ ตั้งอยู่
เหนือภูเขาวินธัย

^๒ ปุโรหิต ตำแหน่งอาจารย์ผู้สอนธรรม

^๓ เอหิภิกขุอุปสมบทวิธี พระพุทธเจ้าตรัสเพียงว่า ท่านจงเป็นภิกษุเถิด
เท่านั้นก็ถือว่าเป็นการอุปสมบทผู้นั้น

เมื่ออุปสมบทแล้ว ได้ทูลเชิญเสด็จพระศาสดาไปนครอุชเชนี แต่พระศาสดารับสั่งให้พระมหากัจจายนะและบริวารไปเอง ทรงยืนยันว่าเมื่อท่านเหล่านั้นไปประกาศศาสนา พระเจ้าจันทปัชโชตจักเลื่อมใส

พระมหากัจจายนะพร้อมด้วยบริวารทั้ง ๗ ท่าน ไปยังกรุงอุชเชนี แสดงธรรมให้พระเจ้าจันทปัชโชตและชาวเมืองเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว กลับไปเฝ้าพระศาสดาอีก

ท่านได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นเอตทัคคะ (เลิศ) ในทางขยายความย่อให้พิสดาร สาเหตุที่ทรงยกย่องก็คือ ทรงแสดงภิกขุ-รัตตสูตร* แล้วเสด็จขึ้น มิได้ทรงขยายความให้พิสดาร ภิกษุทั้งหลายไม่เข้าใจ จึงถามพระมหากัจจายนะ ท่านมหากัจจายนะอธิบายให้ฟังแล้ว บอกภิกษุว่า ท่านเข้าใจอย่างนี้ ถ้าจะให้ทราบแน่ชัดลองเข้าไปทูลถามพระศาสดาเถิด เมื่อภิกษุทั้งหลายไปทูลถามพระศาสดาก็ตรัสรับรองว่าพระมหากัจจายนะอธิบายถูกต้องแล้ว

นอกจากประกาศศาสนาในแคว้นอวันตีแล้ว ท่านยังได้สั่งสอนธรรมให้พระเจ้ามธูราช แห่งเมืองมธูราหรือมถุราเลื่อมใส พร้อมทั้งประชาชนชาวเมืองมธูรา** ด้วย ปราภฏในมธูรสสูตร มัชฌิมนิกาย เล่ม ๑๓ พระพุทธศาสนาได้หยั่งลงอย่างมั่นคงในแคว้นสุรเสนะก็ด้วยความสามารถของพระมหากัจจายนะ

เมื่อท่านไปอยู่ ณ อวันตีทักขิณาปถชนบท*** ได้ทูลขอพระพุทธานุญาตผ่อนผันพระวินัยบางประการให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ เช่น ให้

* ภิกขุรัตตสูตร ว่าด้วยผู้มีชีวิตอยู่เพียงราตรีเดียวก็เป็นผู้เจริญ ถ้าอยู่อย่างมีความเพียร

** มธูรา เมืองหลวงของแคว้นสุรเสนะ

*** แคว้นอวันตีตอนใต้ ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อมทิสสตี หรือมทิสตี ส่วนอุชเชนีนั้นเป็นเมืองหลวงของอวันตีเหนือ

กุลบุตรบวชได้ด้วยคณะสงฆ์เพียง ๕ รูป (ปญจวรรค) เพราะในที่นั้น
หาพระยาก จะรอให้ครบ ๑๐ รูปเหมือนอย่างในมัชฌิมชนบทนั้นต้อง
คอยนานปี พระพุทธองค์ทรงอนุญาตและยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจน
ถึงเวลานี้ รวมทั้งในประเทศไทยด้วย คือในที่ใดมีพระภิกษุอยู่น้อยให้
บวชได้ด้วยคณะสงฆ์เพียง ๕ รูป

พระมหากัจจายนะ นับว่าได้เป็นผู้ทำประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
เป็นอย่างมากท่านหนึ่ง

ผู้เลิศทางขยายธรรม

ภิกษุรูปหนึ่งได้เล่าเรื่องพระมหากัจจายนะให้เพื่อนภิกษุด้วยกัน ฟังดังต่อไปนี้

ดูก่อนมารดา สาวกที่สำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ พระมหากัจจายนะ หรือกัจจายนะ ท่านเป็นผู้มีรูปงาม ผิวงามประหนึ่งทอง บางคนเห็นเข้า นึกรัก อยากให้ภรรยาของตนมีรูปงามและผิวพรรณงามอย่างท่านบ้าง

ท่านเป็นบุตรของปุโรหิต คือ อำมาตย์ผู้สอนธรรมของพระเจ้า จัณฑปัชโชตในเมืองอุชเชนี แคว้นอวันตี เมื่อบิดาของท่านสิ้นชีวิตแล้ว ท่านได้สืบตำแหน่งราชปุโรหิตแทนบิดา

มารดา อัครมดามารดาหรือบิดาที่มีตำแหน่งการงาน หรือ วิชาความรู้ดีเป็นที่พอใจ ย่อมต้องการให้บุตรสืบหน้าที่การงานอาชีพ หรือ วิทยาการนั้น ๆ อยู่ไม่น้อย บุตรที่สามารถสืบต่อไป นับว่าได้สนองน้ำใจ อันงามของมารดาบิดา ทำให้ท่านปลาบปลื้มชื่นชมมากทีเดียว สิ่งที่ท่าน ทำไว้จะได้มีผู้ทำต่อ และเป็นการให้เกิดริตทำนองอย่างหนึ่งที่เห็นว่า อาชีพ การงาน หรือวิชาความรู้ของท่านมีคุณค่า ได้รับความสนใจจากบุตรหลาน จนสืบตำแหน่งแทนได้

มารดา พระเจ้าจัณฑปัชโชตนั้นเดิมที่มีพระนามว่า ปชโชต ส่วนคำว่า จัณฑะ ซึ่งนำหน้าพระนามนั้นเป็นการบอกลักษณะว่าเป็นผู้ ดูร้าย แม้พระเจ้าอโศกมหาราชเอง เดิมทีเดียวกันก็เรียกกันว่าอโศก ต่อมา

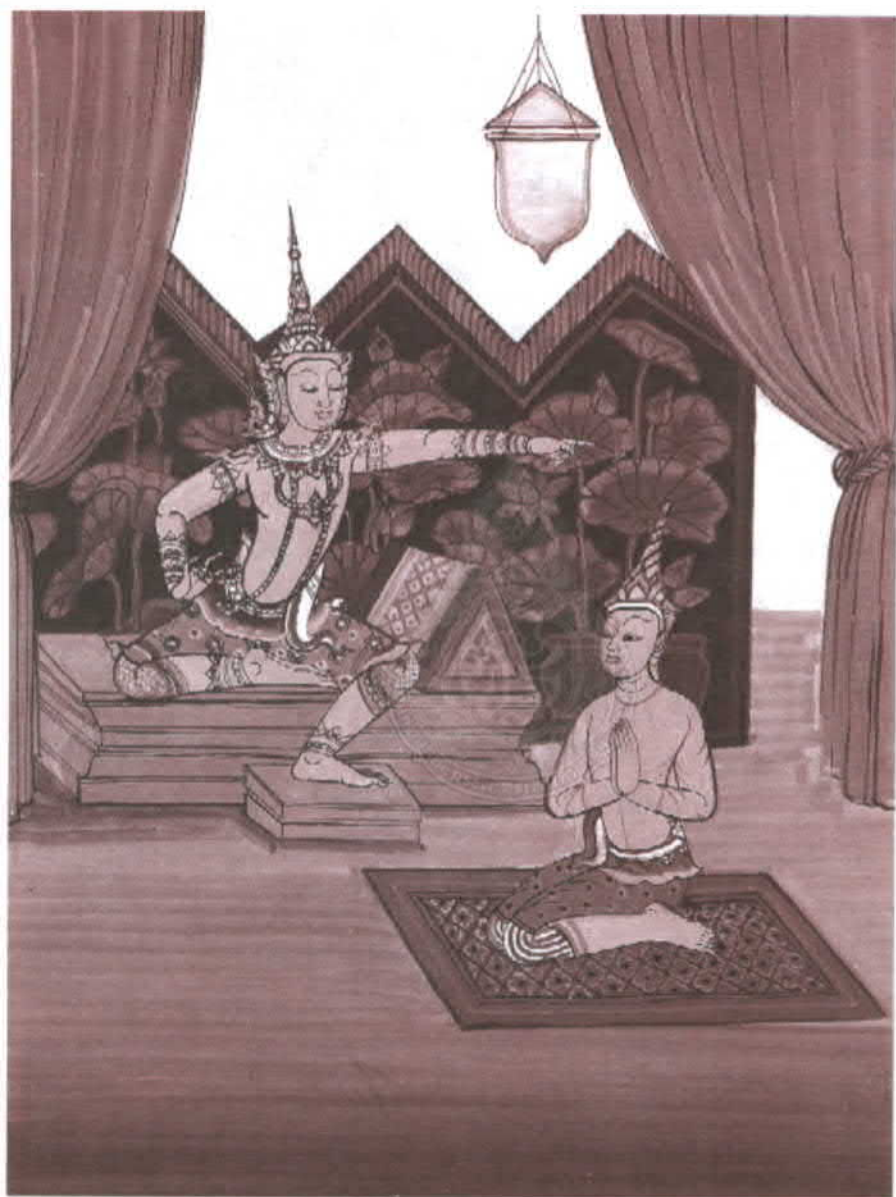
เมื่อทรงดูร้ายและรบคึกมาก คนทั้งหลายก็เรียกพระองค์ว่าจันหาโสก เมื่อกลับพระทัยมาแสวงหาธรรม ประพฤติธรรม ตั้งอยู่ในธรรม คนทั้งหลายก็เรียกพระองค์ว่าธรรมโสก คือโสกผู้ทรงธรรม

ดูก่อนภราดา ชีวิตของคนเราก็คงเท่านั้น ร่างกายก็อย่างนี้ แต่คนทั้งหลายจะเรียกเราอย่างไรก็สุดแล้วแต่คุณสมบัติหรือคุณธรรม หรือโทษที่มีอยู่ในตัวเรา เปรียบเหมือนเรือนหลังหนึ่งเมื่อนำนักโทษมากักขังเขา เรียกว่าเรือนจำ เมื่อนำนักเรียนมาอยู่ก็เป็นโรงเรียน เมื่อเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ก็เรียกว่าวัด เป็นต้น ตัวเรือนหลังนั้นหามีความหมายอะไรในตัวมันเองไม่ มักจะถูกเรียกไปทางดีหรือทางร้ายก็สุดแล้วแต่คนที่อาศัยอยู่ภายใน ร่างกายของคนเราก็คงเหมือนกัน หามีความหมายไปในทางดีหรือทางร้ายแต่ประการใดไม่ จะดีหรือเลวก็สุดแล้วแต่คุณธรรมในตัวของเขา

คนเราเกิดมาแล้ว ไม่นานก็ตาย ร่างกายก็เบื่อยเน่าไป เหลืออยู่แต่ความดีความชั่วที่ทำไว้เป็นรอยจารึกอยู่ในโลกนี้ เป็นตราอยู่ในโลกนี้

เมื่อพระบรมศาสดาทรงเผยแผ่ศาสนา สั่งสอนประชาชนอยู่ในแคว้นมคธซึ่งมีราชคฤห์เป็นราชธานี และโกศลซึ่งมีสาลวดีเป็นราชธานีอยู่นั้น ชาวแพรวะพัดไปยังแคว้นอวันตีเหนือ ซึ่งมีอุชเชนีเป็นเมืองหลวงว่า พระสมณโคดมออกบวชจากสากยตระกูล ทรงแสดงธรรมไพเราะทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือระบอบการครองชีวิตที่ถูกต้อง บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พระธรรมที่ทรงแสดงนั้นเป็นธรรมที่แท้จริง ไม่เจือด้วยมลทิน สามารถนำผู้ปฏิบัติตามออกจากทุกข์ได้จริง

พระเจ้าจันหาปทัชโศททรงสดับข่าวนี้ ใครจะฟังธรรม ใครจะให้พระศาสดาเสด็จไปประกาศพระศาสนา ณ กรุงอุชเชนี จึงรับสั่งให้ท่านกัจจายนะบุโรหิตเข้าเฝ้า แสดงพระประสงค์ให้เดินทางไปเชิญเสด็จพระศาสดามา ณ กรุงอุชเชนี ท่านกัจจายนะได้สดับข่าวเรื่องนี้อยู่แล้วเช่นกันจึง

พระเจ้าฉัตรจาปชาโชตรบสั่งให้ท่านกัจจายนะปุโรหิตเข้าเฝ้า

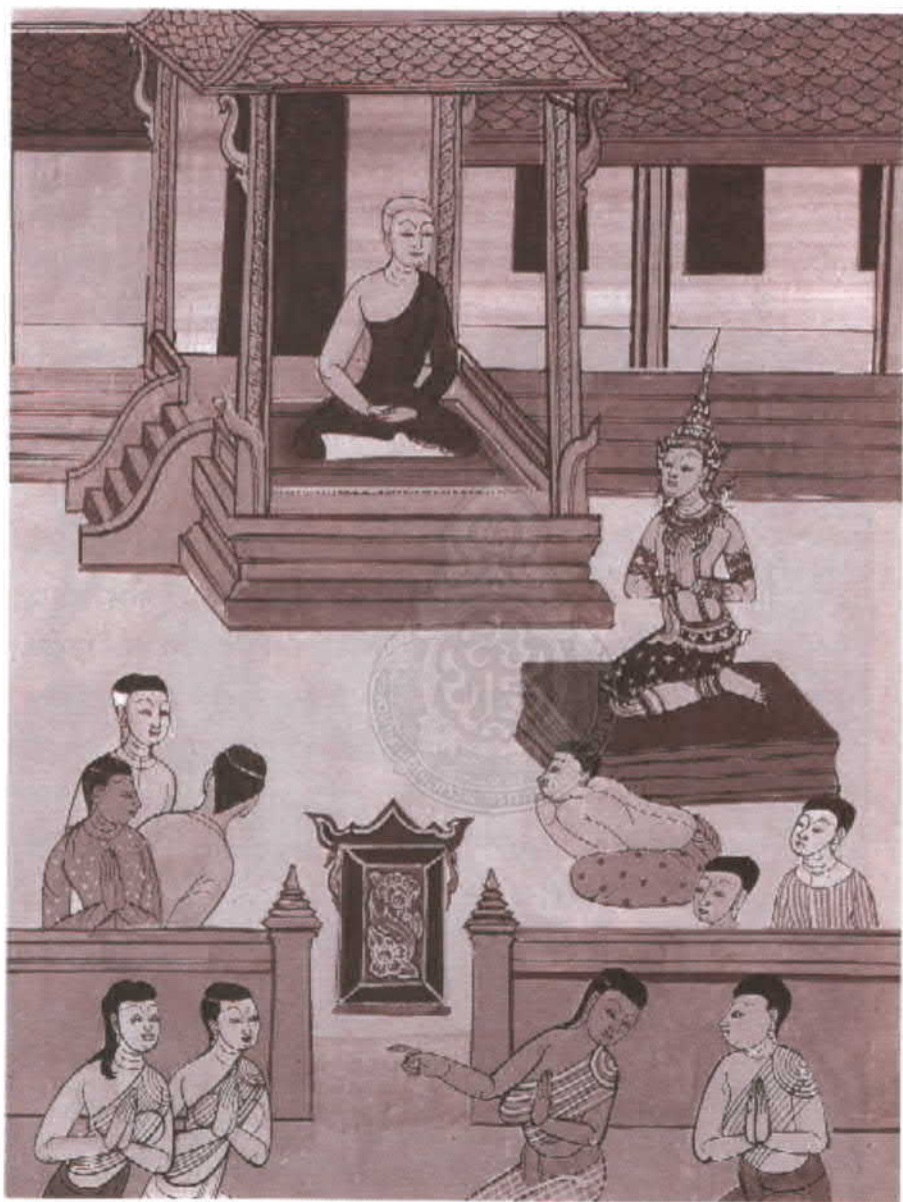
ทูลว่า ถ้าไปเฝ้าพระคาสตาแล้วได้ฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสใฝ่บวช ก็ขออนุญาตให้บวชได้ พระเจ้าจันหาปโชตทรงอนุญาต ท่านก็จายนะ พร้อมด้วยบริวาร ๗ คน เดินทางไปเฝ้าพระคาสตา ฟังธรรมแล้วได้บรรลุ อรหัตผลทั้งหมดแล้ว ทูลขออุปสมบท และทูลเชิญเสด็จพระคาสตาเพื่อ เเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ กรุงอุชเชนี พระคาสตารับสั่งให้ท่านมหากัจจายนะ และบริวารไปเผยแผ่ศาสนา พระองค์จะไม่เสด็จไป ทรงรับรองว่าพระเจ้า จันหาปโชตและประชาชนจะเลื่อมใส เรื่องก็สมจริงดังที่พระคาสตาตรัสไว้ คือท่านสามารถยังพระเจ้าจันหาปโชตและชาวเมืองให้เลื่อมใสพระพุทธ ศาสนาเป็นอย่างดี

ดูก่อนภราดา พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงมีพระญาณหยั่งรู้ดี ตอนาคตและปัจจุบัน สิ่งที่ตรัสนั้นมาจากพระญาณอันลึกซึ้ง ทรงทราบว่ สิ่งใดควรทำอย่างไร โดยผู้ใด จึงจะได้ผลสมความมุ่งหมาย ทรงหยั่งรู้ภูมิ ตี คือ อธิยาศัย ความโง่เขลา ความเชื่อถือและความสนใจของบุคคลทั้งหลาย ทรงหยั่งรู้ความยิ่งความหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคลว่าแก่อนั้นไหน สอนยากหรือสอนง่าย พร้อมทั้งจะรู้หรือไม่ เป็นต้น เพราะฉะนั้นเรื่องที่ ไม่เสด็จตามคำทูลของพระมหากัจจายนะก็น่าจะทรงทราบด้วยพระญาณ ว่า พระมหากัจจายนะและบริวารก็สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใน แคว้นอวันตีและแคว้นโกศลเคียงได้

คราวหนึ่ง ท่านมหากัจจายนะอยู่ที่ป่าคุนธาวัน* ใกล้เมืองมธูรา แคว้นสุรเสนะ พระเจ้ามธูราษ อวันตีบุตร^๑ ได้สดับข่าวว่า พระมหากัจ จายนะอยู่ที่คุนธาวัน ท่านเป็นผู้มีเกียรติศัพท์ฟังขจรไปว่าเป็นบัณฑิต เป็นคนฉลาดมีปัญญาเป็นพหูสูตร กล่าวถ้อยคำได้วิจิตร มีปฏิภาณดี ทั้ง เป็นผู้มียุวุฒิและเป็นพระอรหันต์ การได้เห็นพระอรหันต์อย่างนั้นเป็น การดี

* ฉับยุโรปเป็นคุนธาวัน

^๑ สันนิษฐานว่า พระราชพระองค์นี้มีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงจากแคว้นอวันตี

ท่านสามารถยังพระเจ้าจันจาปชโชตและชาวเมืองให้เลื่อมใส
พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

ครั้งนั้นแล พระเจ้ามธูราชเสด็จด้วยพระราชยานอย่างดี เท่าที่พระราชยานจะไปได้ แล้วเสด็จด้วยพระบาทเข้าไปหาพระมหากัจฉายณะและตรัสว่า

“ พระคุณเจ้ากัจฉานะ พวกพราหมณ์กล่าวว่าวรรณะพราหมณ์เท่านั้นประเสริฐ เป็นวรรณะชาวบริสุทธี เป็นบุตรของพรหมเกิดจากปากของพรหม เป็นทายาทของพรหม ส่วนวรรณะอื่นแล้ว เป็นวรรณะดำ ไม่บริสุทธี ข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ”

“ มหาราช อาตมาภาพเห็นว่า วรรณะทั้ง ๔ นั้นเสมอกันด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น

“ บุคคลใดมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินสมบัติ คนในวรรณะเดียวกัน และวรรณะอื่นๆ ย่อมอ่อนน้อมเข้าหาบุคคลนั้น ไม่ว่าเขาจะเกิดในวรรณะใด ยังมีอีกประการหนึ่ง คือ บุคคลในวรรณะใดก็ตามถ้าประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อสิ้นชีพแล้วเขาย่อมเข้าถึงทุกติภูมิเสมอกันหมด ถ้าเขาประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อสิ้นชีพเขาย่อมเข้าถึงสุคติภูมิเหมือนกันหมด ถ้าเขาประกอบโจรกรรม เขาย่อมเป็นโจรเหมือนกันหมด ถ้าเขาปลงผมและหนวดออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ เขาย่อมเป็นสมณะเหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นอาตมาภาพจึงทูลว่า วรรณะทั้ง ๔ นั้นเสมอกัน

เมื่อท่านพระมหากัจฉายณะกล่าวอย่างนี้ พระเจ้ามธูราชได้ตรัสนิยมนชมเชยว่า “ แจ่มแจ้งจริง ท่านกัจฉานะ แจ่มแจ้งจริงเหมือนหางของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืดให้ผู้มีจักษุได้เห็นรูป ธรรมอันท่านกัจฉานะผู้เจริญได้แสดงแล้วด้วยปริยายเป็นอเนก ข้าพเจ้าขอถึงท่านกัจฉานะพร้อมด้วยพระธรรมและพระสงฆ์ว่า เป็นที่พึ่ง ขอท่านได้โปรดจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

มีท่านผู้หนึ่งมาขอให้ท่านสมิทธิทรงจำอุทเทสนและวิภังค์

ท่านพระมหากัจจายนะทูลถวายพระพรว่า “ มหาบพิตร อย่าถึง
 อาตมาภาพว่าเป็นที่พึงเลย อาตมาภาพถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์ใดว่า
 เป็นที่พึง ขอมหาบพิตรได้โปรดถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นว่าเป็น
 ที่พึงเกิด ”

“ ท่านกัจจายนะ ก็บัดนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นประทับอยู่
 ที่ใดเล่า ”

“ มหาบพิตร บัดนี้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
 พระองค์นั้นปรินิพพานเสียแล้ว ”

“ ท่านกัจจายนะ นำเสียดายเหลือเกินที่พระผู้มีพระภาคอรหันต-
 สัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานเสียแล้ว ถ้าทรงพระชนม์อยู่ ข้าพเจ้าทราบ
 ว่าประทับอยู่ ณ ที่ใด แม้ไกลถึงร้อยโยชน์ก็จะไปเฝ้าพระองค์ให้ได้ แต่
 แม้พระองค์จะนิพพานแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอถึงพระองค์พร้อมด้วยพระธรรม
 และพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึงตลอดชีวิต ”

ดูก่อนภราดา ท่านพระมหากัจจายนะนั้น ได้รับการยกย่องจาก
 พระศาสดาว่าเป็นผู้เลิศในการขยายธรรม ที่พระองค์ทรงแสดงแล้วโดย
 ย่อให้พิสดาร

คราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ตโปทาราม* เมือง
 ราชคฤห์

เช้าตรู่วันหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งชื่อสมิทธิไปอาบน้ำที่บ่อน้ำร้อนตโปทา
 เมื่ออาบเสร็จแล้ว ยืนให้ตัวแห้งอยู่ มีท่านผู้หนึ่งมาขอให้ท่านสมิทธิทรง

* ตโปทาราม อยู่ในเมืองราชคฤห์ ปัจจุบันเป็นบ่อน้ำร้อน ในอดีตสมัย
 พุทธกาล ตโปทารามเป็นสวนแห่งหนึ่งซึ่งมีบ่อน้ำร้อนอยู่ใกล้ ๆ มีสิ่งปลูกสร้างอยู่
 หลังหนึ่งซึ่งพระศาสดาเสด็จไปประทับเป็นบางครั้งคราว ภิกษุนิยมมาอาบน้ำร้อน
 กันที่บ่อน้ำร้อนนี้ไม่น้อยเหมือนกัน

จำอุทเทส^๑ และวิภังค์^๒ แห่งภทเทกรัตตสูตร^๓ ท่านสมิทธิเถียงว่าให้จำเองเถิดท่านไม่อย่าจำ ท่านผู้นั้นก็ขอให้จำเพียงคาถา^๔ ของภทเทกรัตตสูตร แต่ท่านสมิทธิก็คงมีความเห็นเหมือนเดิม ท่านผู้นั้นกล่าวซ้ำว่าขอให้เรียนอุทเทสและวิภังค์แห่งภทเทกรัตตสูตรเพราะมีประโยชน์มาก และเป็นเบื้องต้นแห่งการประพาศิคุณงามความดีต่าง ๆ ว่าแล้วก็หลีกไป

ท่านสมิทธิไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าทูลเล่าเรื่องนั้นให้ทรงทราบ และขอให้พระศาสดาทรงแสดงอุทเทสและวิภังค์แห่งภทเทกรัตตสูตรให้ฟัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงให้ท่านสมิทธิและภิกษุทั้งหลายฟังว่า “ผู้มีปัญญาไม่ควรตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรมุ่งหมายสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เพราะว่าสิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็ละเสียแล้ว สิ่งใดยังไม่มาถึง สิ่งนั้นก็ยังไม่ถึง ผู้ใดเห็นแจ้งธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้ในที่นั้น ๆ ในกาลนั้น ๆ ไม่มัวนอนง่วง ไม่คลอนแคลน ครั้นรู้ธรรมนั้นแล้ว ฟังให้ธรรมนั้นเจริญเนื่อง ๆ ความเพียรควรทำในเวลานั้นแหละ ใครเล่าจะพึงรู้ถึงความตายจะมีต่อพรุ่งนี้ เพราะว่าความผิดเพี้ยนต่อมฤตยูราชที่มีเสนา (กองทัพ) ไหญ่นั้นไม่มีเลย ผู้รู้ที่เป็นคนสงบระงับ ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้านในกลางวันและกลางคืน อยู่ด้วยความไม่ประมาท อย่างนี้ว่าผู้มีราตรีเดียวเจริญ ”^๕

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วก็เสด็จเข้าที่ประทับ ไม่ทรงอธิบายอะไรอีก ภิกษุทั้งหลายไม่เข้าใจ จึงคิดกันว่าพระมหากัจจายนะนั้นได้รับ

^๑ บทตั้ง

^๒ คำขยาย

^๓ สูตรที่ว่าด้วยผู้มีชีวิตอยู่ราตรีเดียวก็เป็นผู้เจริญ

^๔ คำร้อยกรองที่ย่อความแล้วเพื่อจำง่าย

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ทรงแปล) พุทธา-

“...ใครเล่าจะพึงรู้ว่า ความตายจะมีต่อพรุ่งนี้...”

ยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นผู้สามารถในการขยายธรรมย่อให้พิสดาร
จึงชวนกันไปหาท่าน ขอให้ท่านช่วยอธิบายข้อความนั้นโดยพิสดาร

ท่านพระมหากัจจายนะคิดว่า ภิกษุเหล่านี้เปรียบเหมือนคนเข้า
ป่าแสวงหาแก่นไม้ ไม่มีแก่นต้นใหญ่แล้วละเลยเสีย แล้วมาแสวงหาแก่น
ที่รากที่ใบอ่อน จึงกล่าวว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่เบื้องพระ-
พักตร์ของพระผู้มีพระภาคแล้ว ควรถามข้อความนี้กับพระองค์ ทรง
ตอบอย่างไรก็จำไว้อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้สิ่งที่ควร
รู้ ทรงเห็นสิ่งที่ควรเห็น ทรงเป็นผู้มีจักขุมีญาณ ทรงนำไปสู่ประโยชน์
ทรงให้อมตรธรรมเป็นเจ้าของแห่งธรรมอยู่แล้ว ”

“ท่านกัจจายนะผู้เจริญ ข้อที่ท่านกล่าวมานั้นก็จริงอยู่ แต่พระผู้
มีพระภาคเจ้าทรงยกย่องท่านว่าเป็นเลิศในการขยายธรรม การขยายธรรม
ไม่เป็นสิ่งหนักเลยสำหรับท่าน ”

เมื่อถูกอ้อนวอนอย่างนี้ ท่านพระมหากัจจายนะจึงกล่าวขยาย
ความ โดยใจความสำคัญดังนี้

“เมื่อบุคคลคำนึงถึงอารมณ์ในอดีตที่เคยได้เห็น ได้ฟัง ได้สุดดม
ได้ลิ้มรส ได้ถูกต้องด้วยกาย และโดยรู้สึกด้วยใจว่าเป็นของเรา ความ
กำหนดพอใจในสิ่งเหล่านั้น ย่อมผูกพันวิญญาน เพราะวิญญานอันความ
กำหนดพอใจนั้นผูกพันแล้ว ผู้นั้นย่อมผลิตเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ผู้ที่
ผลิตเพลินอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว (อดีต)

ถ้าไม่คิดวสิ่งเหล่านั้นเป็นของเรา ความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ
ก็ไม่ผูกพันวิญญานได้ เขาย่อมไม่ผลิตเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่ผลิตเพลิน
อย่างนี้ ชื่อว่าไม่ตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว

บุคคลตั้งจิตไว้เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้ว่า ในภายหน้าเราจะได้
เห็นรูปอย่างนี้ ฟังเสียงอย่างนี้ จะได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสถูกต้องและ
อารมณ์ทางใจอย่างนี้ ๆ เมื่อตั้งจิตไว้อย่างนี้ เขาย่อมผลิตเพลินในอารมณ์
นั้น ๆ ผู้ผลิตเพลินอย่างนั้น ชื่อว่ามุ่งหมายสิ่งที่ยังไม่มาถึง

ถ้าบุคคลไม่ตั้งใจไว้อย่างนั้น เขาย่อมไม่เพลิดเพลิน ผู้ไม่เพลิดเพลินอย่างนั้น ชื่อว่าไม่มุ่งหมายสิ่งที่ยังไม่มาถึง ตากับรูปเป็นต้นอันใดเกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นปัจจุบัน ถ้าความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ผูกพันวิญญานแล้ว เขาย่อมเพลิดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ผู้เพลิดเพลินอยู่อย่างนี้ ชื่อว่าอ่อนแอจนคลอนแคลนในสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ถ้าความกำหนดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ไม่สามารถผูกพันวิญญานได้ เขาย่อมไม่เพลิดเพลินในสิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่เพลิดเพลินอย่างนี้ ชื่อว่าไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลนในสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระมหากัจจายนะกล่าวต่อไป ข้าพเจ้าเข้าใจความย่อที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ ถ้าท่านทั้งหลายยังสงสัยอยู่ก็จงเข้าเฝ้าพระศาสดาทูลถามพระองค์ด้วยตนเองเถิด "

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น อนุโมทนาต่อภาสิตของท่านมหากัจจายนะแล้ว กราบลาไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลเล่าเรื่องให้ทรงทราบทุกประการ พระพุทธองค์ทรงอนุโมทนาว่า พระมหากัจจายนะกล่าวถูกต้องแล้ว ถ้าพระองค์ทรงอธิบายเองก็จะทรงอธิบายอย่างนั้นเหมือนกัน

ทรงสรรเสริญพระมหากัจจายนะว่าเป็นผู้มีปัญญามาก

ดูก่อนภราดา ข้อความที่เหลือเป็นเรื่องที่เข้าใจได้โดยง่าย ท่านพระมหากัจจายนะจึงมิได้อธิบายไว้ในพระสูตรนี้ ข้อความในภทเทกวรรตสูตรนี้มีความสำคัญในการดำรงชีวิตให้เป็นสุขในปัจจุบันมาก ความทุกข์ทางใจของคนเรานั้นส่วนมากเกิดขึ้นเพราะใจไปเหนี่ยวเอาเรื่องในอดีตมาคิดนึก ย้ำแล้วย้ำอีก บางทีก็กังวลหวังถึงเรื่องที่ยังไม่มาถึง ทำให้วิตกหมกมุ่นเป็นทุกข์สว่างหน้าไปว่า น่ากลัวจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอ บางทีก็หวังความสำเร็จในอนาคต แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะได้ตามที่หวังก็วิตกกังวลอีก

เมื่อใดสามารถควบคุมใจให้อยู่กับปัจจุบันได้ เมื่อนั้นความทุกข์ที่เกี่ยวกับอดีต อนาคต ก็สูญสิ้นไป ทำให้เบากายสบายใจ เวลาที่มีค่าที่สุด

“เขาไม่ตามเสรั้าโศกถึงอดีต ไม่กังวลถึงอนาคต มีชีวิตอยู่ด้วยใจปัจจุบัน ”

ของคนเราคือเวลาปัจจุบัน ถ้าปัจจุบันดี อนาคตย่อมดี ปัจจุบันเลว อนาคตย่อมเลว เราสร้างอนาคตด้วยการกระทำในปัจจุบันของเรา อดีตล่วงไปแล้ว แก้ไขอะไรไม่ได้ แต่เหตุในอดีตจะส่งผลมาถึงปัจจุบัน อันที่จริงอดีตก็คือปัจจุบันที่ล่วงแล้วนั่นเอง เพราะฉะนั้นจงทำปัจจุบันให้ดีเกิด อดีตก็จะดี อนาคตก็จะดี ดีไปหมดทั้ง ๓ กาล

มีผู้เข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

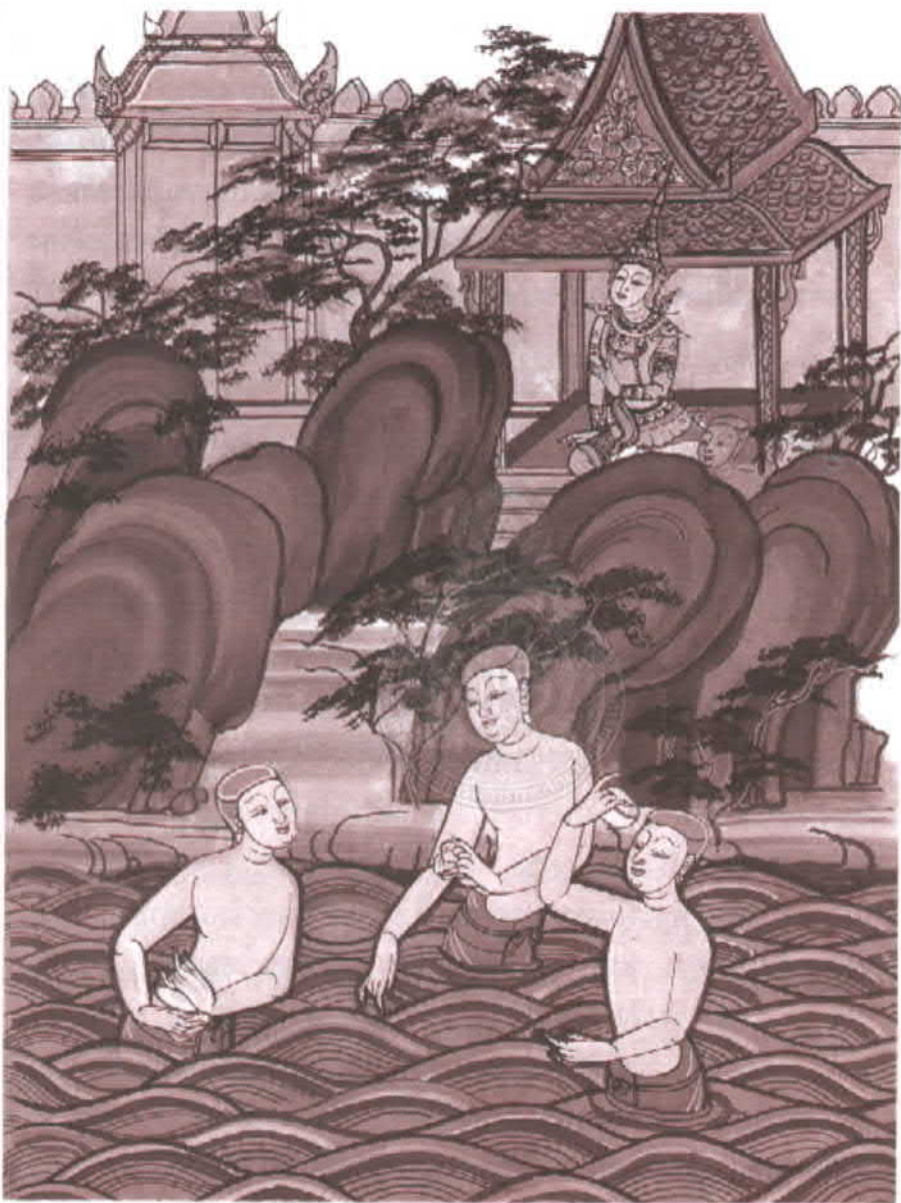
“ ภิกษุสาวกของพระองค์ประพบัติพรหมจรรย์สงบอยู่ในป่า บริโภคอาหารหนเดียว เพราะเหตุใดผิวพรรณจึงผ่องใส ”

พระศาสดาทรัสตอบว่า

“ เขาไม่ตามเศร้าโศกถึงอดีต ไม่กังวลหวังถึงอนาคต มีชีวิตอยู่ด้วยปัจจุบัน เพราะเหตุนั้นผิวพรรณจึงผ่องใส เพราะตามเศร้าโศกถึงอดีต กังวลหวังถึงอนาคต คนเหล่านั้นจึงชুবซิดเหี่ยวแห้งเหมือนไม้่อที่ ถูกตัดแล้ว ”

ภราดา ส่วนเรื่องความเพียรนั้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ และเร่งเร้าให้พุทธสาวกกระทำเป็นอันมาก ทรงถือว่ามีชีวิตอยู่ด้วยความเพียรเพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าอยู่อย่างเกียจคร้านถึงร้อยปี เพราะเหตุไร เพราะว่าการมีชีวิตอย่างเกียจคร้านนั้น ยิ่งอยู่นานยิ่งมีโทษมาก อายุยืนหรืออายุสั้นนั้นไม่สำคัญ ที่สำคัญคือประโยชน์ที่ชีวิตนั้นจะพึงทำ ถ้าเป็นชีวิตที่มีประโยชน์ก็มีคุณค่า ถ้าไม่มีประโยชน์ ชีวิตก็ไร้ค่า ความไร้ค่าเมื่อบวกเข้านาน ๆ ก็จะได้เพิ่มความไร้ค่ามากขึ้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงตรัสไว้ในภทเทกรัตตสูตรนั่นเองว่า “ ควรรีบทำความเพียรในวันนี้ทีเดียว ใครจะรู้ได้ว่าความตายจะมาถึงในวันพรุ่งนี้หรือไม่ เมื่อความตายมาถึงแล้วจะผิดผ่อนอย่างไรก็ไม่ได้ ”

บุคคลผู้ได้ทำหน้าที่สมบูรณ์แล้ว เมื่อความตายมาถึงเขาก็ไม่เสียใจ ไม่หวาดหวั่นพรันพรึง เขามีความภาคภูมิใจและมีความสุขใจใน

ภิกษุทั้งปวงอาบน้ำอยู่จนมิดตัว

สิ่งที่ได้ทำการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์โดยสุจริต โดยธรรม จึงเป็นการประพฤติธรรมในความหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา

ภราดา ท่านพระมหากัจจายนะได้แสดงธรรม ขยายธรรมไว้อีกมากแห่งด้วยกัน นำมาเล่าในที่นี้เพียงเล็กน้อยพอสมควรแก่เวลาและเท่าที่เห็นว่าจำเป็นเท่านั้น ขอกล่าวเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย เกี่ยวกับเรื่องการขอผ่อนผันพระวินัยบางประการ คือ

เมื่อท่านอยู่ที่ภูเขาชื่อปวัตตะ เมืองกัระชระในแคว้นอวันตีภาคใต้ อุบาสกผู้หนึ่งชื่อโสณะ กุฎิกัณณะ เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงท่าน มีความเลื่อมใสใคร่ขอบวช แต่ไม่สามารถบวชได้เพราะไม่มีพระสงฆ์เพียงพอ พระมหากัจจายนะให้บรรพชาเป็นสามเณรไปก่อน รออยู่ถึง ๓ ปี จึงได้พระสงฆ์ครบ ๑๐ รูป เพียงพอที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุได้ เมื่อท่านโสณะ-กุฎิกัณณะบวชเป็นภิกษุแล้วปรารถนาจะไปเฝ้าพระศาสดา เพราะท่านไม่เคยเห็นพระศาสดาเลย เคยแต่สดับว่าพระศาสดาเป็นเช่นนี้ ๆ วันหนึ่งออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านมหากัจจายนะ เรียนความประสงค์ของตนให้ท่านทราบ ท่านพระมหากัจจายนะอนุญาตด้วยดี และขอฝากถวายบังคมพระศาสดาด้วยเศียรเกล้า และขอให้พระโสณะทูลขอผ่อนผันวินัย ๕ ประการ พระโสณะเดินทางไปเฝ้าพระศาสดาที่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี พระผู้มีพระภาครับสั่งให้พระอานนท์จัดเสนาสนะถวาย พระอานนท์คิดว่า พระศาสดามีพระประสงค์ให้พระโสณะพักในที่เดียวกันกับพระองค์ จึงจัดเสนาสนะให้พักที่เดียวกัน

คืนนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่นอกพระคันธกุฎีเป็นส่วนใหญ่ พระโสณะก็เช่นเดียวกัน เข้าสู่พระคันธกุฎีเมื่อตีกมากแล้ว พระโสณะตามเสด็จเข้าไป เมื่อจวนสว่างพระศาสดาเสด็จลุกขึ้น รับสั่งให้พระโสณะกล่าวธรรมถวาย พระโสณะกล่าวธรรมถวายด้วยท่านองสรักัญญะ* พระ

* ว่าเป็นท่านองสวดอย่างหนึ่งไม่ใช่กล่าวด้วยเสียงปกติธรรมดา

ศาสตราภรณ์ชมเชยมากกว่าเรียนมาดี ว่าได้ถูกต้อง ไพเราะ ข้อความชัดเจน
 ตรัสถามว่า บวชมาก็พรรษาแล้ว พระโสมพะดิน์ทูลว่า บวชมาได้พรรษาเดียว
 ตรัสถามว่าได้หัดสวดอย่างนี้มานานแล้วหรือ พระโสมพะดิน์ทูลเล่าเรื่องแต่
 หนหลังให้ทรงทราบ ว่า “ข้าพระพุทธเจ้าเลื่อมใสศรัทธาใคร่บวช เห็นโทษใน
 กามทั้งหลาย เห็นการครองฆราวาสเป็นทางแคบ มีกิเลส มีเรื่องที่จะต้องทำ
 มาก ขอบวชต่อท่านพระมหากัจจายนะ ท่านกล่าวเตือนว่า ‘โสมพะ การประพฤติดิ
 พรหมจรรย์เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก จะต้องบริโภคน้ำอาหารหนเดียว นอน
 คนเดียวตลอดชีวิต โสมพะ ท่านครองเรือนก็บำเพ็ญคุณงามความดีตาม
 แนวแห่งพระพุทธศาสนาได้ ขอให้ประพฤติดิพรหมจรรย์ มีอาหารหนเดียว
 นอนคนเดียวเป็นบางครั้งบางคราวเถิด’ พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้า
 กล่าวแก่ท่านพระมหากัจจายนะว่า ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว การอยู่ครองเรือนจะ
 ประพฤติดิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก บรรพชาเป็น
 โอกาสว่างปลอดโปร่ง ข้าพระพุทธเจ้าอ้อนวอนอยู่ถึง ๓ ครั้ง ในระยะเวลา
 ทางกันพอควร ท่านพระมหากัจจายนะให้บวช และบวชได้เพียงเป็น
 สามเณรเท่านั้น บวชเป็นสามเณรอยู่นานถึง ๓ ปีทั้ง ๆ ที่อายุมากแล้ว
 เพราะมีภิกษุไม่เพียงพอ

พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุนี้ ท่านพระมหากัจจายนะจึงขอให้
 กราบทูลว่า ในแคว้นอวันตีตอนใต้ (แคว้นอวันตีตอนใต้) มีภิกษุ
 น้อย ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์
 น้อยกว่า ๑๐ รูป ” ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตการอุปสมบท
 ด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป ในปัจจุฉนตชนบททั้งปวง

“ประการที่สอง ในแคว้นอวันตีตอนใต้ พื้นที่ขรุขระไม่สม่ำเสมอ
 ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงอนุญาตรองเท้าเป็นชั้น ๆ

ประการที่สาม ในแคว้นอวันตีตอนใต้ พวกภิกษุอาบน้ำทุกวัน
 ขอได้โปรดทรงอนุญาตให้ภิกษุอาบน้ำได้เป็นนิตย

ประการที่สี่ ในแคว้นอวันติตอนใต้ มีเครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ มีหนังแพะหนังแกะเป็นต้นบริบูรณ์ดีเหมือนมัจฉิมชนบท* ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดอนุญาตเครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ มีหนังแพะและหนังแกะเป็นต้น

ประการที่ห้า ในอวันติตอนใต้ พวกมนุษย์นิยมถวายเป็นอภิกษุผู้ไม่ได้อยู่ในวัด ถวายโดยการฝากภิกษุอื่นไว้ เมื่อภิกษุผู้นั้นกลับมา ก็ไม่ยอมรับจีวร เพราะรังเกียจว่า จีวรเก็บไว้เกิน ๑๐ วันแล้วผิดพระพุทธบัญญัติ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดตรัสบอกวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับจีวรอย่างนี้ว่าจะให้ทำอย่างไร "

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตตามที่ขอทุกประการ สำหรับประการที่ห้า นั้น ทรงอนุญาตว่า ให้ภิกษุรับจีวรที่หายกถวายกลับหลัง คือฝากไว้ถวายได้ จีวรยังไม่ถึงมือของภิกษุนั้นตราบดี ยังไม่ถือว่าเขามีสิทธิ์ครอบครองในจีวรนั้น ตราบนั้นจึงไม่เป็นของที่ต้องสละเพราะล่วง ๑๐ ราตรี

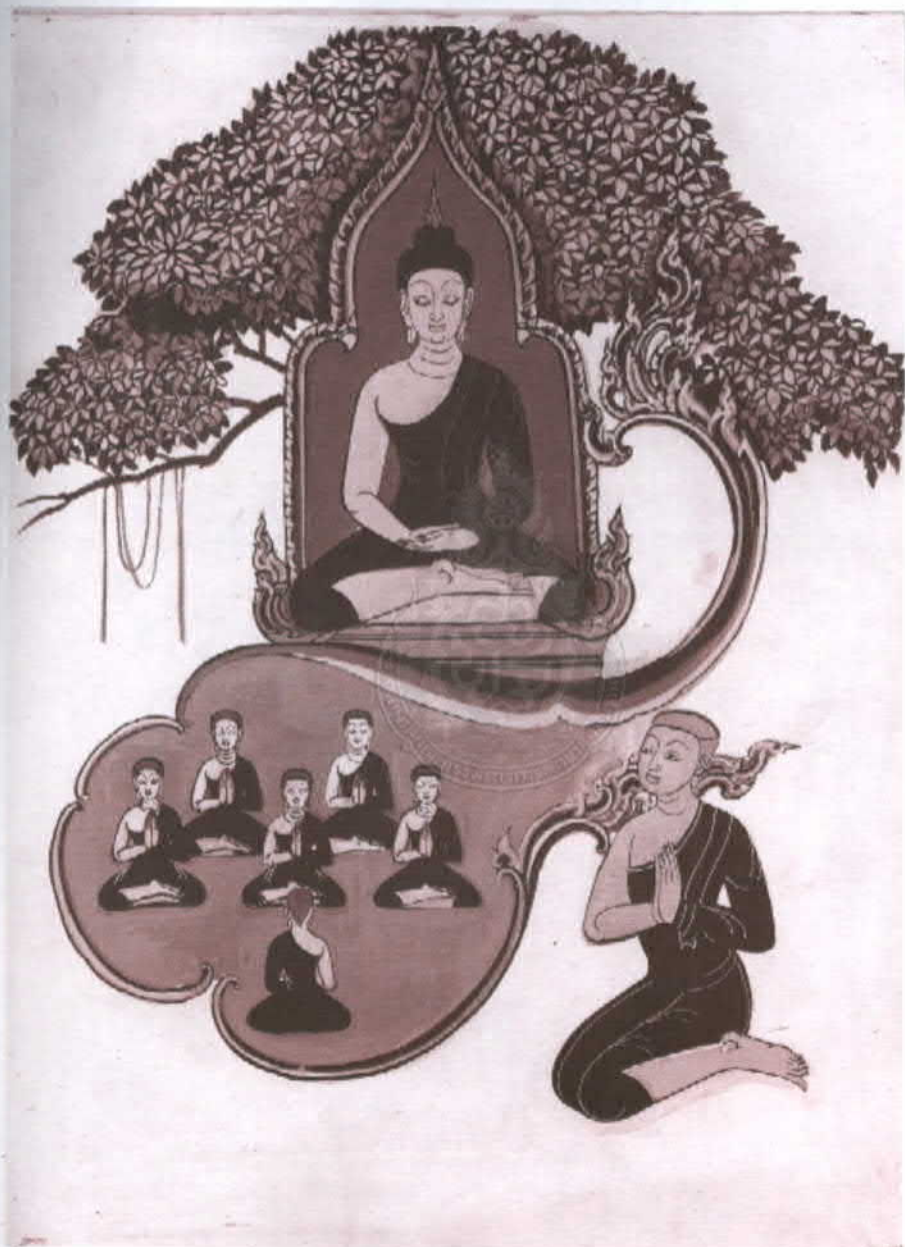
การผ่อนผันทางวินัยเหล่านี้ เป็นประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลายในสังฆมณฑลตลอดมาจนกาลบัดนี้

พระโสณะ กุฎิกถณะนั้นได้รับการยกย่องจากพระศาสดาให้เป็นพระสาวกผู้เลิศทางกล่าวธรรมด้วยทำนองสรภัญญะ

ดูก่อนภราดา ในการผ่อนผันพระวินัยทั้ง ๕ ประการของพระมหาจักรายนะนี้ มีข้อนำแปลกอยู่ประการหนึ่งคือ เรื่องขอให้ทรงอนุญาตการอาบน้ำเป็นนิตย์ของภิกษุในปัจจุบันชนบท

ภราดา ข้อนี้มีเรื่องที่ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนถึง ๑๕ วัน คือให้อาบน้ำ ๑๕ วันต่อครั้ง ปรากฏในพระวินัยหมวดปาจิตติยข้อ ๗ วรรคที่ ๖ (สุราปานวรรค) มีมูลเหตุเป็นมาดังนี้

* แคว้นที่เป็นภาคกลางของประเทศ

ทรงอนุญาตการอุปสมบทด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป ในปัจจุบันบททั้งปวง

เมื่อพระพุทธรองค์ประทับอยู่ ณ เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ ภิกษุทั้งหลาย
อาบน้ำอยู่จนมืดค่ำ ณ ที่นั้นพระเจ้าพิมพิสาร ราชานแห่งแคว้นมคธ ทรง
นิยมนำสรองสนานพระวรกายและสระพระเศียร ทรงรอให้ภิกษุเสร็จแล้ว
จึงสรองสนานและสระพระเศียร เมื่อประตูประณครปิด ไม่สามารถเข้า
พระราชานิเวศน์ได้ จึงทรงรออยู่จนเช้า เสด็จแวะไปเฝ้าพระศาสดา พระ
พุทธรองค์ทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงติเตียนพระสงฆ์ว่า ไม่รู้จักประมาณ
ทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าวแล้ว

ดูก่อนภราดา พวกเราเกิดมาภายหลังได้ยินได้ฟังเรื่องอย่างนี้
แล้ว ให้สงสัยอยู่ไม่วายว่า เหตุไฉนพระราชาจึงต้องมาสรงสนานและสระ
พระเศียรที่บ่อน้ำแห่งเดียวกับภิกษุ และเหตุไฉนพระราชาจึงไม่สามารถ
เสด็จเข้าพระราชานิเวศน์ได้ ตอนเสด็จออกมามิได้เสด็จออกด้วยข้าราชการ
บริพารเป็นอันมากดอกหรือ คนเฝ้าประตูไม่ทราบหรือว่าพระราชาเสด็จ
อยู่ภายนอกประตูเมือง เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องน่าสงสัยทั้งสิ้น และการที่
ทรงบัญญัติวินัยให้พระสงฆ์อาบน้ำ ๑๕ วันต่อครั้งนั้น จะเป็นเพราะทรง
มีเจตนาจะลงโทษภิกษุเหล่านั้นหรืออย่างไร

พระโมक्षราช

กามย่อ

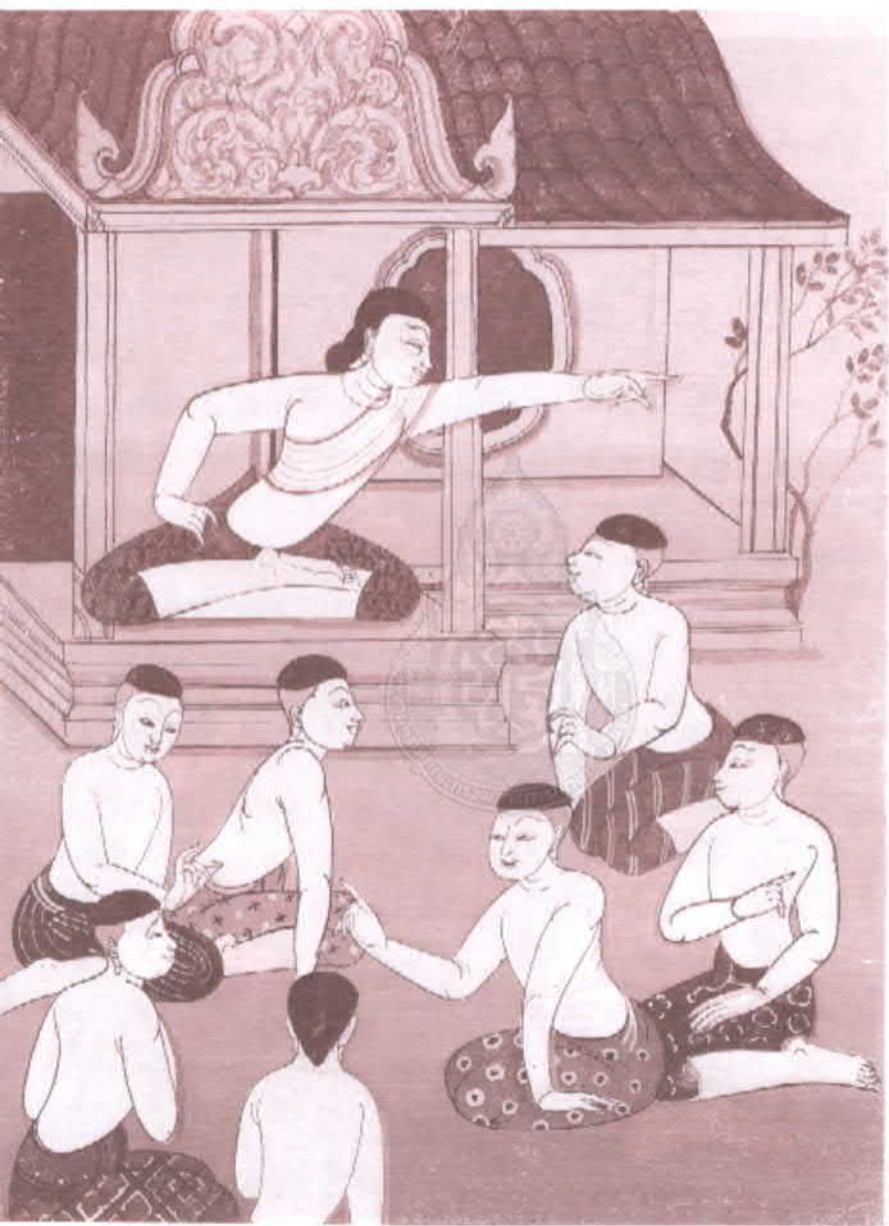
พระโมฆราชเกิดในวาระพราหมณ์ ในเมืองสาวัตถี ราชธานีแห่งแคว้นโกศล เมื่อเจริญวัยพอศึกษาเล่าเรียนได้แล้ว ได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ซึ่งเป็นบุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ต่อมาพราหมณ์พาวรีเบื่อนำในหน้าที่ราชการและเพศบวสา จึงทูลลาพระเจ้าปเสนทิโกศลออกบวช ประพฤติพรตเป็นชฎิลอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรี^๑ ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างแคว้นอัสสกะและอาฬกะ^๒ เป็นคณาจารย์บอกศิลปวิทยาแก่ศิษย์อยู่

โมฆราชมานพพร้อมด้วยมานพอีก ๑๕ คนออกบวชตามพราหมณ์พาวรี ต่อมาพราหมณ์พาวรีได้ทราบข่าวการอุบัติขึ้นแห่งพระศาสดา ผู้ปฏิญาณพระองค์ว่าเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ แสดงธรรมสั่งสอนประชาชนอยู่ มีคนเชื่อและเลื่อมใส ยอมตนเป็นสาวกปฏิบัติตามคำสั่งสอนเป็นอันมาก พาวรีคิดทลใจใคร่จะสืบสวนให้ได้ความแน่ จึงเรียกมานพผู้เป็นศิษย์ มีอชิตมานพเป็นหัวหน้า ผูกปัญหาให้คนละหมวดๆ ให้ไปทูลถาม

^๑ ปัจจุบันเรียกโคธาวารี

^๒ เมืองหลวงของอัสสกะคือ โปตะหรือโปตลี ของอาฬกะชื่อปฏิจฐาละ ปัจจุบันคือเมืองหรืออำเภอไป้ฐาน อยู่ในเขตเมืองโอรัังคาบดแคว้นมหาราษฎร์

พวกรู้คิดหลากหลาย....จึงเรียกมานพผู้เป็นคณบดี มีอชิตมานพเป็นหัวหน้า
ผูกปณฺเฑทให้กันละหมวด ๆ ให้อไปทุกถาบลองคฺ

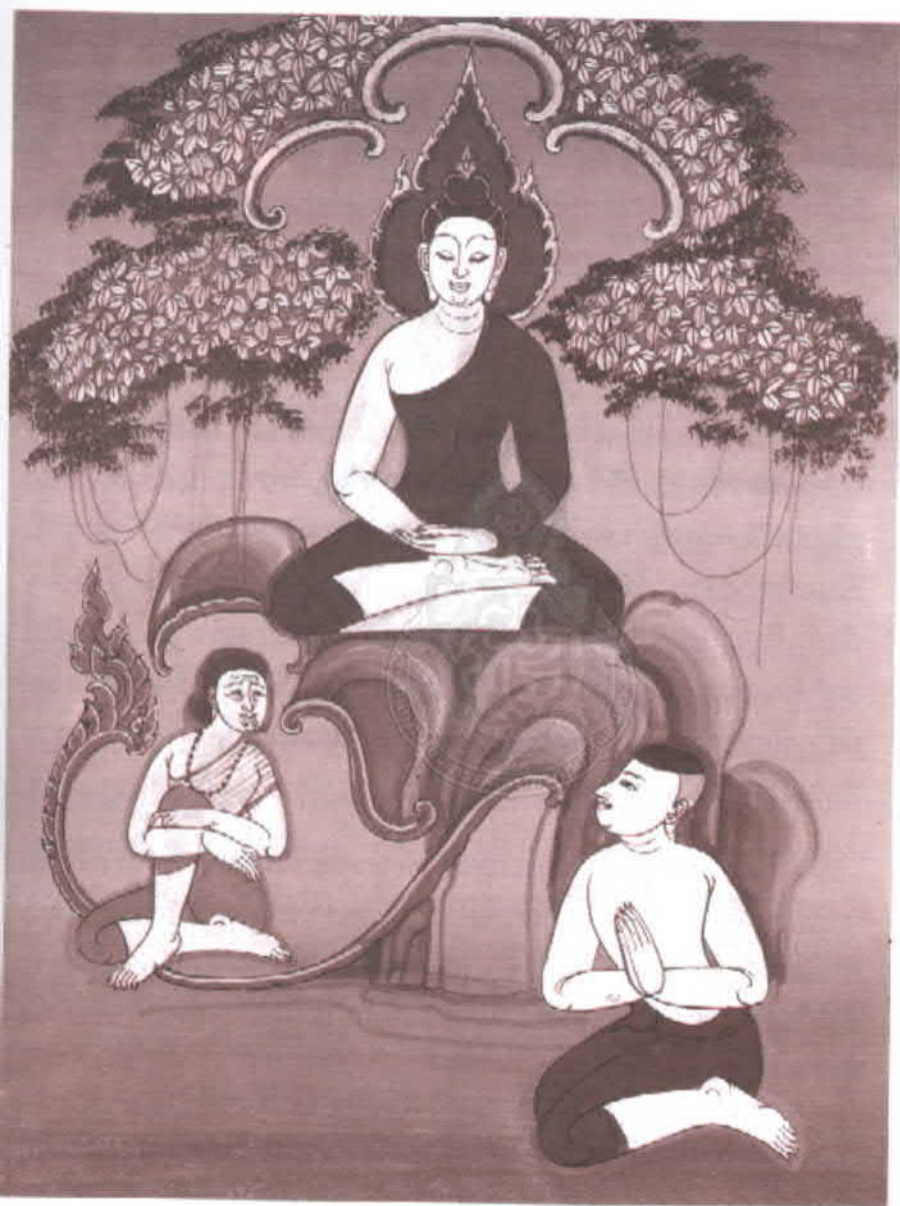
ลองดู มานพทั้ง ๑๖ คนลาอาจารย์แล้วพามาพนที่เป็นบริวารไปเฝ้าพระ
 ศาสดาที่ปาสาณเจดีย์^๑ แคว้นมคธ ทูลขอโอกาสถามปัญหาคนละหมวด
 เมื่อพระศาสดาทรงอนุญาตแล้ว มานพผู้เป็นหัวหน้าทูลถามก่อน โมฆราช
 มานพจะทูลถามเป็นคนที่ ๒ แต่พระศาสดาทรงห้ามไว้ จึงอดใจคอยฟัง
 ต่อไป พอถึงลำดับที่ ๔ โมฆราชจะทูลถามอีก พระศาสดาก็ทรงห้ามเสีย
 ท่านจึงอดใจรอฟังต่อไป พอถึงวาระที่ ๑๕ ท่านทูลถามโดยอ้างว่าได้ขอ
 อนุญาตถามถึง ๒ ครั้งแล้วพระพุทธรองค์ไม่ทรงยินยอม ทราบมาว่าถ้า
 เป็นคนที่ ๓ พระองค์จะไม่ทรงห้าม คราวนี้พระศาสดาทรงอนุญาตจึงได้
 ถามปัญหาของตนว่าทำไมจึงจรรหาความตายจักไม่เห็น พระศาสดา
 ตรัสตอบว่า ให้มองโลกโดยความเป็นของสูญคือว่างเปล่า แล้วแม้จรรหา
 จะแลไม่เห็น มานพ ๑๕ คนฟังคำแก้ปัญหของพระศาสดาแล้วบรรลุอรหัตผล
 กันหมด ส่วนปึงคียมานพคนที่ ๑๖ ได้บรรลุเพียงอนาคามีผล เพราะ
 ขณะฟังมีกังวลคิดถึงลุงคือพราหมณ์พาวรีว่า น่าเสียดายที่ไม่ได้มาฟัง
 ด้วยตนเอง เมื่อทั้ง ๑๖ คนบรรลุธรรมแล้วก็ทูลขออุปสมบท พระศาสดา
 ทรงอนุญาตการอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสมบทวิธี

พระปึงคียะทูลลาพระศาสดาไปแจ้งข่าวแก่พราหมณ์พาวรี เล่า
 การแก้ปัญหของพระศาสดาทั้งหมดให้ลุงทราบ พราหมณ์พาวรีได้สำเร็จ
 อนาคามีผล ส่วนท่านปึงคียะภายหลังได้ฟังธรรมจากพระศาสดาเพิ่มเติม
 ได้สำเร็จอรหัตผล

ท่านพระโมฆราชนั้นได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นผู้เลิศ
 ทางครองจีวรเศร้าหมอง หรือเป็นอยู่อย่างปอน ๆ เรียบง่าย^๒ แต่ไม่ใช่
 สกปรก

^๑ อยู่ในเขตเมืองราชคฤห์หรือราชคิริปัจจุบัน

^๒ เทียบคำในภาษาอังกฤษ คือ Simplicity

พระปึงกียะทูลลาพระศาสดาไปแจ้งข่าวแก่พรหมณ์ทวารี่

เกล็ดใบทองเป็นเย็บอน

“ดูก่อนภราดา” ภิกษุผู้เล่าเรื่องกล่าวต่อไป

ความปอนหรือความเป็นปอนอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งสำหรับคนบางคนพวกที่ท่านเรียกว่า ลูฮัปปมาณิกา คือคนที่นิยมความเป็นอยู่อย่างปอน ไม่นิยมความหรูหราฉูดฉาด คนบางพวกเป็นรูปูปปมาณิกา นิยมรูป นิยมความงามแห่งรูป ถ้ารูปสวยก็พอใจ บางพวกเป็นโฆสัปปมาณิกา นิยมเสียง ชอบคนที่เสียงเพราะ บางพวกเป็นธัมมัสสัปปมาณิกา นิยมธรรม สนใจในธรรม ชอบภิกษุสามเณรหรือใครก็ตามที่รู้ธรรม มีธรรมหรือสอนธรรมดี

ในประมาณทั้ง ๔ ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงตั้งเอาแต่คะแก่พระสาวกทั้งในด้านเสียง (พระโสนะ) ด้านธรรม (พระปัญณะ) และด้านความปอน (พระโมฆราช) แต่ในด้านรูปนั้นดูเหมือนจะไม่ได้ทรงตั้งผู้ใดเลยทั้ง ๆ ที่พระสาวกผู้มีรูปงามก็มีอยู่ไม่น้อย เรื่องนี้เป็นข้อที่พึงสังเกตอย่างหนึ่ง

ดูก่อนท่านผู้ประพัตพรหมจรรย์ ท่านพระโมฆราช เป็นผู้ທີ່เชื่อมั่นในตนเองว่า มีปัญญาเหนือกว่าเพื่อนร่วมสำนักเดียวกันอีก ๑๕ คน ด้วยเหตุนี้เมื่อพรหมณ์พาวรีผู้อาจารย์สังคิษย์ทั้ง ๑๖ คน มีชีวิตมานพเป็นหัวหน้า แต่งปัญหาให้คนละหมวดเพื่อไปทูลถามพระคาสตา เพื่อหยั่ง

ความเป็นสัตย์ของพระองค์นั้น ท่านโมฆราชปรารถนาจะถามปัญหา
ก่อน แต่เกรงใจชิตมานพผู้เป็นหัวหน้า จึงยอมให้ถามก่อน

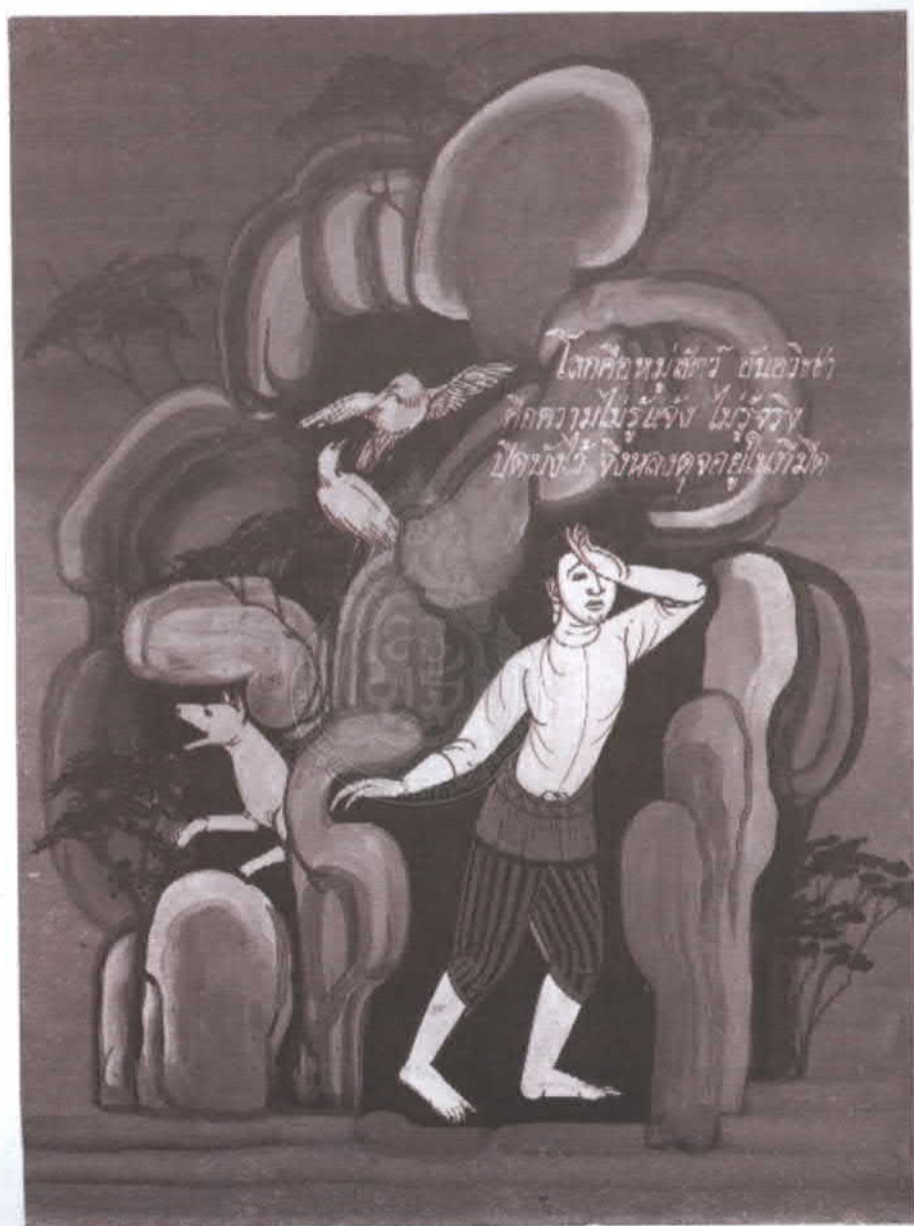
ท่านผู้เจริญพรต ปัญหาของมานพทั้ง ๑๖ คนนั้นมีเรื่องน่าสนใจ
อยู่เป็นอันมาก ข้าพเจ้าขอนำมาเล่าสู่ท่านฟังเพียงพอเป็นตัวอย่างเล็กน้อย
ในปัญหาของอชิตมานพและของโมฆราชมานพเท่านั้น

ณ ปาสาณเจดีย์ เมืองราชคฤห์นั้น อชิตมานพได้ทูลถามปัญหา
ต่อพระศาสดา ๔ ข้อ ดังนี้

ข้อหนึ่ง โลกก็อหุสัตว์อันอะไรปิดบังไว้ จึงลุ่มหลงอยู่ในที่
มืด ข้อนี้พระบรมศาสดาตรัสตอบว่าโลกคืออหุสัตว์ อันอวิชชาคือความ
ไม่รู้แจ้ง ไม่รู้จริง ปิดบังไว้ จึงหลงอยู่ในที่มืด

มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลาย ท่าน
ลองคิดดูเถิด มนุษย์เราแม้จะนิยมกล่าวกันว่าเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและมี
ปัญญา ถึงกระนั้นก็ยังมีความอวิชชา มีโมหะครอบงำอยู่เป็นอันมาก ไม่ต้อง
กล่าวถึงสัตว์โลกประเภทอื่นซึ่งมีความหลงอยู่โดยปกติ อวิชชาคือความ
ไม่รู้หรือความเขลา ทำให้มนุษย์ต้องทำความผิด ทำบาป ผลของมันคือ
ความทุกข์ ความเดือดร้อน ทั้งตนเองและผู้อื่น มนุษย์ทั้งหลายเดินวน
อยู่ในวงเวียนแห่งวัฏสงสาร มีกิเลส กรรมและวิบาก คือผลของกรรมเป็น
เพื่อนเดินทาง เพราะอวิชชาเป็นเหตุเป็นปัจจัย เหมือนคนเดินอยู่ในที่มืด
หรือหลงป่าหาทางออกไม่ได้ พรุนี่อะไรจะเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตน มนุษย์
ยังไม่ว่า อย่าพูดถึงพรุนี่เลย เรามีชีวิตอยู่ตอนเช้า บ่ายนี้อะไรจะเกิดขึ้น
แก่ตนและญาติมิตรก็ยังไม่รู้เช่นกัน มนุษย์จึงมีชีวิตอยู่ด้วยความประหลาด
ประหลาด วิถีทางถึงอนาคตเป็นอันมาก

ข้อสอง เพราะอะไรเป็นเหตุ ปัญญาจึงไม่ปรากฏ ข้อนี้ พระ
พุทธองค์ตรัสตอบว่า เพราะความอยากประการต่าง ๆ และความประมาท
เลินเล่อ ปัญญาจึงไม่ปรากฏ

มนุษย์เรามีปัญญายู้ง้างก็จริง แต่ส่วนมากปัญญาไม่เป็นอิสระ มีน้อยอยู่แล้ว ปัญญา ยังไม่เป็นอิสระเสียอีก ทำไมจึงไม่อิสระ ก็เพราะ ตัณหาหรือความทะยานอยากมาครอบงำปิดบัง ปัญญานั้นกลายเป็นเครื่องมือของตัณหา เป็นลูกน้องของตัณหา ให้ตัณหาใช้ ปัญญานั้นจึงไม่เป็นอิสระ ถูกใช้ไปในทางสนองตัณหา ปัญญาอยู่ที่ได้อ่านาขของกิเลสจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัว เหมือนมีตมอยู่ในมือโจร หรืออาวุธร้ายแรงที่อยู่ในครอบครองของพวกอันธพาล หนึ่ง เพราะความประมาทคือความไม่มีสติรอบคอบ จึงทำให้กระแสนตมหรือกิเลสมีประการต่างๆ ไหลเข้าท่วมทับจิต เมื่อไม่มีสติ ปัญญาที่มีตม เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชั่วเป็นดีไปได้เหมือนกัน หนึ่ง คราวใดโลก โกรธ หลงเข้าครอบงำ คราวนั้นจิตย่อมมีตม ปัญญา ย่อมหมองมัว เหมือนดวงจันทร์ที่ถูกเมฆหมอกบัง

ตัณหาคือความทะยานอยากได้มีบทบาทปิดบังปัญญาเป็นอย่างยิ่ง และทำให้อวิชชาเพิ่มขึ้นด้วย เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ปัญญาที่ไม่มี ตัณหาครอบงำ ชักจูง บังคับ จึงเป็นปัญญาอิสระสามารถวินิจฉัยสิ่งต่างๆ ถูกต้องตามความเป็นจริง

ข้อถาม อะไรเป็นเครื่องฉาบไล่สัตว์โลกให้ติดอยู่ ข้อนี้ตรัสตอบว่า ตัณหาเป็นเครื่องฉาบไล่สัตว์โลกให้ติดอยู่

ติดอยู่กับอะไร ติดอยู่กับกามคุณทั้งหลาย กล่าวคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัส) ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ ซึ่งเป็น พวงดอกไม้ของมาร เป็นบัวมาร ทำให้สัตว์ผู้ไม่รู้เท่าทันลุ่มหลงอยู่ติดอยู่ ได้รับความสุขเพียงเล็กน้อย แต่มีทุกข์มาก มีโทษมาก เหมือนปลาที่ ติดเบ็ดเพราะหลงเหยื่อเพียงเล็กน้อยที่ติดอยู่กับเบ็ดนั้น พระพุทธองค์ จึงทรงเรียกกามคุณ ๕ ว่า เป็นเหยื่อของโลก (โลกามิส) เป็นตะปุดจริงใจ (เจตยิลละ) เป็นบ่วงที่ผูกหย่อนๆ แต่แก้ได้ยาก

ท่านผู้บำเพ็ญตบะ พระพุทธองค์ตรัสไว้มิใช่หรือ ว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอารมณ์ที่เกิดกับใจ (ธรรมารมณ์) เป็นของร้อน

รูป แหียง กลิ่น รส โคฏฐิพาพะ (สัมผัส) ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา
น่าพอใจ....เป็นบ่วงมาร ทำให้สัตว์ผู้ไม่รู้เท่าทันลุ่มหลงอยู่ติดอยู่

ร้อนเพราะอะไรเล่า ร้อนเพราะราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง เพราะต้อง
แก่ เจ็บ ตายบ้าง*

จึงควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับกามคุณ ๕ ด้วยความระมัดระวัง ด้วย
การพิจารณาเห็นโทษอยู่เสมอ เพื่อไม่ลุ่มหลงมัวเมาในกามคุณนั้น อัน
เป็นเหตุให้ต้องเศร้าโศกเสียใจพิไรรำพันในภายหลัง เพื่อไม่ให้ติดค้าง
ของกามคุณ เหมือนคนกินปลาที่มีก้างด้วยความระมัดระวัง เลือกเฉพาะ
เนื้อปลา ดึงหรือเขี่ยเอาก้างออกเสีย

ดูก่อนท่านผู้บำเพ็ญตบะ พระพุทธองค์ตรัสไว้มิใช่หรือว่า

“ ภิกษุทั้งหลาย เนื้อป่าที่ติดบ่วงแล้ว นอนทับกองบ่วงอยู่ ย่อม
ถึงความเสื่อมความพินาศ หนีไปไม่ได้ตามปรารถนา ถูกพรานเนื้อทำเอา
ได้ตามต้องการฉันใด สมณพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งที่ยังใฝ่ฝัน ลุ่มหลง
ติดพันเข้าไปเกี่ยวข้องกับกามคุณ ๕ โดยไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่อง
สลัดตนออก สมณพราหมณ์พวกนี้ย่อมถึงความเสื่อมความพินาศ ถูกมาร
ใจบาปกระทำเอาได้ตามต้องการฉันนั้น

ส่วนสมณพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่ใฝ่ฝัน ไม่ลุ่มหลง ไม่
ติดพันในกามคุณ ๕ เข้าไปเกี่ยวกับข้องกับกามคุณ ๕ ด้วยการเห็นโทษ
มีปัญญาเครื่องสลัดตนออก สมณพราหมณ์พวกนั้นย่อมไม่ถึงความเสื่อม
ความพินาศ ไม่ถูกมารผู้ใจบาปกระทำเอาได้ตามต้องการ เหมือนเนื้อป่า
ที่ไม่ติดบ่วงแม้จะนอนทับกองบ่วงอยู่ ก็ย่อมไม่ถึงความเสื่อมความพินาศ
เมื่อพรานเดินเข้ามาก็หนีไปได้ตามปรารถนา ไม่ถูกพรานทำเอาได้ตาม
ต้องการ ” ๒

โลกจึงถูกฉาบทาไว้ด้วยต้นหาให้ติดอยู่ในกามคุณด้วยประการ
ดังนี้

* นัย อาทิตตปริยายสูตร เล่ม ๔ ข้อ ๕๕.

๒ นัย ปาสราสีสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาส์ เล่ม ๑๒ ข้อ ๓๒๘.

ข้อสี่ อะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก ข้อนี้ทรงตอบว่า ความทุกข์เป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก

ท่านผู้บำเพ็ญตบะ มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายยังหลงรู้ทุกข์แล้ว (ทุกข์ชนิดินณา) มีทุกข์ขวางอยู่เบื้องหน้า (ทุกข์ขบเรธา) อีกมากมายชีวิตดำเนินไปบนกองทุกข์เหมือนคนเหยียบย่างไปบนหนาม จะมีความสุขบ้างก็เพียงชั่วเวลาที่ยกเท้าขึ้น แต่ก็เพื่อจะก้าวลงบนหนามต่อไปเท่านั้น ความทุกข์เป็นพื้นฐานของชีวิต ความสุขเป็นเพียงคำสมมุติสำหรับทุกข์ที่ลดลงเท่านั้น เหมือนเมื่อความร้อนลดลง เราเรียกว่าเย็น ความจริงก็คือร้อนน้อยนั่นเอง สิ่งที่บุคคลกลัวที่สุดก็คือความทุกข์ มนุษย์จึงพยายามทุกอย่างเพื่อให้พ้นทุกข์ ตามกำลังสามารถและสติปัญญาของตน ๆ

มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วต้องแก่ เจ็บ และตาย ในระหว่างนั้นก็มีทุกข์สารพัดอย่าง เช่น ทุกข์เพราะการทำมาหากินต้องแก่งแย่งแข่งดีกัน ต้องเบียดเบียนกัน ทุกข์เพราะกิเลสเผาให้เร่าร้อน และทุกข์อันเกิดจากวิบากกรรมนานาประการ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้แหละพระพุทธองค์จึงตรัสว่าความทุกข์เป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก

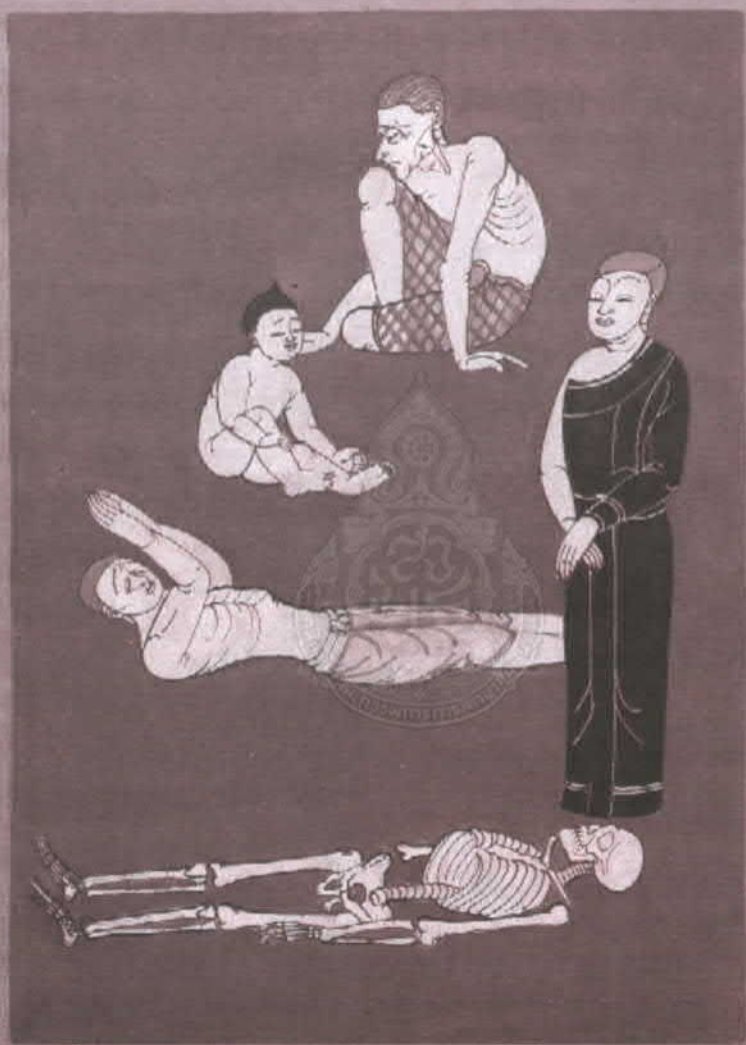
ดูก่อนภราดา เมื่อพระศาสดาตรัสดังนี้ อชิตมานพมีความชื่นชมในพระพุทธดำรัส และได้ทูลถามต่อไปว่า

“ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกว่า อะไรเป็นเครื่องห้ามเป็นเครื่องกันความอยาก ซึ่งเป็นดุจกระแสน้ำไหลไปในอารมณห์ทั้งปวง อนึ่งความอยากนั้นจะละได้ด้วยธรรมอะไร ”

ข้อนี้พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “เรากล่าวว่า สติเป็นเครื่องห้ามเป็นเครื่องกันความอยากนั้น และความอยากนั้นจะละได้ก็ด้วยปัญญา ”

ท่านผู้เจริญพรต เมื่อตากระทบรูป หูกระทบเสียงเป็นต้น ถ้าไม่มีสติระวังที่ท่านเรียกว่า สติสังวร หรืออินทริยสังวร การสำรวมอินทริย์ ๖*

* อินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นอวัยวะที่รับรู้เรื่องราวภายนอก

ความทุกข์เป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก

แล้ว ย่อมเกิดความพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง ตัณหาคือความทะยานอยาก
 ย่อมเกิดขึ้น อยากในทางดีเข้าหาตนบ้าง อยากในทางผลักออกไปจาก
 ตนบ้าง แต่เมื่อมีสติ ปัญญาคอยระวังไม่ให้ความพอใจหรือความไม่พอใจ
 เกิด เห็นสักแต่ว่าเห็น ฟังสักแต่ว่าฟัง ตัณหาย่อมไม่เกิด สติย่อมเป็นท่านบ
 กั้นกระแสนั้นอย่างนี้ เมื่อเอาสติกันไว้ตอนหนึ่งก่อนอย่างนี้แล้ว ย่อม
 สะดวกในการที่จะละความอยากนั้นด้วยปัญญา คือพิจารณาเห็นโทษของ
 ความอยากมีประการต่าง ๆ แล้วละความอยากนั้นเสีย เปรียบเหมือน
 คนเสพยาเสพติดอยู่ เมื่อห่างหรือเว้น ย่อมทรมานทรมายอยากเสพยาอีก และ
 ยิ่งอยากเสพมากขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด จึงพิจารณาเห็นโทษของสิ่งเสพติดและโทษ
 ของความอยากแล้วละความอยากเสีย ไม่เสพยาอีก สิ่งเสพติดนั้นก็ไม่ได้ทำ
 อันตรายต่อผู้ไม่เสพฉันทิกันนั้น

เมื่อพระศาสดาทรงแก้ปัญหาของอชิตมานพเสร็จแล้ว ท่านโมฆ-
 ราชแสดงความประสงค์จะถาม แต่พระศาสดาทรงห้ามเสียให้รออยู่ก่อน
 ท่านไปได้โอกาสถามในลำดับที่ ๑๕ ท่านโมฆราชทูลถามดังนี้

“โลกนี้ก็ดี โลกอื่นก็ดี พรหมโลกกับเทวโลกก็ดี ย่อมไม่ทราบ
 ความเห็นของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงมีปัญหามาถึงพระองค์ผู้มีปรีชาญาณ
 ว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะพิจารณาโลกอย่างไร มัจจุราช (ความตาย) จึงจะ
 แลไม่เห็นคือตามไม่ทัน ”

พระศาสดาตรัสตอบว่า

“ท่านจงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อ พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของ
 วางเปล่า ถอนความเห็นว่าตัวตนของเราเสีย ท่านจะข้ามพ้นมัจจุราชได้
 ด้วยอุบายอย่างนี้ ท่านพิจารณาเห็นโลกอยู่อย่างนี้แล มัจจุราชจึงจะแลไม่
 เห็นตามไม่ทัน ”

ท่านผู้บำเพ็ญพรต ข้อที่พระศาสดาตรัสสอนให้ท่านโมฆราชพิจารณา
 โลกโดยความเป็นของสูญ หรือสูญญตานั่น โดยนัยหนึ่งก็คือให้พิจารณา
 เห็นอนัตตานั่นเอง โดยความหมายแล้ว คำว่าสูญญตาและอนัตตานี้มี

ความหมายเดียวกัน สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตน ไม่มีเรา ไม่มีเขา มีแต่กระบวนการล้วน ๆ เกิดขึ้น ดำเนินไป และดับไป อนึ่งสิ่งทั้งหลาย เป็นไปตามเหตุปัจจัย เมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิดย่อมเกิด เมื่อสิ้นเหตุปัจจัย ย่อมดับ ดังเช่น ตะเกียงที่ลูกโป่งอยู่ได้ เพราะมีไส้และน้ำมัน เมื่อหมด น้ำมันย่อมดับไป เรื่องอื่นๆ ก็ทำนองเดียวกันนี้ แม้ในด้นวัตถุที่มองเห็น สัมผัสได้นั้น เมื่อแยกย่อยลงไปทอนลงไป ก็เหลือเป็นสัจจธรรมคือความว่าง

มนุษย์เรานี้ ประกอบขึ้นด้วย ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และวิญญาณ (ธาตุ ๖) เป็นกระบวนการแห่งธรรมชาติ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ บังคับบัญชาไม่ได้ว่าจงเป็นอย่างนี้ อย่าเป็นอย่างนั้นเลย เมื่อถึงคราวแก่ก็ต้อง แก่ ถึงคราวตายก็ต้องตาย ถึงคราวเจ็บก็ต้องเจ็บ นี่แหละคือสภาพที่เป็น สัจจธรรมเป็นอนัตตา เมื่อธาตุต่างๆ ประกอบกันถูกรบกวน ก็ทำให้มองเห็น เป็นตัวตนเป็นเราเป็นเขา สมมุติซ้ำลงไปอีกว่าเป็นนั่นเป็นนี่ เปรียบเหมือน เมื่ออุปกรณ์ต่างๆ มาประชุมกันโดยฝีมือนายช่างรถ เราเรียกสิ่งนั้นว่ารถ พอกระจายออกรูปของรถก็หายไป ชื่อว่ารถก็หายไปด้วย จริง ๆ แล้วรถ ไม่มี มีแต่สิ่งสมมุติว่า รถเท่านั้น นี่แหละคือสภาพของอนัตตา คนก็ เหมือนกัน จริง ๆ แล้วคนไม่มี มีแต่สิ่งที่สมมุติเรียกกันว่า "คน" เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ พระศาสดาจึงตรัสสอนให้ท่านโมฆราชถอนความเห็น ว่าเป็นตัวตนเสีย ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งไร ๆ ว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของตน เมื่อเป็นดังนี้ก็จิตมานะย่อมไม่มี ก็เลสอันเป็นเหตุให้พุ้งขึ้นว่าเราเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ย่อมไม่มี เมื่อไม่มีกิเลสก็ย่อมไม่เกิดอีก สันชาติสันภาพ เมื่อไม่เกิด ก็ย่อมไม่ตาย อย่างนี้เรียกว่า มัจจุราชแลไม่เห็นตามไม่เห็น

ท่านโมฆราช ฟังพระพุทธดำรัสตอบด้วยความตั้งใจพิจารณาไป ก็เห็นจริงยกจิตขึ้นสู่ไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือสัจจธรรม ถอนความยึดมั่นในตัวตนเสียได้ บรรลุอรหัตผล ณ ที่นั้นเอง

**คณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่าน
เพิ่มเติม และหนังสืออุทิศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริย-
ธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**

นายประโมทย์ ไชยกิจ

พระเทพโสภณ (กมล โกวิท)

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภโณ)

นางแม่นมาส ชาลิต

นายสุชีพ ปุญญานุภาพ

นายจำรัส ดวงธิสาร

นางสมน อมรวิวัฒน์

นายเย็นใจ เลหาณิช

นายสมพร เทพสิทธิ์า

นางมาลินี ฝโลประการ

นายสุระ ดามาพงษ์

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวปราณี สีนุสอาด

นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัศวิน

ประธานกรรมการ

กรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการและเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

ผู้ตรวจ

ปกและภาพประกอบ

รูปเล่ม

คณะกรรมการ

นายวสิน อินทสระ

นายจำรัส ดวงธิสาร

นางสาววิภาวี บริบูรณ์

นายชูเกียรติ เกิดอุดม

นางแม่นมาส ชาลิต

นางมาลินี ฝโลประการ

นายสุระ ดามาพงษ์

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวปราณี สีนุสอาด

นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัศวิน

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

พิมพ์ทรงพิมพ์กระต๊าก : วาดโดย ทศพร นิลประทีป พิมพ์และเผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๔๖

ISBN 974-01-1679-5 ***

9 789740 116790

ดิฉันเกิดที่พวนิชย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สุริยมาลาดพร้าว

นายวิทย์ กิตติเมธี ผู้พิมพ์และโฆษณา

๔๓๐๐๐๘๓